FRIEDRICH NIETZSCHE

KARIŞIK KANILAR VE ÖZDEYİŞLER

İNSANCA, PEK İNSANCA-2

HASAN ÂLİ YÜCEL KLASİKLER DİZİSİ

ALMANCA ASLINDAN ÇEVİREN: MUSTAFA TÜZEL

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları

FRIEDRICH NIETZSCHE

KARIŞIK KANILAR VE ÖZDEYİŞLER

İNSANCA, PEK İNSANCA - 2

ALMANCA ASLINDAN ÇEVİREN:

ALİ MUSTAFA TÜZEL

FRIEDRICH NIETZSCHE
İNSANCA, PEK İNSANCA-2
KARIŞIK KANILAR VE ÖZDEYİŞLER

özgün adı
Vermischte Meinungen und Sprüche
MENSCHLICHES, ALLZUMENSCHLICHES-2

almanca aslından çeviren: MUSTAFA TÜZEL
editör: KORAY KARASULU
görsel yönetmen: BİROL BAYRAM
grafik tasarım ve uygulama: TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI

HASAN ÂLİ YÜCEL KLASİKLER DİZİSİ

Sertifika No: 11213

TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI
istiklal caddesi, meşelik sokak no: 2/4
beyoğlu 34433 istanbul
Tel. (0212) 252 39 91
Fax. (0212) 252 39 95
www.iskultur.com.tr

Genel Yayın: 2710

Hümanizma ruhunun ilk anlayış ve duyuş merhalesi, insan varlığının en müşahhas şekilde ifadesi olan sanat eserlerinin benimsenmesiyle başlar. Sanat şubeleri içinde edebiyat, bu ifadenin zihin unsurları en zengin olanıdır. Bunun içindir ki bir milletin, diğer milletler edebiyatını kendi dilinde, daha doğrusu kendi idrakinde tekrar etmesi; zekâ ve anlama kudretini o eserler nispetinde artırması, canlandırması ve yeniden yaratmasıdır. İşte tercüme faaliyetini, biz, bu bakımdan ehemmiyetli ve medeniyet dâvamız için müessir bellemekteyiz. Zekâsının her cephesini bu türlü eserlerin her türlüsüne tevcih edebilmiş milletlerde düşüncenin en silinmez vasıtası olan yazı ve onun mimarisi demek olan edebiyat, bütün kütlenin ruhuna kadar işliyen ve sinen bir tesire sahiptir. Bu tesirdeki fert ve cemiyet ittisali, zamanda ve mekânda bütün hudutları delip aşacak bir sağlamlık ve yaygınlığı gösterir. Hangi milletin kütüpanesi bu yönden zenginse o millet, medeniyet âleminde daha yüksek bir idrak seviyesinde demektir. Bu itibarla tercüme hareketini sistemli ve dikkatli bir surette idare etmek, Türk irfanının en önemli bir cephesini kuvvetlendirmek, onun genişlemesine, ilerlemesine hizmet etmektir. Bu yolda bilgi ve emeklerini esirgemiyen Türk münevverlerine şükranla duyguluyum. Onların himmetleri ile beş sene içinde, hiç değilse, devlet eli ile yüz ciltlik, hususi teşebbüslerin gayreti ve gene devletin yardımı ile, onun dört beş misli fazla olmak üzere zengin bir tercüme kütüpanemiz olacaktır. Bilhassa Türk dilinin, bu emeklerden elde edeceği büyük faydayı düşünüp de şimdiden tercüme faaliyetine yakın ilgi ve sevgi duymamak, hiçbir Türk okuru için mümkün olamıyacaktır.

23 Haziran 1941

Maarif Vekili

Hasan Âli Yücel

Önsöz[*1]

1

Kişi susamayacağı yerde konuşmalı sadece; sadece aştığı şeyler hakkında konuşmalı – başka her şey gevezeliktir, "edebiyat"tır, terbiye noksanlığıdır. Benim yazılarım yalnızca benim aşmalarımdan söz eder: "ben" varım içlerinde, bana düşman olmuş her şeyle birlikte, ego ipsissimus, hatta gururlu bir anlatıma izin verilirse ego ipsissi mum.[*2] Anlaşılır ki: şimdiden çok şey var – altımda. Ama bende yaşanmış ve aşılmış bir şeyi, özgün bir olguyu ya da yazgıyı sonradan bilgi için soymak, elekten geçirmek, açığa çıkarmak, "serimlemek" (ya da nasıl söylemek isteniyorsa öyle) arzusu içimde kıpırdanıncaya dek, daima önce zaman, iyileşme, uzaklık, mesafe gerekmiştir. Bu yüzden yazılarımın tümünü, biricik ama önemli bir istisna dışında, geriye tarihlemek gerekir – daima "arkada-bıraktığım" bir şeyden söz ederler: – hatta bazıları, ilk üç Zamana Aykırı Bakış gibi, daha önceden yayımlanmış bir kitabın (bu durumda "Tragedya'nın Doğuşu"nun: hassas bir gözlemcinin ve karşılaştırmacının gözünden kaçmayacağı gibi) ortaya çıkış ve yaşantılanma döneminin de çok gerisine tarihlenmelidir. Birinci 'Zamana Aykırı'nın içeriği, yaşlanmış David Strauss'un Alman milliyetçiliğine, ensesi kalınlığına ve dil-savurganlığına yönelik o öfkeli patlama, önceleri bir üniversite öğrencisiyken, Alman kültürünün ve kültür dar kafalılığının ortasında oturduğum zamanki ruh hallerine tercüman oldu (şimdi çok kullanılan ve çok kötüye kullanılan "kültür dar kafalısı" sözcüğünün babası olduğumu iddia ediyorum); – ve "tarihsel hastalığa" karşı söylediklerimi, bu hastalıktan yavaş yavaş, güçlükle iyileşmeyi öğrenmiş, bir zamanlar ondan çok çektiği için bundan hiç de böyle "tarihten" vazgeçmek niyetinde olmayan birisi olarak söylemiştim. Sonra üçüncü Zamana Aykırı Bakış'la, ilk ve biricik eğiticim, büyük Arthur

Schopenhauer'e duyduğum hürmeti dile getirdiğimde – bugün bu hürmeti çok daha güçlü ve daha kişisel bir biçimde dile getirirdim – kendi kişiliğim açısından çoktan ahlaksal kuşkunun ve çözülmenin ortasında, yani bir o kadar çok da şimdiye kadarki tüm kötümserliğin derinleşmesi olarak eleştirinin içindeydim – ve daha o zamandan, halkın dediği gibi "artık" hiçbir şeye inanmıyordum, Schopenhauer'e bile: tam da o dönemde oluştu gizli tutulmuş bir yazı: "Ahlak dışı Anlamda Hakikat ve Yalan Üzerine". Benim 1876 Bayreuth zafer töreninde Richard Wagner'in onuruna yaptığım zafer ve şölen konuşması bile – Bayreuth bir sanatçının kazanmış olduğu gelmiş geçmiş en büyük zafer anlamına gelir – en güçlü "güncellik" görüntüsünü üstünde taşıyan bir yapıttı, arka planda ise geçmişimin bir parçasına karşı, yolculuğumun en güzel ve en tehlikeli deniz durgunluğuna karşı bir hürmet ve minnettarlıktı... ve gerçekten bir bağlarından kopma, bir vedalaşmaydı. (Richard Wagner bu konuda acaba kendisini yanıltmış mıydı? Sanmıyorum. Kişi sevdiği sürece elbette böyle resimler yapmaz; henüz "bakıyor" değildir, bakan kişinin yapması gerektiği gibi bu biçimde uzağa yerleştirmiyordur kendini. "Bakmak için zaten gizemli karşıtlık gereklidir, karşıdan bakmanın karşıtlığı" – diye yazılıdır söz konusu yazının 46. sayfasında, belki de sadece çok az sayıda kulağa hitap eden haince ve efkârlı bir deyimle.) Uzun ara yılların en manevi yalnızlığı ve yoksunluğu hakkında konuşabilmenin aldırışsızlığı, ilk önce, bu ikinci savunu ve önsözün de adanmış olacağı "İnsanca, Pek İnsanca" ile geldi bana. "Özgür Tinliler İçin" bir kitap olarak, o kitapta altındaki bir dolu sancılı şeyi ardında bırakmış olan, sonradan kendisi için hâlâ saptamalarda bulunan ve âdeta herhangi bir iğne ucunu sertçe batıran bir psikologun handiyse neşeli ve meraklı soğukluğu vardır biraz: – böyle sivri ve ince bir çalışmada ara sıra birazcık kan da akarsa, bu sırada kan psikologun parmaklarına da – her

zaman sadece parmaklarına değil – bulaşırsa şaşıracak ne var bunda?...

2

Karışık Kanılar ve Özdeyişler de, Gezgin ve Gölgesi de ilkin tek tek, az önce anılan "özgür tinliler için" insanca -pek-insanca kitabın devamları ve ekleri olarak: aynı zamanda da tinsel bir kürün, yani sağlıklı kalmış içgüdümün, romantizmin en tehlikeli biçiminden geçici bir hastalanmaya karşı kendisinin bulduğu, kendisinin verdiği anti-romantik bir kendi kendini tedavinin devamı ve ikiye katlanması olarak yayımlanmışlardı. Şimdi altı nekahet yılından sonra, aynı yazılara bir arada, İnsanca, Pek İnsanca'nın ikinci cildi olarak tahammül edilebilir: belki bir arada incelendiklerinde öğretilerini daha güçlü ve anlaşılır bir biçimde öğretirler – yeni yükselen soyun daha zeki doğalarına disciplina voluntatis[*3] için önerilmiş olabilen bir sağlık öğretisi. Bu yazılarda sık sık zıvanadan çıkmış ama her defasında geri dönmüş bir kötümser, yani kötümserliğe iyi niyetli – böylelikle her halükârda artık bir romantik olmayan – bir kötümser konuşur. Nasıl? Bu deri değiştirme yılan akıllılığından anlayan bir tin, hepsi de romantizm tehlikesi altındaki günümüz kötümserlerine bir ders veremeyecek mi? Ve onlara hiç olmazsa gösteremeyecek mi bunun nasıl – yapıldığını?...

3

– Aslında o sıralar vedalaşmanın tam zamanıydı: bunun kanıtını da hemen bulmuştum bile. Richard Wagner, görünüşte en muzaffer, hakikatte ise en çürümüş en ümitsiz durumdaki romantik, ansızın, çaresizce ve paramparça çöküverdi Hıristiyan haçının önünde... O zaman hiçbir Almanın bu tüyler ürpertici oyunu görecek gözü,

duyumlayacak vicdanı yok muydu? Bir tek ben miydim, ondan – acı çeken? Yeter, bu beklenmedik olay bizzat beni bir şimşek gibi kavuşturdu terk ettiğim yer hakkındaki aydınlığa. – Ve farkında olmadan müthiş bir tehlike atlatan herkesin duyumsadığı gibi, o sonradan gelen korkuya. Yalnız başıma yola devam ederken titriyordum; uzun bir süre geçmemişti ki, hastaydım, hastadan da öte yorgundum, yani biz modern insanlara heyecan duymak için geri kalan her şey hakkında duyduğum hayal kırıklığından, her yerde israf edilen enerji, emek, umut, gençlik, aşk hakkında; yorgundum bu romantizmin feminenlerinden ve yaltakçı-terbiye görmemişlerinden duyduğum, burada bir kez daha en mertlerden biri üzerinde zafer kazanmaya yol açan idealist yalancılıklar ve vicdan-yumuşatmasından duyduğum tiksintiden; yorgundum sonunda ve acımasız bir kuşkunun verdiği kederin payı hiç de az değildi bu yorgunlukta – bu hayal kırıklığından sonra her zamankinden daha derin bir güvensizlik duymaya, daha derinden hor görmeye, daha derin bir yalnızlığa yazgılı oluşum yüzünden. Benim görevim – nereye gitmişti? Nasıl? Şimdi sanki görevim benden kendini geri çekiyormuş, şimdi uzun süre onun üzerinde bir hakkım yokmuş gibi görünmüyor muydu? Bu en büyük yoksunluğa katlanmak için ne yapmalı? Kendime esaslı ve ilkeli bir biçimde tüm romantik müziği, tini kendi katılığına ve neşeliliğine getiren ve her türden belirsiz özlemi, süngerimsi arzululuğu hızla çoğaltan kendini büyük gösterme meraklısı, muğlak, bunaltıcı bu sanatı yasaklayarak başladım buna. "Cave musicam,"[*4] tin olaylarında temizlikte ısrar edecek kadar erkek olan herkese tavsiyemdir bugün bile; müzik sinirleri gevşetir, yumuşatır, kadınsılaştırır, onun "bengi-kadınsılığı" çeker bizi – aşağıya!... O sıralar romantik müziğe karşı yönelmişti kuşkum, en yakın dikkatim; müzikten hâlâ bir şeyler umuyorduysam, o müzikten ölümsüz bir biçimde intikam

alacak kadar cesur, incelmiş, kötücül, güneyli, aşırı sağlıklı bir müzisyenin gelebileceği beklentisiyleydi bu. –

4

Bundan böyle yalnız başıma ve kendime karşı fena halde güvensizlik içinde, kendime karşı ve tam da bana acı veren ve ağır gelen her şeyden yana, öfkeyle de beraber, öyle bir taraf tuttum ki: – tüm romantik yalancılığın karşıtı olan o mert kötümserliğin yolunu yeniden buldum ve bugün bana görünmek istediği gibi kendi "kendime", kendi görevime giden yolu da. Sonunda bizim görevimiz olduğunu gösterinceye dek, uzun süre bizde bir adı olmayan o gizli ve harika şey – içimizdeki bu tiran, ondan uzaklaşmak ya da sıyrılmak için yaptığımız denemenin, her vaktinden önce vazgeçmenin, ait olmadığımız kişilerle her eşit tutmanın, bizi asıl davamızdan uzaklaştırdığı sürece her saygıdeğer etkinliğin, hatta bizi en kendimize ait sorumluluğun ağırlığından korumak isteyen o erdemin bile intikamını alır korkunç bir biçimde. Bizim görevimize olan hakkımızdan kuşku duymak istediğimizde, hastalıktır her defasında yanıt, – onu kendimiz için herhangi bir yerde kolaylaştırmaya başladığımızda. Aynı zamanda hem tuhaf hem korkunç! Kolaylaştırmalarımızdır cezasını en ağır bir biçimde çekmek zorunda olduklarımız! Ve bunun ardından sağlığa geri dönmek istersek başka bir seçeneğimiz yoktur: şimdiye kadar yüklendiğimizden daha ağır yüklememiz gerekir kendimizi...

5

– O sıralar henüz öğrenmiştim sadece en suskunların ve en acı çekenlerin anladığı o münzevice konuşmaları, suskunluktan acı çekmemek için, tanıklar olmadan ya da tanıklara karşı aldırışsızlık içinde konuşuyordum, sadece beni ilgilendirmeyen şeyler hakkında, ama sanki beni

ilgilendiriyorlarmış gibi konuşuyordum. O sıralar öğrenmiştim kendimi neşeli, nesnel, meraklı, özellikle de sağlıklı ve kötücül göstermeyi – ve bir hastada bu, bana göründüğü gibi, onun "iyi beğenisi" midir? Yine de daha keskin bir gözün ve duygudaşlığın dikkatinden kaçmayacaktır belki bu yazıların çekiciliğini neyin oluşturduğu – burada acı ve yoksunluk içindeki birinin sanki acı ve yoksunluk içindeki birisi değilmiş gibi konuştuğu. Burada yaşama karşı dengenin, aldırışsızlığın ve hatta şükran duygusunun ayakta tutulması gerekecektir; burada katı, gururlu, sürekli uyanık, sürekli uyarılabilir, yaşamı sancıya karşı savunmayı ve sancıdan, hayal kırıklığından, bıkkınlıktan, yalnızlaşmadan ve başka bataklık zeminlerden zehirli mantarlar gibi bitme eğiliminde olan her türlü ürünü büküp koparmayı kendine görev edinmiş bir istenç hüküm sürmektedir. Belki de kendimizi sınayalım diye tam da kendi kötümser parmak izimizi vermektedir bu istenç? – Çünkü o sıralar, "acı içindeki birinin kötümser olmaya hakkı yoktur henüz!" ilkesini edindiğimde böyleydi bu; o sıralar kendi kendimle can sıkıcı-sabırlı bir savaş yürütüyordum, o romantik kötümserliğin bilimdışı, tek tek kişisel deneyimleri genel yargılar, dünyayı-yargılamalar olarak abartma, yorumlama temel eğilimine karşı... kısacası o sıralar bakışlarımı etrafıma çevirmiştim. İyimserlik, yeniden kurma amacıyla, günün birinde yeniden kötümser olma hakkına sahip olabilmek için – anlıyor musunuz bunu? Tıpkı bir hekimin hastasını böylece tüm "şimdiye kadar"ından, dertlerinden, dostlarından, mektuplarından, ödevlerinden, aptallıklarından ve bellek işkencelerinden sıyrılsın ve ellerini ve duyularını yeni gıdalara, yeni güneşe, yeni geleceğe uzatmayı öğrensin diye tamamen farklı bir ortama yerleştirmesi gibi ben de kendimi hasta ve hekim bir kişide, tersine çevrilmiş, denenmemiş bir ruh iklimine, özellikle yaban ellere, yabancıya doğru uzaklaştırıcı bir gezintiye, yabancı olanın her türüne bir meraka zorladım... Uzun süren bir gezip dolaşmak, aramak, değiştirmek, her türlü sabit

kalmaya karşı her türlü hoyratça olumlamaya ve olumsuzlamaya karşı bir tiksinti izledi bunu; aynı şekilde uzağa koşmayı, yükseğe uçmayı, her şeyden önce hep ileriye uçmayı tine olabildiğince kolaylaştırmak isteyen bir perhiz bilgisi ve sıkı disiplin. Gerçekten asgari bir yaşam, tüm kaba arzulardan kopma, her türden maddi elverişsizliğin ortasında bir bağımsızlık, gurur da dahil, bu elverişsizlikte yaşayabilmek; belki biraz kinizm, biraz "fıçı" ama bir o kadar kesin ızgara-mutluluğu, ızgara-çevikliği, çok sessizlik, ışık, daha incelmiş budalalık, gizlenmiş hayranlık – tüm bunlar sonunda büyük bir tinsel güçlenme, artan bir neşe ve sağlık bolluğu oluşturdu. Yaşamın kendisi ödüllendirir bizi inatçı yaşama istencimizden ötürü; o sıralar yaşama yorgunluğunun kötümserliğine karşı kendimle yürüttüğüm gibi böyle uzun bir savaştan ötürü, şükran duygumuzun, yaşamın en küçük, en narin, en geçici armağanlarını bile kaçırmayan o dikkatli bakışından ötürü bile. Sonunda buna karşılık onun büyük armağanlarını alırız, belki de onun verebileceği en büyük armağanları, – kendi görevimizi geri alırız yeniden. – –

6

– Benim yaşantım – bir hastalık ve iyileşme öyküsü, çünkü bir iyileşmeyle sonuçlandı – sadece benim kişisel yaşantım olarak mı kalsaydı? Ve tam da yalnızca benim "İnsanca - Pek İnsanca"m? Bugün bunun tam tersine inanmak istiyorum; gezinti defterlerimin, zaman zaman göründüğü gibi, sadece kendim için yazılmadıkları güveni hep yeniden geliyor bana. – Bundan böyle, altı yıl sonra artan bir geleceğe güven duygusuyla, onları yeniden bir deneme için yolculuğa gönderebilir miyim? Onları herhangi bir "geçmişe" bağlı olanların ve geçmişlerinin tininden de acı çekecek kadar tinleri kalmış planların yüreğine ve kulağına tuhaf bir biçimde koyabilir miyim? Ama özellikle de size, siz işi en zor olanlara, siz en ender bulunanlara, en tehlikede olanlara, en

zekilere, en cesurlara, siz modern ruhun vicdanı olması gereken ve böylelikle siz bilgi sahibi olması gerekenlere, günümüzde hastalık, zehir ve tehlike adına ne var olabilirse kendilerinde bir araya gelenlere – yazgıları "yalnızca yalnız" olmadığınız için, herhangi bir yalnızdan daha hasta olmanız gerektiğini..., avuntuları, yeni bir sağlığa giden yolu bilmek olanlara, ah! Ve yarının ve öbür günün sağlığına gitmek olanlara, siz daha önceden belirlenmişlere, siz kazananlara, siz zamanı-aşanlara, siz en sağlıklılara, siz en güçlülere, siz iyi Avrupalılara! – –

7

– Son olarak romantik kötümserliğe, yani yoksunluk çekenin, başarısızın, aşılmış olanın kötümserliğinin karşısına koyduğumu, hâlâ formüllendirecek olursam: trajik olana ve kötümserliğe yönelik bir istenç vardır, bir anlağın (beğeninin, duygunun, vicdanın) hem katılığının hem de gücünün işaretidir bu. Göğsünde bu istençle her varoluşa özgü, korkunç ve kuşku götürür olandan korkmaz kişi; bizzat onu arar. Böyle bir istencin ardında cesaret, gurur, büyük bir düşman isteği vardır. – Buydu başlangıçtan itibaren benim kötümser perspektifim – zannettiğim gibi yeni bir perspektif mi? bugün bile yeni ve yabancı bir perspektif mi? Şu ana kadar ona bağlı kalıyorum ve bana inanmak istenirse, hem kendim için hem de en azından zaman zaman, kendime karşı... Bunu önce kanıtlamak mı istiyorsunuz? Peki bu uzun önsözle başka ne – kanıtlanmış ola ki?

Sils - Maria, Oberengadin

Eylül 1886

Karışık Kanılar ve Özdeyişler

1

Felsefenin Hayal Kırıklığına Uğramışlarına. – Şimdiye dek yaşamın en yüksek değerine inandınız ve hayal kırıklığına uğradınız diye, şimdi onu hemen yok pahasına elden çıkarmak zorunda mısınız?

2

Şımarık. – Kişi kavramların parlaklığı açısından da şımarabilir: yarı netle, pusluyla, gayret edenle, andıranla ilişki ne de tiksindirici olacaktır! Ne denli gülünç ama neşelendirmeyen bir izlenim bırakır onun bengi kanat çırpınışı ve sıçrayışı, ama yine de uçamayışı ve yakalayamayışı.

3

Gerçekliğin Taliplisi. – Ne kadar çok ve ne denli uzun bir süre aldatıldığını en sonunda fark eden, avunmak için en çirkin gerçekliğe bile sarılır: öyle ki, dünyanın akışı bir bütün olarak görüldüğünde, tüm zamanlarda en iyi taliplıler düşmüştür bu gerçekliğin payına – çünkü en iyiler her zaman en iyi ve en uzun yanıltılmışlardır.

4

Özgür Tinliliğin İlerlemesi. – Daha önceki ve günümüzdeki özgür tinlilik arasındaki fark, dile getirilmek için önceki yüzyılın tüm gözükaralığını gerektiren ve yine de şimdiki kavrayışla ölçüldüğünde, istemeden bir naifliğe düşen o cümle düşünüldüğünde en iyi netleştirilebilir ancak, –

Voltaire'in "croyez-moi, mon ami, l'erreur aussi a son mérite"[1] cümlesini kastediyorum.

5

Filozofların Ana Günahı. – Filozoflar tüm zamanlarda insanları sınayanların (ahlakçılar) ilkelerini benimsemiş ve bunları koşulsuz kabul ederek ve o kişilerin sadece belirsiz bir işaret ya da bir on yılın kente ya da taşraya yerleşik hakikati olduğunu söyledikleri şeyin, zorunlu olduğunu kanıtlamaya çalışarak mahvetmişlerdir – oysa filozoflar tam da böylelikle ötekilerden üstün olduklarını düşünmüşlerdir. Böylece kişi Schopenhauer'in ünlü istencin ahlaka önceliği, karakterin değişmezliği, hazzın negatifliği –kendi anladığı kadarıyla hepsi de birer yanılgı olan– öğretilerinin temeli olarak ahlakçıların koyduğu popüler bilgelikleri bulacaktır. Schopenhauer'in birçok insani durumun ortak tanımı olarak yeniden biçimlendirdiği ve dilin bir boşluğuna yerleştirdiği, ahlakçı olduğu sürece kendisine büyük yarar sağlayan "istenç" sözcüğü bile, –çünkü artık "istenç"ten Pascal'ın söz ettiği gibi söz etme yolu açılmıştı önünde– Schopenhauer'in "istenç"i bile sahibinin ellerinde filozofların genelleştirme düşkünlüğü yüzünden, bilim için bir felakete dönüşmüştü: çünkü bu istenç, doğadaki her şeyin istenci olduğu öne sürüldüğünde, şiirsel bir metafor haline getirilmişti; sonunda her türlü mistik zırvalıkta kullanılma amacıyla, yanlış bir şeyleştirme için kötüye kullanılmıştı – ve tüm moda filozoflar tüm şeylerin birer istenci olduğunu hatta bunların tek bir istenç olduklarını yineliyor ve bunu çok iyi biliyormuş görünüyorlar (bu tüm-bir-istencin betimlenişine bakılırsa, sanki aptal şeytan tanrı yapılmak isteniyor).

6

Hayalpereste Karşı. – Hayalperest hakikati kendi kendine, yalancıysa başkalarının önünde yadsır.

7

Işık-Düşmanlığı. – Bir kimseye kesin anlamıyla asla hakikat hakkında değil, her zaman yalnızca hakikat olasılığı[2] ve onun dereceleri hakkında konuşabileceği açıkça anlatıldığında, genellikle bunu öğrenen kişinin gizlemeye gerek duymadığı sevincinde, insanların tinsel ufkun belirsizliğini ne çok sevdikleri ve ruhlarının derinliğinde belirlenmişliği yüzünden hakikatten nasıl nefret ettikleri keşfedilebilir. – Bunun nedeni günün birinde hakikatin ışığının kendi üzerlerine de çok parlak düşmesinden, hepsinin de gizliden gizliye korkuyor oluşu mudur acaba? Bir şeyler anlatmak istiyorlardır da bunun sonucunda, ne oldukları tam olarak bilinemez midir? Yoksa sadece çok parlak ışıktan duyulan ürküntü müdür bu, onların kararan, kolaylıkla kamaşan yarasa-ruhlarının alışkın olmadığı ve bu yüzden nefret etmek zorunda kaldıkları?

8

Hıristiyan-Kuşkusu. – Pilatus[3] hakikat nedir! sorusuyla şimdi İsa Mesih'in avukatı olarak sunuluyor; bilinen ve bilinebilir tüm şeylerin üzerine, bir görünüş oldukları kuşkusunu düşürmek ve ürpertici bil-e-meyiş geri planında çarmıhı dikmek için.

9

"Doğa Yasası" Bir Batıl İnanç Sözcüğü. – Doğadaki yasalara uygunluktan böyle büyülenmişçesine söz ediyorsanız, ya tüm doğal şeylerin kendi yasalarına gönüllü, kendi kendine boyun eğen bir itaatle uyduklarını kabul etmeniz gerekir –

bu durumda doğanın ahlaklılığıdır sizde hayranlık uyandıran; – ya da canlı varlıkların üstünde değerli bir ziynet olarak durdukları en sanatkârane saati yapmış olan yaratıcı bir teknisyenin varlığı düşüncesidir sizi büyüleyen. – Doğadaki zorunluluk "yalanlara uygunluk" deyimiyle insanileşir ve mitolojik hayalciliğin son sığınağıdır.

10

Tarihe Düşmüş. – Örtü-filozofları ve dünyayı-karanlıklaştıranlar, yani irili ufaklı her türden metafizikçi tüm felsefenin şu andan itibaren tarihe düştüğü cümlesinin doğru olabileceğinden kuşkulanmaya başladıklarında, gözleri, kulakları ve dişleri ağrır. Böyle konuşan birine taş ve çamur atmaları, ağrıları yüzünden bağışlanmalıdır: ama öğretinin kendisi bu yüzden bir süre kirli ve gösterişsiz kalabilir ve etkisini yitirebilir.

11

Anlak Kötümseri. – Tininde sahiden özgür olan, tinin kendisi hakkında da özgürce düşünecek ve onun kaynağı ve doğrultusu açısından bazı korkunç şeyleri de gizlemeyecektir kendisinden. Bu yüzden ötekiler onu belki de özgür tinliliğin en kötü düşmanı olarak tanımlayacaklar ve "anlak kötümseri" küfür ve dehşet sözcüğünü yükleyeceklerdir ona: alışmıştır çünkü onlar, bir kimseyi seçkin güçlülüğüne ve erdemine göre değil de onda kendilerine en yabancı şeye göre adlandırmaya.

12

Metafizikçinin Çıkını. – Metafiziklerinin bilimselliğinden böyle böbürlenerek söz edenlerin tümüne yanıt bile vermemek gerekir; bir ölçüde çekinerek, sırtlarının arkasında gizledikleri çıkının ucundan çekmek yeterlidir; bu çıkını

biraz kaldırmak mümkün olursa, sözü edilen bilimselliğin sonuçları, onların yüzünü kızartarak çıkacaktır gün ışığına: küçük bir sevgili tanrı, sevimli bir ölümsüzlük, belki biraz ruhçuluk ve her halükârda yoksul-günahkâr-sefaletinin ve Ferisi-kibrinin iç içe geçmiş bir yığını.

13

Bilginin Yerine Göre Zararlı Oluşu. – Hakiki olanın koşulsuz araştırılmasının beraberinde getirdiği yararlılık, aralıksız yüzlerce kez hep yeniden kanıtlanmıştır, bu yüzden bireylerin acı çekmesine yol açan, daha ince ve daha ender zararlılığının, hiç düşünülmeden göze alınması gerekir. Kimyagerin deneyleri sırasında bazen kendisini zehirlemesi ve yakması engellenemez. – Kimyager için geçerli olan, tüm kültürümüz için de geçerlidir: bu arada, bundan açıkça kimyagerin yanıklar için şifalı merhemleri ve panzehirleri sürekli elinin altında bulundurması gerektiği sonucu çıkıyor.

14

Filisterin Acil İhtiyacı. – Filister bir metafiziğin erguvan rengi bir paçavrasına[4] ya da türbanına acil gereksinimi olduğunu düşünür ve onu yitirmeyi kesinlikle istemez: oysa bu süsü olmasaydı daha az gülünç bulunacaktı.

15

Meczuplar. – Meczuplar kendi İncilleri ya da üstatlarından yana söyledikleri her şeyle, her ne kadar kendileri yargıç gibi (ve sanık gibi değil) davransalar da, kendi kendilerini savunurlar, çünkü ister istemez ve hemen her saniye, kendilerini meşrulaştırmaları gereken istisnalar oldukları anımsatılır onlara.

16

İyi Olan Yaşamaya Ayartır. – Tüm iyi şeyler yaşam için güçlü uyarıcılardır, yaşama karşı yazılmış her iyi kitap bile.

17

Tarihçinin Şansı. – "Kılı kırk yaran metafizikçilerin ve ötedünyacıların konuşmalarını duyduğumuzda, biz ötekiler 'tin yoksulu' olduğumuzu hissediyoruz gerçi, ama ilkbaharı ve sonbaharı, kışı ve yazı olanın bizim değişim cennetimiz; gri, buzlu, sonsuz sisli ve gölgeli olanın ise öte-dünyanınki olduğunu da hissediyoruz." Böyle söylemişti birisi, sabah güneşinde yaptığı bir gezintide: Ona göre, tarihte sadece tinin değil, yüreğin de sürekli yeniden değiştiği ve metafizikçilerin aksine, içinde "ölümsüz bir ruh değil" birçok ölümlü ruhu barındırmaktan mutlu birisi.[5]

18

Üç Tür Düşünür. – Çağlayan, akan, damlayan maden suyu kaynakları vardır ve bunlara karşılık düşen üç tür düşünür. Sıradan bir insan onları suyun kütlesine göre değerlendirir, bilen bir kişi ise suyun içeriğine göre, yani onlarda su olmayan şeye göre.

19

Yaşamın Resmi. – Yaşamın resmini yapma görevi, şairler ve filozoflar tarafından çok sık ortaya koyulduğu halde yine de anlamsızdır: en büyük ressam-düşünürlerin ellerinden de her zaman sadece bir yaşamdan, yani onların yaşamından resimler ve resimcikler çıkmıştır – başka türlüsü de mümkün değildir. Oluşumda, oluşum halindeki bir şey kendini sabit ve kalıcı olarak, bir "şey" olarak yansıtamaz.[6]

20

Hakikat, Yanında Tanrılar İstemez. – Hakikate duyulan inanç, o ana dek inanılan tüm "hakikatlere" duyulan kuşkuyla başlar.

21

Hangi Konuda Susulması İsteniyor? – Özgür tinlilikten, son derece tehlikeli bir buzul ve buz denizi gezintisinden söz eder gibi söz edildiğinde, o yola çıkmak istemeyenler, sanki onların tereddüt edişlerine ve korkaklıklarına suçlamada bulunulmuş gibi incinirler. Kendimizi hazır hissetmediğimiz zor şeyin bizim yanımızda sözü bile edilmemelidir.

22

Historia In Nuce.[7] – Şimdiye dek duyduğum en ciddi parodi şudur: "başlangıçta saçmalık vardı ve saçmalık tanrıda idi! ve tanrı (tanrısal) olan saçmalık idi."

23

İflah Olmaz. – Bir idealist iflah olmazdır: kendi cennetinden kovulursa, cehennemden bir ideal hazırlar kendine. Hayal kırıklığına uğrasın da görün onu! – Az önce umuda sarıldığından daha az bir ateşlilikle sarılmayacaktır hayal kırıklığına da. Bu eğilimi, insan doğasının iflah olmaz büyük eğilimlerinden olması bakımından, trajik yazgılara yol açabilir ve daha sonra tragedyaların konusu olabilir: tam da insan yazgısı ve karakterindeki iflah olmaz, önlenemez, kendisinden kaçılamaz yönleri ortaya koyan tragedyaların.

24

Oyunun Devamı Olarak Alkış. – Işıldayan gözler ve iyi niyetli bir gülümseyiştir tüm bir büyük dünya ve varoluş komedisine tutulan alkışın türü, – ama aynı zamanda öteki seyircileri "plaudite amici"ye[8] ayartacak, komedi içinde bir komedidir bu.

25

Can Sıkıntısına Cesaret. – Kendisinin ve yapıtının can sıkıcı bulunmasını sağlama cesaretine sahip olmayan, sanatlarda ya da bilimlerde birinci sınıf bir tin değildir elbette. – İstisnai bir biçimde aynı zamanda bir düşünür de olan bir alaycı, dünyaya ve tarihe bir bakış atarak şunu ekleyebilirdi: "Tanrıda yoktur bu cesaret, şeylerin tümünü ilginç yapmak istedi ve yaptı."

26

Düşünürün En İçsel Deneyiminden. – Hiçbir şey, bir konuyu kişisellik dışında kavramaktan: yani onda bir kişi değil de bir konu görmekten daha zor gelmez insana; elbette kendi kişi oluşturucu, kişi uydurucu dürtüsünün saat mekanizmasını bir an için bile durdurması olanaklı mıdır, diye sorulabilir. Oysa insan, düşüncelere, en soyutlarına bile, onlarla savaşılması, onlara bağlanılması, korunmaları, bakılmaları, beslenmeleri gereken bireylermiş gibi davranır. Bizim için yeni olan bir önermeyi duyduğumuz ya da bulduğumuz dakikalarda, sadece kendimize kulak kesilir, kendimizi bekleriz pusuda. Belki öyle inatçı, öyle kendi başına buyruk durduğu için orada, gitmez bu yeni önerme hoşumuza: bilincine varmadan sorarız kendimize, ona düşman olarak bir karşıtlık hazırlayalım mı bir kenara diye, ona bir "belki", bir "bazen" ekleyebilir miyiz diye; "herhalde" sözcüğü bile, koşulsuz olanın kişisel olarak can sıkıcı tiranlığını yıktığı için hoşnut kılar bizi. Buna karşılık, söz konusu yeni önerme

yumuşak bir biçimde, ince, hoşgörülü, alçakgönüllü ve âdeta karşı koymanın kollarına atılarak geldiğinde, kendi başına buyrukluğumuzun bir başka sınamasıyla deneriz onu: nasıl? bu zayıf varlığa yardım edemez, onu okşayıp besleyemez, ona kuvvet ve bereket, hatta hakikat ve bizzat mutlaklık veremez miyiz? Ona karşı anne baba gibi ya da himayeci ya da acımayla davranmak mümkün müdür? – Sonra yine burada bir yargı, orada bir başka yargı görürüz, birbirlerinden uzakta, birbirlerini görmeyen, birbirlerine doğru devinmeyen: işte o zaman, burada bir evliliğe önayak olmak, bir çıkarımda bulunmak gerekmez mi? düşüncesi kemirmeye başlar içimizi, bu çıkarımdan bir ürün çıkması durumunda, bunun sadece evlilik yoluyla birleşen iki yargıyı değil, onları evlendireni de onurlandıracağı önduygusuyla. Ancak o düşünceye ne karşı koyma ve kötülüğünü isteme, ne de iyiliğini isteme yoluyla bir şey yapılamazsa (onun doğru olduğu kabul ediliyorsa) o zaman boyun eğilir ve bir önder ve bir komutan olarak bağlılık yemini edilir ona, başköşeye oturtulur ve ihtişamla ve gururla söz edilir kendisinden: çünkü onun parıltısıyla kişi de pırıldar. Onu karanlıklaştırmak isteyenin vay haline; meğerki günün birinde bizzat kendisi kuşkulu görünmesin gözümüze: – o zaman bizler, tin tarihinin yorulmak bilmez "kral-yapanları" onu tahtından indiririz ve hemen onun karşıtını çıkarırız tahta. Bu konu tartışılıp biçilsin ve bir parça daha ötesi düşünülsün: elbette hiç kimse "kendi başına ve kendisi için bir bilgi dürtüsü"nden söz etmeyecektir artık! – Peki insan niçin doğru olanı doğru olmayana tercih eder bu düşünce-kişilerle, düşünce-devlet kurmalarla, düşünce-çocuk terbiyesiyle, düşünce-yoksullar ve hastalar bakımıyla olan, çoğu kez örtülü kalan, gizliden gizliye yapılan savaşta? Gerçek kişilere adaletli davranmasındaki aynı nedenle: şimdi alışkanlıktan, bunu miras aldığı ve buna eğitildiği için, başlangıçta ise doğru olan –haklı ve adil olan gibi– doğru olmayandan daha yararlı ve daha onur verici olduğu için. Çünkü düşünce ülkesinde, yanılgı ya da yalan üzerine

kurulu iktidarı ve ünü korumak zordur: böyle bir yapının günün birinde çökebileceği düşüncesi, yapı ustasının haysiyeti açısından utanç vericidir; malzemesinin kırılganlığından utanır ve kendi kendisini dünyanın geri kalanından daha önemli gördüğü için dünyanın geri kalanından daha kalıcı olmayan bir şey yapmak istemez. Hakikat isteğiyle sarılır kişisel ölümsüzlük düşüncesine, yani: var olan en kibirli, en dik-kafalı düşünceye, "pereat mundus, dum ego salvus sim!"[9] art düşüncesiyle kardeş olan düşünceye. Yapıtı onun kendi egosu haline gelmiştir, kendisini ölümsüz olana, her şeye kafa tutana dönüştürür. Sonsuz gurur duyar yapıtıyla, onda sadece en iyi, en sert taşları, yani hakikatleri ya da öyle kabul ettiklerini kullanmak isteyen. Tüm zamanlarda, haklı olarak "bilen kişinin kötü huyu" denmiştir kibre, – bu itici güce sahip kötü huy olmasaydı, hakikat ve dünyadaki geçerliliği karşısında zavallı bir konumda olacaktı. Kendi düşüncelerimizden, kavramlarımızdan, sözcüklerimizden korkmamızda, ama onlarda kendimize de saygı göstermemizde, onlara bizi ödüllendirebilme, hor görebilme, övebilme ve azarlayabilme gücünü istemdışı olarak atfetmemizde, yani onlarla, özgür tinli kişiler, bağımsız güçlermiş gibi ilişki kurmamızdadır – buradadır benim "entelektüel vicdan" diye adlandırdığım tuhaf fenomenin kökü. – Böylece burada da en iyi cinsten ahlaksal bir şey, yabani bir kökten filizlenmiştir.

27

Karanlık Adamlar. – Karanlıkçılığın[10] kara sanatında asıl önemli olan kafaları karanlıklaştırmak isteyişi değil, dünyanın görüntüsünü karartmak, varoluşa ilişkin tasarımımızı karanlıklaştırmak isteyişidir. Bu araç genellikle, tinlerin aydınlatılmasını engellemede ona hizmet eder gerçi: ama bazen tam karşıtı bir aracı kullanır ve anlağı en üst düzeyde incelterek onun ürünlerinden bir fazlalık üretmeye

çalışır. Kuşkuyu hazırlayan ve sivri zekâlarıyla zekâya karşı güvensizliği teşvik eden müşkülpesent metafizikçiler daha incelmiş bir karanlıkçılığın iyi iş aletleridir. – Kant'ın bile bu niyetle kullanılabilmesi olanaklı mıdır? Hatta kendi kötü ünlü açıklamasına göre benzer bir şeyi, bilgiye sınırlarını göstermekle, inanca yol açmayı hiç olmazsa bir süreliğine istemiş olabilir mi? – elbette başaramamıştır bunu, kendisi de, onu bu son derece incelmiş ve tehlikeli ve hatta en tehlikeli şüpheciliğin kurt ve tilki yollarından izleyenler de: çünkü kara sanat burada bir ışık huzmesinde görünmektedir.

28

Hangi Tür Felsefede Mahvoluyor Sanat? – Metafizik-mistik bir felsefenin sis bulutları, tüm estetik fenomenlerin saydamlığını yok etmeyi başarırlarsa, o zaman bu fenomenlerin her biri açıklanamaz olacağı için, kendi aralarında değerlendirilemez oluşları da izleyecektir bu durumu. Birbirleriyle değerlendirme amacıyla bile kıyaslanamazlarsa, sonunda tam bir eleştirisizlik, ne isteniyorsa yapılmasına gözü kapalı izin verme ortaya çıkar; ama bunu da yine sanattan alınan tadın sürekli azalışı izler (bu durumun, bir gereksinimin kaba bir biçimde doyurulmasından farkı, sadece son derece keskinleşmiş bir tat almak ve ayırt etmektir). Tat ne kadar azalırsa sanat-isteği de bir o kadar sıradan bir açlığa dönüşür ve geriler, sanatçı da bu açlığı giderek yavanlaşan bir yemekle doyurmaya çalışır.

29

Getsemani'de.[11] – Düşünürün sanatçılara söyleyebileceği en acı söz şudur: "Bir saat bile benimle uyanık duramaz mısınız?"

30

Dokuma Tezgâhında. – Olayların düğümlerini açmak ve dokusunu çözmekten zevk duyan azların karşısında, bu dokuyu hep yeniden düğümlemek ve dokumak ve böylece kavranmış olanı kavranmamış olana, olabildiğince kavranamaz olana dönüştürmek isteyen çoklar (örneğin tüm sanatçılar ve kadınlar) çalışır. Bunun sonucunda ortaya ne çıkarsa çıksın – dokunan ve düğümlenen her zaman kirli görünmek durumundadır, çünkü çok fazla el çalışır ve ip çeker üzerinde.

31

Bilimin Çölünde. – Bilimsel insana çoğu kez birer çöl yolculuğu olması gereken alçakgönüllü ve meşakkatli gezintilerinde, "felsefi sistemler" denilen o parlak seraplar görünür: yanılsamanın büyüleyici gözüyle tüm gizemlerin çözümünü ve hakiki yaşam suyunun en taze içimini yakın gösterirler; gönül mest olur ve yorgun kişi tüm bilimsel sabrın ve cefanın hedefine âdeta dudaklarıyla dokunmak üzeredir, öyle ki âdeta istemdışı bir devinimle ileriye doğru atılır. Gerçi başka yaratılıştaki kişiler, bu güzel yanılsamadan âdeta dilleri tutulmuş gibi dona kalırlar: çöl yutar onları, bilim açısından ölüdürler. Öznel avuntuları sık sık deneyimlemiş olan yine başka yaratılıştaki kişiler ise, elbette son derece bezgin olurlar ve söz konusu olayların ağızda bıraktığı ve müthiş bir susuzluk yaratan o tuzlu tada lanet okurlar – herhangi bir kaynağa bir adım bile yaklaşılamamışken.

32

Sözümona "Gerçek Gerçeklik." – Bir şair tek tek meslek türlerini, örneğin komutanlık, ipek dokumacılığı, denizcilik

mesleklerini betimlediğinde sanki bu işleri ayrıntılı olarak biliyormuş ve bunların hakkında geniş bilgiye sahipmiş gibi gösterir kendini; insani eylemleri ve yazgıları yorumladığında sanki tüm bir dünya ağının örülüşü sırasında hazır bulunmuş gibi davranır: bu bakımdan bir aldatıcıdır o. Üstelik hiçbir şey bilmeyenleri aldatır – ve bu yüzden de başarılı olur: bu kişiler kendisini sahici ve derin bilgisinden ötürü överler ve sonunda olayları gerçekten de onları bilen ve yapan tek tek kişiler kadar, hatta dünyaların büyük örümceği kadar iyi bildiği kuruntusuna kapılmasına neden olurlar. Sonunda aldatıcı dürüstleşir ve kendi hakikatliliğine inanır. Hatta duyarlı insanlar yüksek hakikate ve hakikatliliğe sahip olduğunu onun yüzüne karşı söylerler – çünkü gerçeklikten yorulmuşlardır bir süreliğine ve şairin rüyasını kafaya ve yüreğe iyi gelen bir gevşeme ve gece olarak kabul ederler. Bu rüyanın gösterdiği şey şimdi daha değerli görünür onlara, çünkü söylendiği gibi, daha iyilik verici olarak duyumsanır: ve insanlar her zaman daha değerli görünenin daha hakiki, daha gerçek olduğunu düşünmüşlerdir. Bu güçlerinin bilincinde olan şairler, alışılageldik olarak gerçeklik diye adlandırılanı kasten lekelemeyi ve belirsiz, görünürde ve sahici olmayanı günah, acı ve yalan dolu bir şeye dönüştürmeyi amaçlarlar; olayların üzerine belirsizliğin buruşuk örtüsünü sermek için bilginin sınırları hakkındaki her türlü kuşkudan, her türlü kuşkucu kepazelikten yararlanırlar: daha sonra böylelikle, bu karartmanın ardından, sihirbazlıklarının ve ruh büyülerinin hiç tereddüt edilmeden "hakiki hakikate", "gerçek gerçekliğe" giden yol olarak anlaşılması için.

33

Adil Olmak İstemek ve Yargıç Olmak istemek. – Schopenhauer ki, insanca ve pek insanca hakkındaki engin bilgisi ve başlangıçtaki gerçeklik-duyusu, metafiziğinin renkli leopar kürkünden hiç de az zarar görmüş değildir

(ardındaki gerçek bir ahlakçı-dehasını keşfetmek için önce üzerinden bu kürkün çekilmesi gerekir) – Schopenhauer kendisinin kabul edeceğinden daha fazla haklı bulunacağı o isabetli ayrımı yapmaktadır: "İnsani eylemlerin kati zorunluluğunu kavrayış, felsefi kafaları diğerlerinden ayıran sınır çizgisidir." O sıralar açık olduğu bu güçlü kavrayışa ulaşmasını, ahlaklı insanlarla (ahlakçılarla değil)henüz paylaştığı ve tamamen masum ve inançlı bir biçimde dile getirdiği şu önyargı yüzünden kendisi engellemişti: "Şeylerin bütününün özü hakkında kesin ve doğru bilginin, insan eyleminin etik önemi hakkındaki bilgi ile zorunlu olarak sıkı bir bağıntı içinde olması gerekir." – Elbette bu kesinlikle "zorunlu" değildir, daha çok, insani eylemlerin kesin zorunluluğu ilkesiyle, yani mutlak istenç-özgürsüzlüğü ve sorumsuzluğu ilkesiyle yadsınmaktadır. Demek ki felsefi kafalar, diğerlerinden ahlakın metafizik önemine inanmayışlarıyla ayrılırlar: onlarla diğerleri arasında öyle bir uçurum olabilir ki, bu uçurumun derinliği ve aşılmazlığı hakkında, "kültürlü" ve "kültürsüz" arasında şimdi var olan ve kendisinden çok yakınılan uçurum hiçbir fikir veremez. Elbette burada bizzat Schopenhauer gibi "felsefi kafaların" bıraktıkları bazı açık kapıların da yararsız olduğunu görmek gerekir: hiçbiri açık havaya,[12] özgür istencin havasına götürmez; şimdiye dek içinden geçilen her biri ardında, yazgının pırıldayan duvarını göstermiştir yeniden: bizler hapisteyizdir, özgür olduğumuzu sadece düşleyebiliriz, kendimizi özgür yapamayız. Bu bilgiye artık daha fazla karşı çıkılamayacağını, ona saldıranların, onunla güreşmeyi sürdürenlerin ümitsiz ve inanılmaz görüşleri ve çarpıtmaları gösteriyor. – Şimdi yaklaşık olarak şöyle düşünüyorlar: "Demek hiçbir insan sorumlu değil? Ama yine de birisinin suçlu olması gerekir: oluşun zorunlu dalgalanışı içinde tek, zavallı bir dalgayı suçlamak ve yargılamak artık olanaksızsa ve caiz değilse – o zaman: bu dalgalanışın, oluşun kendisi günahkâr olsa gerektir: özgür istenç buradadır, burada

suçlama, yargılama cezalandırma yapılabilir, burada ceza çekilebilir: o halde tanrı günahkâr ve insan da onun kurtarıcısı olsa gerektir: o halde dünya tarihinin kendisi suç, kendini yargılama ve intihar olmalıdır; böylece suçlu kendi kendinin yargıcı, yargıç kendi kendinin celladı olacaktır." Bu tepetaklak edilmiş Hıristiyanlık –başka nedir ki?– mutlak ahlaklılık öğretisiyle mutlak özgürsüzlük öğretisi savaşında son kılıç-hamlesidir, – altında yatan düşüncenin mantıklı yüz buruşturmasından, çirkin bir jestinden daha fazla bir şey olsaydı, tüyler ürpertici bir şey olurdu – ümitsiz ve kurtuluş düşkünü yüreğin ölüm sancısıdır, delilik "bak, sen tanrının günahını taşıyan kuzusun"[13] diye fısıldar onun kulağına. Sadece "ben sorumluyum" duygusunda yoktur hata, onun karşıtında da vardır. "Sorumlu ben değilim ama mutlaka birisi olmalı." İşte bu doğru değildir: filozofun da İsa Mesih gibi "yargılamayın!" demesi gerekir ve felsefi kafalarla diğerleri arasındaki son fark, birincilerin adil olmak istemeleri, diğerlerinin ise yargıç olmak istemeleridir.

34

Özveri. – Ahlaki eylemin belirtisinin özveri olduğunu mu düşünüyorsunuz? – Üzerinde kafa yorularak yapılan her eylemde, en kötüsünde de en iyisinde de özveri bulunup bulunmadığını düşünsenize.

35

Törelliğin Denek Taşına Karşı. – Bir insanın törel doğasının geçmişte ve şimdi ne denli güçlü olduğunu yargılamak için, onun tasarımlamada ve uygulamada yapabileceği en iyiyi ve en kötüyü bilmek gerekir. Ama bunu öğrenmek olanaksızdır.

36

Yılan Dişi. – Bir yılan dişine sahip olup olmadığımız, üstümüze birisi basıncaya kadar anlaşılamaz. Bir kadın ya da bir anne şöyle derdi: birisi sevgilimizin, çocuğumuzun üstüne basıncaya kadar. – Karakterimiz bazı yaşantıların eksikliğiyle, yaşantıladıklarımızla belirlendiğinden daha çok belirlenir.

37

Aşkta Aldatma. – Kişi geçmişindeki bazı şeyleri unutur ve onu bilinçli olarak çıkarır belleğinden: yani geçmişten bize gülümseyen imgemizin, bize yalan söylemesini, kibrimizi hoş tutmasını isteriz – sürekli bu kendini aldatma için çalışırız. – Ve sizler "Aşkta kendini unutmaktan" ve "Ben'in öteki kişide kaybolmasından" bu kadar çok söz edip, bunlarla övünenler, bu durumun özünde farklı bir şey olduğunu mu sanıyorsunuz? Yani kişi aynayı parçalıyor, hayranlık duyduğu bir başka kişinin içinde olduğunu düşünüyor ve kendi benliğinin, şimdi başka bir kişinin adıyla ansa da yeni imgesinin tadını çıkarıyor – ve tüm bu süreç kendini aldatma değil, kendine düşkünlük değil öyle mi, sizi tuhaflar sizi! – Bence bütünlerini kendilerinden saklayanlar, bilginin hazine dairesinde bir hırsızlık yapanlarla aynıdırlar: buradan da, "kendini tanı" ilkesinin hangi suça karşı uyardığı sonucu çıkar.

38

Kendi Kibirliliğini Yadsıyana. – Kendi kibirliliğini yadsıyan biri, genellikle öyle gaddar bir biçimde sahiptir ki ona, kendi kendisini hor görmek zorunda kalmamak için, içgüdüsel olarak kapatır gözlerini onun karşısında.

39

Aptallar Neden Bu Kadar Sık Kötücül Olurlar? – Rakibimizin itirazları karşısında kafamız kendini zayıf hissediyorsa, yüreğimiz bu itirazların nedenlerini kuşkulu kılarak yanıt verir onlara.

40

Ahlaksal İstisnaların Sanatı. – Ahlakın istisnai durumlarını gösteren ve yücelten –iyinin kötü, haksızın haklı olduğu– bir sanata çok ender kulak verilebilir: tıpkı çingenelerden ara sıra bir şey satın alırken, satıştan kazandıklarından daha fazlasını aşırmasınlar diye korkmak gibi.

41

Zehirlerin Tadı ve Tatsızlığı. – Tüm zamanlarda, insanları zehir içmekten alıkoyan biricik belirleyici argüman, zehrin öldürücü oluşu değil cadının kötü oluşudur.

42

Günah Duygusunun Olmadığı Dünya. – Sadece vicdan rahatsızlığı uyandırmayan eylemler yapılsaydı insanların dünyası hâlâ kötü ve yeterince alçakça görünürdü: ama şimdiki gibi hastalıklı ve sefil görünmezdi. – Tüm zamanlar boyunca vicdanları olmayan yeterince kötü insan yaşamıştır: birçok iyi ve mert insanda da vicdan rahatlığının verdiği haz duygusu eksiktir.

43

Vicdanlılar. – Vicdanın sesini dinlemek, aklın sesini dinlemekten daha kolaydır: çünkü her başarısızlıkta bir özür ve rahatlama barındırır içinde, – bu yüzden çok az sayıdaki akıllı kişinin karşısında hâlâ bu kadar çok vicdanlı kişi var.

44

Burukluğu Önlemek için Zıt Yöntemler. – Öyle mizaçta kişiler vardır ki sıkıntılarını sözcüklere dökebilmekten yarar görür, konuşmada tatlılaşırlar. Bir başka mizaçtaki kişiler de ancak konuşarak iyice buruklaşırlar: bazı şeyleri sineye çekmeleri tavsiye edilir: insanların düşmanları ya da amirleri karşısında kendilerine böylelikle uyguladıkları baskı, onların karakterini iyileştirir ve çok keskin ve ekşi olmalarını önler.

45

Fazla Tasalanmamak. – Uzun süre sırtüstü yatmak rahat değildir, ancak yatak istirahatına karar verilmiş tedavinin iyiliğine karşı bir tanıt da değildir. – Uzun süre kendilerinden dışarıda yaşamış bulunan ve sonunda felsefi içsel ve iç yaşamlarına yönelen insanlar, maneviyatın ve tinin de bir uzun-süre-sırt-üstü-yatmasının olduğunu bilirler. Bu da seçilmiş yaşam tarzının bütününe karşı bir tanıt değildir, ama birkaç küçük istisnayı ve görünüşteki yinelenmeleri zorunlu kılar.

46

İnsani "Kendinde Şey". – En kolay yaralanabilen, ama asla yenilemeyen şey insanın kibirliliğidir: yaralandıkça gücü artar ve sonunda devasa bir büyüklüğe ulaşabilir.

47

Birçok Gayretkeşin Güldürüsü. – Olağanüstü bir gayret göstererek kendileri için boş zaman elde ediyorlar ve daha sonra saatlerin geçmesini saymaktan başka ne yapacaklarını bilemiyorlar bu boş zamanda.

48

Çok Neşeli Olmak. – Çok neşeli olan biri, iyi bir insan olmalı: ama tam da en akıllı insanın tüm akıllılığıyla elde etmeye çalıştığı şeye ulaşmasına karşın, belki de en akıllı insan değildir o.

49

Doğanın Aynasında. – Bir insanın gövermiş sarı buğday tarlaları arasında yürümekten hoşlandığı; sararmış ve solgunlaşmış orman ve çiçek renklerini, doğanın en güzel halini gösterdikleri için başka tüm renklere tercih ettiği; kalın yapraklı ceviz ağaçları altında kendini öz-akrabalarının yanındaymış gibi yurdunda hissettiği; dağlarda gezerken en büyük sevinci, yalnızlığın kendisine onların gözüyle bakıyor göründüğü o küçük ücra göllerle karşılaşınca duyduğu; sonbaharda ve ilk kış akşamlarında pencereye sokulan ve her türlü ruhsuz gürültüyü, kadife perdelerle örter gibi örten puslu günbatımının o gri dinginliğini sevdiği; yontulmamış taşları, önceki zamanlardan bugüne kalmış ve dile gelmeye susamış tanıklar olarak duyumsadığı ve çocukluğundan beri onlara saygı duyduğu ve son olarak, devingen yılan derisiyle ve yırtıcı hayvan güzelliğiyle denizin ona yabancı olduğu ve yabancı kaldığı duyulursa, o insan oldukça ayrıntılı betimlenmiş sayılmaz mı? – Evet, böylece bu insan hakkında bazı şeyler betimlenmiş olur elbette: ama doğanın aynası, aynı insanın tüm bu pastoral duyarlılığıyla (ve "ona karşın" bile değil), son derece sevgisiz, pinti ve kibirli olabileceğine ilişkin bir şey söylemez. Bu gibi konulardan anlayan Horatius, kırsal yaşama ilişkin en narin duyguyu, ünlü "beatus ille qui procul negotiis"de[14] Romalı bir tefecinin diline ve ruhuna yerleştirmişti.

50

Galip Gelemeyen Güç. – En güçlü bilgi (insan istencinin tamamen özgürsüzlüğüne ilişkin olan) başarılar açısından en zayıf bilgidir: çünkü her zaman en güçlü rakip, insanın kibirliliği vardır karşısında.

51

Haz ve Yanılgı. – Bir kimse istemdışı olarak, özü gereği açılır dostlarına iyi niyetle; bir başkası ise bilerek ve isteyerek, tek tek eylemler yoluyla. Birincisinin daha üstün olduğunun kabul edilmesine karşın, sadece ikincisinin vicdan rahatlığıyla ve hazla, – yani yapılan işin kutsallığından alınan ve bizim iyi ya da kötü şeyler yapışımıza duyulan inanca, yani bir yanılgıya dayanan hazla – bağlantısı vardır.

52

Haksızlık Yapmak Budalalıktır. – Bir kişinin yaptığı haksızlıklara katlanması, kendisine yapılan haksızlıklara katlanmasından çok daha zordur (bunun ahlaksal nedenlerden kaynaklanmadığını da belirtelim –); haksızlığı yapan ya vicdan rahatsızlığı duyduğu, ya da kendi eylemiyle toplumu kendine karşı silahlandırdığını ve kendini yalnızlaştırdığını kavradığı zaman aslında her zaman acı çekendir. Bu yüzden kişinin kendi iç mutluluğu açısından, yani huzurunu yitirmemesi için, dinin ve ahlakın buyrukları tamamen bir yana, haksızlığa uğramamaktan daha çok, haksızlık yapmamaya dikkat etmesi gerekir: çünkü haksızlığa uğramakta vicdan rahatlığının, intikam alma, adil kişilerin, kötülüğü yapandan korkan tüm toplumun acımaları ve takdir etmeleri umudunun avuntusu vardır. – Kendi yaptıkları haksızlığı başkalarının kendilerine yaptığı haksızlığa çevirmek, kendi yaptıkları şeyin özrü olarak meşru müdafaa hakkını saklı tutmak ve böylelikle bunun

yüküne daha kolay katlanmak gibi pis bir kendini aldatma yolunu tutanların sayısı hiç de az değildir.

53

Hasedin Ağızlıklı Olanı ya da Olmayanı. – Sıradan haset, kıskanılan tavuk bir yumurta yumurtladığında gıdaklamaya başlar: böylelikle rahatlar ve yumuşar. Ancak daha koyu bir haset de vardır: böyle durumlarda ölümcül bir sessizliğe bürünür, şimdi her bir ağza mühür vurulmasını dilemektedir ve bunun gerçekleşmediğini gördükçe daha da öfkelenir. Suskun haset, suskunlukta büyür.

54

Muhbir Öfke. – Öfke ruhu tüketir ve tortusunu bile ortalığa çıkarır. Bu yüzden kişi başka türlü açıklığa ulaşamıyorsa, çevresindekileri, yandaşlarını ve karşıtlarını öfkelendirmesini bilmelidir ki, böylece kendisine karşı aslında neler olup bittiğini ve neler düşünüldüğünü öğrenebilsin.

55

Ahlaksal Açıdan Savunma Saldırıdan Daha Zordur. – İyi insanın asıl kahramanlık ve ustalık ürünü, davaya saldırması ve kişiyi sevmeye devam etmesinde değil, daha zor olanda, saldıran kişide acı bir üzüntüye neden olmadan ve olmak istemeden kendi davasını savunmasında yatar. Saldırının kılıcı dürüst ve geniştir, savunmanın kılıcı ise genellikle iğne deliğinden geçer.

56

Dürüstlüğe Karşı Dürüst. – Kendine karşı dürüst olan biri, en sonunda bu dürüstlüğü hakkında kuruntuya kapılır biraz: çünkü dürüstlüğünün nedenini iyi bilmektedir – bir başka

kişinin görünüşü ve aldatmayı seçişindeki nedenin aynısıdır bu.

57

Kötülük Yapana İyilik Yapmak.[15] – Kötülük yapan birine iyilikle karşılık vermek genellikle yanlış anlaşılır ve başarısızlıkla sonuçlanır; çünkü o da haklı olduğuna inanmakta ve iyilik yaptığını düşünmektedir.

58

Tehlikeli Kitaplar. – Birisi der ki: "kendimden biliyorum: bu kitap tehlikelidir." Ama bir süre beklerse aynı kitabın, yüreğindeki gizli bir hastalığı öne çıkartıp görünür kılmakla kendisine büyük bir hizmette bulunduğunu itiraf edecektir belki de. – Değişen görüşler bir insanın karakterini değiştirmezler (ya da çok az değiştirirler); ama elbette kişiliğinin yıldızındaki görüşlerin başka bir konumlanışında o ana dek karanlık ve görünmez kalmış olan tek tek yönleri aydınlatırlar.

59

Sahte Acıma. – Kişi, düşmanlık duygusunu aştığını göstermek istediğinde acıma rolü yapar: ama genellikle boşunadır bu. Düşmanca duyguda güçlü bir artış olmadan fark edilemez bu rol.

60

Açıkça Karşı Koyma Genellikle Uzlaştırır – Bir kimse ünlü bir parti lideri ya da ideologuyla arasındaki öğreti farkını açıkça ilan ettiği anda, herkes onun o ünlü kişiye öfkelenmiş olması gerektiğini düşünür. Oysa bazen tam da bu sırada dinmiştir

öfkesi: kendini onun yanına koymaya cüret etmiştir ve dile getirilmeyen kıskançlığın verdiği eziyet sona ermiştir.

61

Işığının Işıdığını Görmek. – En karanlık keder, hastalık, borçlanma durumlarında, başkalarına ışık verdiğimizi ve onların bizi parlak dolunay olarak algıladıklarını görmekten hoşlanırız. Böyle dolaylı bir yoldan, kendi aydınlatma yeteneğimizle ilgileniriz.

62

Sevinci Paylaşmak. – Bizi sokan yılan, bize acı verdiğini düşünür ve sevinir buna; en alçak hayvan başkasının acısını tasavvur edebilir. Ama başkasının sevincini tasavvur etmek ve bu yüzden sevinmek, en yüksek hayvanların en yüksek ayrıcalığıdır ve onların arasında da en seçkin örneklere özgüdür, – yani ender bulunan bir humanum: öyle ki sevinci paylaşmayı yadsıyan filozoflar da çıkmıştır.

63

Sonradan Gebelik. – Yapıtlarına ve eylemlerine varanlar, bunun nasıl olduğunu bilemezler, daha sonra da bir o kadar zaman onlara gebe dolaşırlar: sanki sonradan, bunların bir rastlantı ürünü değil, kendi çocukları olduğunu kanıtlamak istiyor gibidirler.

64

Kibrinden Ötürü Katı Yürekli. – Nasıl ki adil olmak çoğu kez zayıflığı perdelerse, adil düşünen ama zayıf insanlar da bazen hırsları yüzünden aldatmaya başvururlar ve gözle görülür bir biçimde adaletsiz ve sert davranırlar – arkalarında bir güçlülük izlenimi bırakmak için.

65

Aşağılama. – Herhangi bir kimse, kendisine hediye edilen bir çuval yararın içinde tek bir aşağılama taneciği bulsa, yine de ekşitir suratını.[16]

66

Ünlü Olmak İçin Suç işlemenin Aşırısı. – İçinde kendi putlarına tapınılan kendi tapınaklarını ünlü olmak için kundaklayan Herostrate'ler[17] çıkabilirdi.

67

Küçültme Dünyası. – Zayıf ve yardıma gereksinimi olan her şeyin gönüllere hitap ediyor oluşu, gönlümüze hitap eden her şeyi küçültme ve zayıflatma sözcükleriyle tanımlama alışkanlığını doğurur bizde, – yani onları kendi duyumsamamız için, zayıf ve yardıma gereksinen bir duruma getiririz.

68

Kötü Bir Özellik: Acıma. – Acıma'ya, kendine özgü bir küstahlık eşlik eder: kesinlikle yardım etmek istediği için, ne iyileştirme yöntemlerine ne de hastalığın türü ve nedenine gereksinim duyar ve hastasının sağlığı ve ünü üzerinde gözükara bir biçimde şarlatanlık yapar.

69

Sırnaşıklık. – Yapıtlara yönelik bir sırnaşıklık da vardır; gençlerin tüm zamanların en şanlı yapıtlarıyla senli benli bir ilişki içinde olması, utanma duygusunun hiç bulunmadığını kanıtlar. – Bazıları da sadece cahilliklerinden sırnaşırlar:

karşılarındakinin kim olduğunu bilmiyorlardır, – genç ve yaşlı filologların Yunanlıların yapıtlarıyla ilişkilerinde böyle davranmaları, hiç de ender görülen bir durum değildir.

70

İstenç Anlaktan Utanır. – Duygulanımlarımıza karşı, tüm soğukkanlılığımızla akılcı tasarımlarda bulunuruz: ama sonra niyeti gerçekleştirilmek gerektiğinde onu hazırlayışımızdaki soğukluktan ve temkinlilikten utandığımız için en kaba hatayı yaparız. Ve böylece her duygulanımın beraberinde getirdiği o inatçı yüce gönüllülük yüzünden tam da akla aykırı olan yapılır.

71

Kuşkucular Ahlaktan Neden Hoşlanmaz? – Kendi ahlaklılığını yüksek ve önemli gören, ahlak alanındaki kuşkuculara öfkelenir: çünkü tüm enerjisini harcadığı yerde şaşırmak gerekiyordur, sorgulamak ve kuşkulanmak değil. – Çünkü son ahlaklılık kırıntılarını ahlaka duydukları inancın oluşturduğu yaratılışlar vardır: onlar da kuşkucuya karşı aynı biçimde, belki daha bir tutkuyla davranırlar.

72

Ürkeklik. – Tüm ahlakçılar ürkektir, çünkü muhbirlere ve hainlere duydukları eğilim fark edildiği anda, onlarla karıştırılacaklarını bilirler. Ayrıca eylemleri sırasında güçsüz olduklarının da kesinlikle bilincindedirler: çünkü tam çalışmanın ortasında edimlerinin güdüsü dikkatlerini âdeta çalışmadan uzaklaştırır.

73

Genel Ahlaklılık İçin Bir Tehlike. – Hem soylu hem de dürüst olan insanlar, dürüstlüklerinin peydahladığı her türlü şeytanlığı tanrısallaştırmanın, ahlaksal yargı terazisini bir süreliğine durdurmanın yolunu bilirler.

74

En Acı Yanılgı. – Kişinin sevildiğine inandığı yerde, evin erkeğinin kendisini sadece, misafirlerin önünde kendi kibirliliğini üzerinde gösterebildiği bir ev eşyası ve oda süsü olarak gördüğünü keşfetmesi, onu iflah olmaz bir biçimde incitir.

75

Aşk ve İkilik. – Aşk bir başkasının bizimkinden farklı ve ona karşıt bir tarzda yaşadığını, etkin olduğunu ve duyumsadığını anlamaktan ve buna sevinmekten başka nedir ki? Aşk karşıtlıkları ortadan kaldıramaz, yadsıyamaz, çünkü böylece onları sevinç yoluyla aşabilsin ister. – Kendini sevme bile bir kişinin birbirine karıştırılamaz ikiliğini (ya da çokluğunu) içerir ön koşul olarak.

76

Rüyanın Yorumu. – Bazen insanın uyanık durumdayken tam olarak bilemediğini ve duyumsayamadığını – bir kişiye karşı vicdanının rahat mı yoksa rahatsız mı olduğunu – hiçbir kuşkuya yer bırakmayacak biçimde öğretir rüya.

77

Sefahat. – Sefahatin anası neşe değil neşesizliktir.

78

Cezalandırmak ve Ödüllendirmek. – Hiç kimse bir ceza ve intikam art düşüncesi taşımadan suçlamada bulunmaz, – kendi yazgısını, hatta kendi kendisini suçladığında bile. – Her türlü yakınma suçlamadır, her türlü sevinme ise övmedir: ister birini ister diğerini yapalım, her zaman bir kimseyi sorumlu kılarız.

79

İki Kere Adaletsiz. – Bazen hakikati çifte bir adaletsizlikle destekleriz, yani bir konunun bir arada göremeyecek bir konumda olduğumuz iki yönünü art arda görüp serimlediğimizde, ancak her defasında, gördüğümüz şeyin hakikatin bütünü olduğu kuruntusuyla öteki yönü görmezden geldiğimizde ya da yadsıdığımızda.

80

Güvensizlik. – Güvensizlik kendi başına her zaman güvensiz ve ürkek davranmaz, bazen âdeta kudurmuş gibidir: titrememek için sarhoş etmiştir kendini.

81

Sonradan Görme Felsefesi. – Bir kişi olmak isteyen, gölgesine de saygı duymalıdır.

82

Kendini Temizlemeyi Bilmek. – Kişi kirli ilişkilerden daha temiz çıkmayı ve gerektiğinde kirli suyla da yıkanmayı öğrenmelidir.

83

Kendini Rahat Bırakmak. – Biri kendini ne kadar rahat bırakırsa, ötekiler de onu o kadar az rahat bırakır.

84

Masum Alçak. – Her türden kötü huyun ve alçaklığın yolunda yavaş yavaş ve adım adım gidilir. Sonunda bu yoldan giden kişi, vicdan rahatsızlığının böcek-sürüsünü tamamen terk etmiş olur ve tamamen rezil biri olmasına karşın yine de masumluğa ulaşır.

85

Planlar Yapmak. – Planlar yapmak ve bir şeylere niyet etmek, birçok iyi duyguyu da beraberinde getirir, tüm yaşamı boyunca planlar kuran biri olarak kalacak kadar güçlü bir insan, çok mutlu bir insan olurdu: ama zaman zaman bu etkinliklerden uzaklaşıp dinlenmesi gerekecek, böylece bir planı uygulamış olacaktır – işte o zaman öfkelenir ve aklı başına gelir.

86

İdeali Neyle Görürüz. – Her becerikli insan, becerikliliğinin içine saplanıp kalmıştır ve oradan dışarıya özgürce bakamaz. Hatırı sayılır bir yetersizliğe sahip olmasaydı, erdemi yüzünden hiçbir tinsel-törel özgürlüğe varamazdı. Eksikliklerimiz, onlarla ideali gördüğümüz gözlerdir.

87

Dürüstlükten Uzak Övgü. – Dürüstlükten uzak övgü, dürüstlükten uzak sövgüden daha fazla vicdan rahatsızlığı bırakır ardında; herhalde yargı gücümüzü fazla güçlü bir övgüyle, çok güçlü, hatta haksız bir sövgüdekinden çok

daha güçlü bir biçimde açığa sermiş olmamızdır bunun tek nedeni.

88

İnsanın Nasıl Öldüğü Fark Etmez. – Bir insanın tüm yaşamı boyunca, gücü doruğunda olduğunda ölümü düşünüş tarzı, onun karakteri denilen şeye ilişkin çok şey anlatır ve bir kanıt niteliğindedir, ama ölüm saatinin, o insanın ölüm döşeğindeki tavrının bu açıdan âdeta hiçbir önemi yoktur. Sona ermek üzere olan varoluşun bitkinliği, özellikle yaşlı insanların ölümü sırasında, beynin bu son zamandaki düzensiz ya da yetersiz beslenişi, zaman zaman ağrının çok şiddetlenişi, tüm bu durumun daha önce denenmemiş ve yeni oluşu ve sanki ölüm çok önemliymiş ve burada en korkunç türden köprülerin aşılması gerekliymiş gibi batıl inançlı izlenimlerin ve korkuların sık sık sökün etmesi ve depreşmesi – tüm bunlar ölümden, yaşayan kişi hakkında bir kanıt olarak yararlanmaya izin vermez. Ölüm döşeğindeki kişinin, yaşayan kişiden genel olarak daha dürüst olduğu da doğru değildir: ölüm döşeğindeki hemen hemen her insan, çevresindekilerin vakur tutumuyla, engellenen ya da akan gözyaşı ve duygu selleriyle kâh bilinçli kâh bilinçsiz bir kibirlilik komedisine sürüklenir. Ölüm döşeğindeki her insana gösterilen ciddiyet, elbette kimi zavallı aşağılanmış yaratıkların yaşamları boyunca tattıkları en güzel keyif ve sayısız yoksunluğun bir tür tazmini ve taksit ödemesi olmuştur.

89

Töre ve Kurbanı. – Törenin başlangıcı iki düşünceye dayanır: "topluluk bireyden daha değerlidir" ve "kalıcı yarar geçici olana tercih edilmelidir"; buradan, topluluğun kalıcı yararının mutlaka bireyin yararından, yani bireyin anlık esenliğinden, hatta kalıcı yararından ve yaşamını

sürdürmesinden bile daha önemli tutulması gerektiği sonucu çıkar. Birey bütüne yararlı bir düzenlemeden dolayı ister acı çeksin, ister sakatlansın, isterse de bu düzenleme yüzünden ölsün, – törenin korunması, kurbanın sunulması gerekir. Ancak, böyle bir anlayış sadece kendileri kurban olmayanlarda ortaya çıkar, – çünkü kurban, kendi örneğinde bireyin çokluktan daha değerli olabileceğini, aynı şekilde, şu andaki hazza, cennetteki bir âna, belki de acısız ya da esenlik içindeki durumların donuk bir biçimde süregitmesinden daha çok önem verilmesi gerektiğini gösterir. Kurbanın felsefesi hep artık çok geç olduğunda duyulur: böylece töreye ve törelliğe bağlı kalır: altında yaşanılmış ve eğitilmiş olanın tüm töre toplamı için sadece bir duygu olarak – üstelik birey olarak değil, bir bütünün unsuru, bir çoğunluğun içinde bir sayı olarak eğitilmiş. – Böylece bireyin kendi törelliği aracılığıyla, çoğunluğun isteğini kendi kendine kabul ettirdiği görülür.

90

İyi ve Vicdan Rahatlığı. – Tüm iyi şeylerin tüm zamanlar boyunca vicdan rahatlığı içinde olduklarını mı düşünüyorsunuz? – Bilim, ki kuşkusuz çok iyi bir şeydir, rahat bir vicdana sahip olmadan ve her türlü duygudan tamamen uzak bir biçimde gelmiştir dünyaya; daha çok gizlice, dolambaçlı yollardan bir suçlu gibi başını örterek ya da maskeleyerek ve her zaman en azından bir kaçakçı duygusuyla dolaşmıştır. Vicdan rahatlığının ön aşaması, vicdan rahatsızlığıdır – bir karşıtlık olarak değil: çünkü iyi olan her şey önce bir kez yeni, dolayısıyla alışılmadık, töreye aykırı, töredışı olmuştur ve mutlu mucidinin yüreğini bir kurtçuk gibi kemirmiştir.

91

Başarı Niyetleri Kutsallaştırır. – Bir erdemin yolunda yürümekten çekinmemeli, buna iten güdülerin egoizmden – yani yarar, kişisel haz, korku, sağlık, ün ya da şan kaygısı– başka bir şey olmadığı açıkça görülse bile. Bu güdülerin bayağı ve bencilce oldukları söylenir: doğru ama bir erdeme, örneğin feragate, görevine bağlı olmaya, düzenliliğe, tutumluluğa, ölçüye ve ılımlılığa teşvik ediyorlarsa, sıfatları ne olursa olsun kulak vermek gerekir onlara! Onların çağırdığı şeye ulaşılırsa, ulaşılan erdem, solunmasını sağladığı temiz hava ve ilettiği ruhsal esenlik duygusu sayesinde eylemimizin en uzak güdülerini sürekli soylulaştırır ve daha sonra aynı eylemleri artık bizi daha önce bu eylemlere yönelten aynı kaba güdülerden dolayı gerçekleştiriyor olmayız. – Bu yüzden eğitimin öğrencinin mizacına göre, olabildiğince zorla elde etmesi gerekir: sonra erdemin kendisi, ruhun güneş ve yaz havası olarak, öğrencide kendi yapıtını ortaya koyabilir ve olgunluk ve tatlılık hediye edebilir.

92

Hıristiyanlar Değil, Hıristiyanlıkçılar. – Demek buymuş sizin Hıristiyanlığınız! İnsanları öfkelendirmek için övüyorsunuz "tanrıyı ve azizlerini"; yine insanları övmek istediğinizde de, tanrıyı ve azizlerini öfkelendirecek raddeye vardırıyorsunuz işi. – Hıristiyan yüreğinin görgüsü öyle eksik ki sizde, hiç olmazsa Hıristiyan gibi görünmeyi öğrenmenizi isterdim.

93

Dindarın ve Dindar Olmayanın Doğal İzlenimi. – Tamamen dindar bir insan bizim için bir hürmet konusu olmalı: ama tamamen dürüstlükle, inatla dindar olmayan bir insan da. Bu ikinci türden insanların yanında, en güçlü ırmakların kaynadığı yüksek dağların yakınındaymış gibidir kişi, dindar

insanların yanında ise özsuyu dolu, geniş gölgeli, sakin ağaçların altındaymış gibi.

94

Adli Cinayetler. – Dünya tarihindeki en büyük iki adli cinayet türü, lafı dolaştırmadan söylersek, örtülü ve iyi örtülmüş intiharlardır. Her iki vakada da ölmek istenmiştir; her iki vakada da kılıcı insan adaletsizliğinin eliyle saplamışlardır kendi göğüslerine.

95

"Sevgi". – Hıristiyanlığa öteki dinler karşısında üstünlük kazandıran en ince hüner bir sözcüktür: Hıristiyanlık sevgiden söz etmişti. Böylece lirik bir din olmuştu (Sami ırkı, öteki iki yaratımında dünyaya kahramanca-destansı dinler hediye etmişti). Sevgi sözcüğünde öyle çok anlamlı, canlandırıcı, belleğe, umuda hitap eden bir şey vardır ki, en düşük zekâ ve en soğuk yürek bile bu sözcüğün pırıltısından bir şeyler hisseder. En kurnaz kadın ve en kötü erkek, Eros onların yanından sadece şöyle bir alçak uçuşla geçmiş olsa bile, bu sözcükle tüm yaşamlarının bencillikten nispeten en uzak anlarını düşünürler; anne-babalarında, çocuklarında ya da sevdiklerinde sevgiyi bulamayanlar, ama özellikle yüceltilmiş cinsellik insanları da, Hıristiyanlıkta bulmuşlardır aradıklarını.

96

Yerine Getirilmiş Hıristiyanlık. – Hıristiyanlığın içinde de Epikürcü bir anlayış vardır: Tanrının insandan, kendi yaratığı ve suretinden yalnızca, yerine getirilmesinin mümkün olması gereken bir şeyi isteyebileceğinden, yani Hıristiyan erdeminin ve mükemmelliğinin ulaşılabilir ve çoğu kez ulaşılmış olduğu düşüncesinden yola çıkar bu anlayış. Şimdi,

örneğin düşmanlarını sevme inancı – sadece bir inanç, bir kuruntu olsa ve kesinlikle psikolojik bir gerçeklik (yani sevgi) olmasa bile – ona gerçekten inanıldığı sürece mutlaka mutlu kılar (Neden? Psikolog ve Hıristiyan farklı farklı düşüneceklerdir bu konuda). Böylece dünyevi yaşam sadece düşmanını sevme talebini değil, öteki tüm Hıristiyan talepleri de yerine getirme ve "gökteki babanızın yetkin oluşu gibi sizler de yetkin olun" çağrısına göre tanrısal yetkinliği gerçekten benimsemiş ve kendine katmış olma inancıyla, demek istiyorum ki kuruntusuyla, gerçekten mutlu bir yaşam olabilir. Böylece yanılgı, İsa'nın vaadini gerçek kılabilir.

97

Hıristiyanlığın Geleceği Üzerine. – Protestanlığın nerede ve hangi nedenlerle böyle doludizgin yaygınlaştığı incelenirse, Hıristiyanlığın ortadan kalkışı ve bunun hangi yörelerde en yavaş gerçekleşeceği konusunda tahmin yürütülebilir. Bilindiği gibi Protestanlık, kilisenin tüm hizmetlerini çok daha ucuza, yani masraflı ruhsal ayinler, haclar, rahiplerin şatafatı ve zenginliği olmadan yapmayı vaat etmişti; özellikle eski kilisenin simgeselliğine ve biçim zevkine güneydeki kadar derinden bağlanmamış olan kuzey uluslarında yaygınlaşmıştı: güney uluslarında çok daha güçlü olan dinsel putperestlik, Hıristiyanlığın içinde varlığını sürdürüyordu, kuzeyde ise Hıristiyanlık eski yerli dine bir karşıtlık ve ondan bir kopuş anlamına geliyordu, bu yüzden baştan beri görsel olmaktan çok düşünseldi ve bu yüzden de tehlike dönemlerinde daha fanatik ve daha inatçıydı. Hıristiyanlığın köklerini düşünceden yola çıkarak sökmek mümkün olacaksa, Hıristiyanlığın nerede yok olmaya başlayacağı apaçık ortadadır: tam da kendini en katı bir biçimde savunacağı yerde. Başka yerlerde eğilecek ama kırılmayacaktır, yaprakları koparılacak ama yeni yapraklar verecektir, – çünkü orada düşünceler değil duyular saf

tutmuştur onun yanında. Ama kilisenin tüm masraflarıyla yine de hâlâ katı iş ve ücret ilişkilerinden daha ucuz ve daha rahat bir işletmecilik yapıldığı inancını sürdüren de duyulardır: çünkü bir kez ona alıştıktan sonra aylaklığa (ya da yarı tembelliğe) hangi bedel biçilebilir! Duyular, Hıristiyanlıktan çıkarılmış bir dünyaya karşı, onun içinde çok çalışılması gerektiği ve aylaklığın gelirinin düşük olduğu itirazını yöneltirler; büyüden yana taraf tutarlar, – yani tanrıyı kendileri için çalıştırmayı tercih ederler (oremus nos, deus laboret!)[18]

98

Oyunculuk ve İnançsızların Dürüstlüğü. – Her insanı yeri geldiğinde ferahlatan şeyi, – inanışta, kurban olmaya ve ölmeye coşkunluk içinde hazır bir mutluluk-içtenliği ve kendi "hakikatine" kesin hakikat olarak bakma – İsa Mesih'ten söz eden kitap kadar bolca içeren ve sadakatle dile getiren bir başka kitap yoktur: akıllı birisi bir kitabın, bir dünya kitabı, herkesin-dostu yapılabilmesinin tüm yöntemlerini, yani her şeyi gelecekte belirsiz olarak değil artık bulunmuş olarak göstermenin ustalık-yöntemlerini bu kitaptan öğrenebilir. Etkili tüm kitaplar arkalarında benzer bir izlenim bırakmaya çalışırlar, sanki en geniş tinsel ve ruhsal ufuk burada betimlenmiştir ve mevcut olan ve gelecekte belirecek her gezegenin burada ışıyan güneşin çevresinde dönmesi gerekmektedir. – Bu tür kitapları etkili kılan aynı nedenle her saf bilimsel kitabın da etkisiz olması gerekmez mi? Sonunda çarmıha gerilmek ve bir daha dirilmemek üzere düşük ve düşüklerin arasında bir yaşama yargılanmış değil midir? Bilimin tüm dürüstleri, dindarların kendi "bilgi"leri, kendi "kutsal" tinleri hakkında bildirdikleriyle kıyaslandığında "tin açısından yoksul" değil midir? Herhangi bir din, bilimin istediğinden daha fazla feragat isteyebilir, bencil olanı ondan daha acımasızca

dışlayabilir mi? – – Kendimizi inançlılar karşısında savunmamız gerektiğinde bu ve benzeri sözleri söyleyebilir ama yine de biraz oyunculukla konuşabiliriz: çünkü işe biraz oyunculuk katmadan bir savunma yapmak olanaksızdır. Ama kendi aramızda kullandığımız dilin daha dürüst olması gerekir: kendi aramızda, onların, kendi çıkarları uğruna bile anlayamayacakları bir özgürlükten yararlanırız. O halde üstünden atmalı feragat cübbesini! Alçakgönüllülük edasını! Daha çok ve daha iyi: böyle çınlar bizim hakikatimiz! Bilgiden alınan hazla, bilinenin yararıyla bağlantılı olmasaydı bilim, ne önemi olurdu bizim için? Ruhumuzu bilgiye götüren biraz inanç, sevgi ve umut değilse, nedir bizi bilime çeken? Gerçi bilimde Ben demenin pek bir önemi yoksa da, buluşçu mutlu Ben'in dürüst ve çalışkan Ben'in bilimsel insanların cumhuriyetinde pek büyük önemi vardır. Saygı-duyanların saygısı, iyiliğini istediklerimizin ya da hürmet ettiklerimizin sevinci, koşullara göre ün ve kişinin bir ölçüde bir ölümsüzlüğü: söz konusu kişisellikten vazgeçmenin ulaşılabilir ödülleridir; çoğu kişi söz konusu cumhuriyetin yasalarını onların uğruna kabul etmiş olsa ve hâlâ kabul etmeye devam etse de daha küçük beklentilerden ve ödüllendirmelerden burada söz etmiyoruz bile. Bir ölçüde bilimdışı insanlar olarak kalmamış olsaydık, yalnızca bilimin bile bizim için ne önemi olurdu ki? Genel olarak, kesin, dümdüz ve tam konuşacak olursak: salt bilen bir varlık için bilgi hiç fark etmezdi. – Dindarlar ve inançlılarla aramızda, inanma ve dindarlık açısından nitelik değil nicelik farkı vardır: biz daha azıyla hoşnut kalırız. Ama onlar bize – böyle hoşnut da olun, yetinin de! – diye seslenirlerse buna kolaylıkla yanıt verebiliriz: "Aslında biz değiliz en hoşnutsuz olanlar! Ama sizler, inancınız sizi mutlu kılıyorsa, siz de mutlu olun! Sizin yüzleriniz, inancınıza her zaman bizim gerekçelerimizden daha çok zarar vermiştir. Eğer İncil'inizin o sevinçli haberi yüzlerinize yazılmış olsaydı, bu kitabın yetkesine inanmayı böyle inatla talep etmenize gerek kalmazdı: sözleriniz, eylemleriniz İncil'i

sürekli gereksiz kılardı, yeni bir İncil sizin sayenizde sürekli oluşurdu! Oysa sizin tüm Hıristiyanlık savununuzun kökleri, Hıristiyan olmayışınızdadır; savunmanızla kendi iddianamenizi yazmış oluyorsunuz. Hıristiyanlığa bu yetersizliğinizden kurtulmayı istiyorsanız, iki bin yıllık deneyimi bir düşünün: mütevazı bir soru biçimine girerek şöyle diyor: "İsa Mesih gerçekten dünyayı kurtarmak niyetinde olsaydı, başarısız kalmayacak mıydı?"

99

Geleceğe Yol Gösterici Olarak Şair. – Bugünün insanında yaşamın biçimlendirilmesinde tüketilmeyen ne kadar fazla şairane güç varsa, kendini bir o kadar, hiçbir kesinti yapmadan, bir hedefe, bugünün resmedilmesine, geçmişin yeniden canlandırılmasına ve yoğunlaştırılmasına değil, geleceğe yön göstermeye adamalıdır: – şairin harika bir iktisatçı gibi daha elverişli halk ve toplum durumlarını ve bunların gerçekleştirilmesini imgede öncelemesi anlamında değil. Daha çok, eskiden sanatçıların tanrı imgelerinin üzerinden şiiri sürdürmeleri gibi, güzel insan imgesi üzerinden şiiri sürdürecek ve modern dünyamızın ve gerçekliğimizin ortasında, bu dünyayı hiçbir yapay reddetme ve ondan vazgeçme olmadan, güzel büyük ruhun hâlâ olanaklı olduğu, şimdi bile hâlâ uyumlu, dengeli durumlara eklemlenebildiği, onlar sayesinde görünürlük, kalıcılık ve örnek oluş kazandığı, taklit ve kıskançlık da doğurarak geleceği yaratmaya yardımcı olduğu durumların kokusunu alacaktır. Bu gibi şairlerin şiirleri tutkuların havasına ve ateşine karşı tamamlanmış ve korunaklı olmalarıyla belli edeceklerdir kendilerini: düzeltilmesi olanaksız hata, tüm insani saz çalışın parçalanması, alaycı gülme ve dişlerini gıcırdatma ve eski bildik anlamdaki tüm trajik ve komik olan, bu yeni sanatın yanında insan-imgesinin can sıkıcı, arkaikleştirici kabalaştırılması olarak duyumsanacaktır. Kişilerde ve eylemlerinde kuvvet, iyilik,

yumuşaklık, temizlik ve istemdışı, doğuştan gelen ölçü: ayaklara huzur ve zevk veren, düzleştirilmiş bir zemin: yüzlerde ve olaylarda yansıyan aydınlık bir gökyüzü: bilgi ve sanat yeni bir birlikte kaynaşmış: akıl, kız kardeşi ruhla kendini beğenmişlik ve kıskançlık duymadan birlikte oturuyor ve karşıtından ikiye bölünmüşlüğün sabırsızlığını değil ciddiyetin cazibesini damıtıyor: – tüm bunlar, cisimleştirilmiş idealler arasındaki ince farkların ancak şimdi onun üzerinde asıl tabloyu, sürekli gelişen insani yüceliği – yapacakları kuşatıcı, genel, altın zemin gibi olandır. Goethe'den geleceğin bu şiirine giden bir yol vardır: ama iyi izciler ve her şeyden önce şimdiki şairlerden, yani yarı hayvanı, güç ve doğayla karıştırılan olgunlaşmamışlığı ve haddini bilmezliği tereddütsüzce serimleyenlerden daha büyük bir güç gerektirir.

100

Penthesilea[19] Olarak Musa. – "Cezbetmeyen bir kadın olmaktansa, çürümek daha iyi". Musa bir kez böyle düşünüyorsa, sanatın sonu yakındır yine. Ama bu son bir tragedya sonu olabileceği gibi, bir komedya sonu da olabilir.

101

Güzele Giden Dolambaçlı Yol. – Eğer güzel olan sevindirici olana eşitse –eskiden musalar böyle şakırlardı– yararlı olan da genellikle güzele giden zorunlu dolambaçlı yoldur ve beklemek istemeyen ve her türlü iyiye dolambaçlı yollardan geçmeden ulaşmayı düşünen, anlık yaşayan insanların uzağı görmeyen kınamasını haklı olarak reddedebilir.

102

Bazı Suçların Bağışlanması Üzerine. – Sanatçının aralıksız yaratmak isteyişi ve dışarıya-doğru-bakışı, kişi olarak daha güzel ve daha iyi olmaktan, yani kendi kendisini yaratmaktan alıkoyar onu – meğerki şan hırsı, öteki insanlarla ilişkilerinde de yapıtlarının artan güzelliğine ve büyüklüğüne uygun bir biçimde geliştiğini göstermeye zorlayacak kadar büyük olsun. Her halükârda sadece belirli ölçüde gücü vardır: bunun ne kadarını kendi üzerinde kullanacaktır? Bunun kendi yapıtına nasıl yararı dokunacaktır? – Ve tersi.

103

En İyilerin Beğenisini Kazanmak. – Kişi, sanatıyla "zamanının en iyilerinin beğenisini" kazandıysa bu durum gelecek zamanın en iyilerinin onu beğenmeyeceklerinin bir belirtisidir: çünkü "yaşamıştır" elbette "tüm zamanlar için", – en iyilerin alkışı, ünü garantiler.

104

Aynı Hamurdan. – Kişi bir kitapla ya da bir sanat yapıtıyla aynı hamurdan yoğrulmuşsa, bunun mükemmel bir şey olduğunu söyler içtenlikle ve başkaları bunu çirkin, abartılı ve havalı bulduklarında incinir.

105

Dil ve Duygu. – Dilin bize duyguyu iletmek için verilmediğini, tüm sıradan insanların en derin heyecanlarını anlatacak sözcükler aramaya utanmalarından anlıyoruz: bu heyecanların iletilişi sadece eylemlerde dışa vuruyor ve bu durumda bile, karşı taraf güdülerini anlamış göründüğünde bundan yüzleri kızarıyor. Genel olarak tanrının bu utancı esirgediği şairler arasında, en incelmiş olanları duygu dilinde

tek hecelidirler ve bir baskıyı hissettirirler: asıl duygu-şairleri ise pratik yaşamda genellikle daha utanmazdırlar.

106

Bir Yoksunluk Hakkındaki Yanılgı. – Bir sanattan uzun süredir vazgeçmemiş olan, kendini hâlâ onun içinde evinde hisseden bir kimse, bu sanat olmadan yaşandığında ne denli az yoksunluk çekildiğini uzaktan kavrayamaz.

107

Gücün Dörtte Üçü. – Sağlıklı izlenimi bırakacak bir yapıt, sahibinin gücünün en fazla dörtte üçüyle ortaya konulmuş olabilir. Buna karşılık yapıt sahibi sınırının sonuna kadar gitmişse, yapıt izleyeni tedirgin eder ve gerilimiyle korkutur onu. Tüm iyi şeylerde biraz gevşeklik vardır ve inekler gibi çayırda yatarlar.

108

Açlığı Misafir Kabul Etmemek. – Bir açın gözünde en güzel yemeğin, en sıradan yemekten hiçbir farkı olmadığı için, iddialı bir sanatçı sofrasına açları davet etmeyi düşünmeyecektir.

109

Sanatsız ve Şarapsız Yaşamak. – Sanat yapıtları da şaraplar gibidir: en iyisi ikisine de gerek duymamak, suyu tercih etmek ve içten gelen ateşle, ruhun iç tatlılığıyla suyu hep yeniden şaraba dönüştürmektir.

110

Çalıntı Deha. – Sanatlarda, en titiz akılları bile yanıltmasını bilen çalıntı-deha: bir kimsenin gençliğinden itibaren, belirli bir kişinin mülkiyetinde olduğu yasayla açıkça korunmayan her türlü iyi şeye, hiç düşünmeden yağmalanacak mal gözüyle bakması sonucu ortaya çıkar. Geçmiş çağlara ve ustalara ait iyi olan ne varsa orta yerde durmaktadır, bunu bilen azların saygılı ürkekliğinin bakımı ve koruması altında: çalıntı-deha utanma eksikliğinin gücüyle bu azlara direnir ve kendisi de saygı ve ürkeklik doğuran bir servet istif eder.

111

Büyük Kentlerin Şairlerine. – Günümüzün şiir sanatı bahçesinin büyük kent lağımlarına çok yakın olduğu fark ediliyor: çiçek kokularının arasına iğrençliği ve çürümeyi ele veren bir şeyler karışıyor. – Acı içinde soruyorum: siz şairler herhangi bir masum ve güzel duyguyu vaftiz etmeniz gerektiğinde, vaftiz babalığını espriye ve pisliğe yaptırmanız bu kadar zorunlu mu? Soylu tanrıçanıza ille de bir soytarı ve şeytan takkesi mi giydirmeniz gerekiyor? Peki bu zorunluluk, bu gereklilik nereden geliyor? – işte, lağıma çok yakın oturuyor olmanızdan.

112

Konuşmanın Tuzu Üzerine. – Yunan yazarlarının ellerinin altında böyle görülmedik bollukta ve kuvvette bulunan anlatım araçlarını neden bu kadar aşırı bir tutumlulukla kullandıklarını, buna karşılık Yunan sonrası her kitabın neden alacalı bulacalı ve aşırı süslü göründüğünü şimdiye dek hiç kimse açıklamamıştır. – Kuzey Kutbunda ve en sıcak ülkelerde tuzun çok az kullanıldığını, buna karşılık en bol tuzu ılıman iklim kuşaklarındaki ova ve kıyılarda yaşayanların kullandıklarını duyuyoruz. Acaba Yunanlılar da çifte bir nedenden, zihinleri bizimkinden daha soğukkanlı ve

berrak, tutkulu temel doğaları ise daha tropik olduğu için mi tuza ve baharata bizim kadar gereksinim duymamışlardı?

113

En Özgür Yazar. – Özgür tinliler için yazılmış bir kitapta Laurence Sterne'in adı anılmaz olur mu hiç, o ki, Goethe onu yüzyılın en özgür tini olarak onurlandırmıştır! Burada başka herkese katı, kaba saba, hoşgörüsüz ve yontulmamış görünene kıyasla, tüm zamanların en özgür yazarı olarak anılmakla yetinsin. Ondaki tamamlanmış, açık olan değil, "sonu gelmeyen ezgi" övülmelidir: bu sözle, belirli bir biçimin sürekli kırıldığı, ötelendiği, aynı zamanda hem bir anlama hem de başka bir anlama gelecek bilimde belirsiz olana geri tercüme edildiği bir sanat biçimi anlatılıyorsa. Sterne çift anlamlılığın[20] büyük ustasıdır, – bu sözcüğü haklı olarak, cinsel ilişkiler düşünüldüğünde genellikle kabul edildiğinden daha geniş bir anlamda alıyorum. Sterne'in bir konu hakkında aslında ne düşündüğünü, suratını mı astığını yoksa gülümsediğini mi her zaman tam olarak bilmek isteyen okur şaşırır kalır: çünkü onun yüzünün bir kırışığında her iki anlam da vardır; kendisi de böyle anlar bunu ve hatta aynı zamanda hem haklı hem haksız olmayı, melankoliyi ve kaba komediyi harmanlamayı ister. Onun konu dışına çıkışları aynı zamanda öykünün sürdürülüşleri ve geliştirilişleridir; onun özdeyişleri özdeyişsel olan her şeye yönelik bir ironiyi de içerirler, aynı zamanda ciddi olana karşı isteksizliği, hiçbir konuyu sadece sığ ve yüzeysel olarak ele alamama eğilimiyle bağlantılıdır. Böylece gerçek okurda yürümesi mi, ayakta durması mı yoksa uzanıp yatması mı gerektiği konusunda bir belirsizlik duygusu uyandırır: havada asılı kalma duygusuna en yakın duygudur bu. En kaygan yazar olarak okuruna da bulaştırır biraz bu kayganlıktan. Evet Sterne rolleri aniden değiştirir ve bir anda yazar olduğu kadar okurdur; kitabı oyun içinde bir

oyuna, bir tiyatro izleyici kitlesi karşısındaki bir başka tiyatro izleyici kitlesine benzer. Sterne'in keyfine kayıtsız şartsız[21] boyun eğmek gerekir – ve ayrıca merhametli, her zaman merhametli olması beklenebilir. – Tuhaf ve öğreticidir ki Diderot gibi büyük bir yazar, Sterne'in bu genel muğlaklığına teslim olmuştur: elbette yine muğlak bir biçimde – işte budur gerçek Sterne aşırı humoru. Diderot, Kaderci Jacques'ında bu humoru taklit mi etti, ona hayranlık mı duydu, onunla alay mı etti, onun parodisini mi yaptı? – tam olarak anlamak olanaksızdır – belki yazarı tam da bunu istemişti. Tam da bu kuşku Fransızları ilk ustalarından (hiçbir eskinin ve yeninin önünde utanması gerekmeyen) birinin yapıtına karşı adaletsiz kılıyor. Fransızlar tam da mizaha karşı –özellikle mizaha böyle mizahçı yaklaşımına karşı– çok ciddidirler. – Sterne'in tüm büyük yazarlar arasında en kötü örnek ve aslında örnek alınamaz bir yazar olduğunu ve Diderot'nun bile bu cüretkârlığını ödemek zorunda kaldığını eklemeye, bilmem gerek var mı? İyi Fransızların ve onlardan önce birkaç Yunanlının düzyazı yazarı olarak istedikleri ve yapabildikleri şey, Sterne'in istediği ve yapabileceğinin tam tersidir: tüm yazı sanatçılarının kendilerinden beklediklerinin üzerinde ustalıklı bir istisna olarak yükselir o: terbiye, bütünlük, karakter, niyetlerin sürekliliği, kestirilebilirlik, sadelik, yürüyüşündeki ve bakışındaki eda. – Ne yazık ki insan Sterne, yazar Sterne ile akraba görünüyor: tek boynuz-ruhu dizginlenemez bir huzursuzlukla daldan dala sıçrıyordu; yüce ile aşağılık arasında yer alanı o biliyordu; her yerde oturmuştu, her zaman küstah sulu gözüyle ve duyarlı mimikleriyle. Sterne –eğer dil böyle bir birleştirmeden dehşete kapılmayacaksa– katı yürekli bir iyi kalpliydi ve barok, hatta süfli bir hayal gücünün hazlarında âdeta masumluğun budalaca zarafetine sahipti. Böyle bir kanlı canlı çift anlamlılık, bedenin her bir lifine ve kasına işlemiş böyle bir özgür tinlilik, onun bu niteliklere sahip oluş biçimiyle belki de bir başka insanda yoktu.

114

Seçilmiş Gerçeklik. – Nasıl ki iyi bir düzyazı yazarı yalnızca gündelik dile ait sözcükleri alıyor, ama bu dilin tüm sözcüklerini almıyorsa – seçilmiş üslup da işte böyle oluşuyorsa, – geleceğin iyi şairi de yalnızca gerçek olanı serimleyecek ve eski şairlerin güçlerini onların üzerinden gösterdikleri her türlü hayali, boş inanca ait, yarı dürüst, yok olmaya yüz tutmuş nesneden tamamen yüz çevirecektir. Yalnızca gerçeklik, ama her gerçeklik değil! – Yalnızca seçilmiş bir gerçeklik!

115

Sanatın Sapmaları. – Sanatın, büyük dinginliğin ve büyük devinimin sanatının sahici türlerinin yanı sıra, sapmış türleri de vardır: dinginliğe düşkün, burnu büyük sanat ve heyecanlı sanat: her ikisi de zayıflıklarının, güçleri olarak kabul edilmesini ve kendilerinin sahici türlerden sanılmasını isterler.

116

Şimdi Kahramanın Rengi Eksik. – Günümüzün asıl şairleri ve sanatçıları, resimlerini kırmızı, yeşil, gri ve altın renginde harelenen bir zemin üzerine, asabi duyusallığın zemini üzerine yapmayı seviyorlar: bu yüzyılın çocukları bu zeminden anlıyorlar. Bunun bir dezavantajı var – bu resimlere bu yüzyılın gözleriyle bakılmadığında – bu resimleri yapan en büyük kişiler kendilerinde pırıldayan, titreşen, uçuşan bir şeye sahipmiş gibi görünüyorlar: bu yüzden aslında onlara yaptıkları kahramanca eylemler değil de, olsa olsa kahramanlaştırıcı, övünmeci kötü eylemler yakıştırılıyor.

117

Aşırı Yükleme Üslubu. – Sanattaki aşırı yüklenmiş üslup, araçların ve niyetlerin savurganca kullanılması yüzünden örgütleyici gücün yoksullaşmasının sonucudur. – Sanatın başlangıçlarında bazen tam tersi bir durum söz konusudur.

118

Pulchrum Est Paucorum Hominum.[22] – Tarih ve deneyim bize gösteriyor ki, hayal gücümüzün gizemli bir biçimde uyardığı ve gerçek olanın ve gündelik olanın üzerinden aşırdığı anlamlı çirkinlik, sanattaki güzelden ve onun yüceltilmesinden daha eskidir ve daha gür yetişir – ve güzellik duyusu köreldiğinde derhal hızla yayılır. İnsanların çoğunluğu ve büyük çoğunluğu için güzel olandan daha büyük bir gereksinimmiş gibi görünüyor: daha ağır uyuşturucular içeriyor da ondan.

119

Sanat Yapıtlarındaki Beğeninin Kökenleri. – Sanatsal duyunun başlangıçtaki tohumları düşünüldüğünde ve ilk sanat ürünlerinin, örneğin yabanıl halklarda hangi değişik sevinç türlerini ortaya çıkarttıkları sorulduğunda, ilkönce bir başkasının ne dediğini anlamanın sevinci bulunur; sanat burada bir tür bilmece sormadır, bilmecenin yanıtını bulanın kendi hızlı ve keskin zekâsından haz duymasını sağlar. – Sonra en kaba sanat yapıtında kişi deneyimlerken hoşlanmış olduğu şeyi anımsar ve örneğin sanatçı avı, zaferi, düğünü gösterdiğinde sevinç duyar. – Yine kişi, serimlenen şey sayesinde örneğin intikamın ve tehlikenin yüceltilmesinde heyecanlanmış, etkilenmiş, coşmuş duyumsayabilir kendini. Burada haz, heyecanın kendisinden, can sıkıntısı üzerinde kazanılan zaferden kaynaklanır. – Hoş olmayanın anısı da,

aşılmış olduğu sürece ya da sanatın nesnesi olarak bizzat kendimizi dinleyicilerin karşısında ilginç gösterdiği sürece (ozanın, korkusuz bir denizcinin atlattığı kazaları betimleyişindeki gibi), büyük bir zevk verebilir ve bu da sanatın iyi hanesine yazılır. – Çizgilerde, noktalarda, ritimlerde düzenli ve simetrik olan her şeye bakıldığında alınan haz daha incelmiş bir türdendir; çünkü belirli bir benzerlik yoluyla, yaşamdaki düzenlenmiş ve düzenli olan her türlü esenlik duygusunu tek başına borçlu olduğumuz her şeyin verdiği duygu uyandırılmış olur: demek ki insan simetrik olanın kültünde kurala ve tekdüzeliğe, şimdiye kadarki mutluluğun kaynağı olarak hürmet eder; bu sevinç bir tür şükran duasıdır. Ancak bu son anılan sevincin bir anlamda aşırı derecede doyurulmasıyla, simetrik ve düzenli hazzın aşılmasından da kaynaklanabilecek daha ince bir duygu ortaya çıkar; örneğin akılcı olanı görünüşteki akıl dışılıkta aramaya kışkırtır ve sonra böylelikle bir tür estetik bilmece bulma olarak, ilkin anılan sanat sevincinin daha yüksek bir türü gibi var olur. – Bu incelemeyi daha ileriye götüren, burada estetik olayların açıklanışında ilkesel olarak hangi tür hipotezlerden kaçınıldığını da öğrenecektir.

120

Fazla Yakın Değil. – İyi düşüncelerin hızla birbirlerinin ardından gelmeleri onların zararınadır; karşılıklı olarak birbirlerinin görüntüsünü kapatırlar. – Bu yüzden en büyük sanatçılar ve yazarlar ortalama düşünceleri bol bol kullanmışlardır.

121

Hamlık ve Zayıflık. – Tüm zamanların sanatçıları, hamlıkta belirli bir güç bulunduğunu ve her önüne gelenin, olmak istese bile ham olamayacağını keşfettiler; yine, zayıflığın bazı türleri de duygu üzerinde güçlü bir etkide bulunuyordu.

Buradan, en büyük ve en özenli sanatçıların bile tamamen ilgisiz kalamayacağı, sayıları hiç de az olmayan, sanat aracı ikameleri türetilmiştir.

122

İyi Bellek. – Kimileri sırf bellekleri iyi olduğu için bir düşünür olmazlar.

123

Açlığı Dindirmek Yerine Aç Bırakmak. – Büyük sanatçılar, sanatları sayesinde bir ruhu iyice ellerine geçirdiklerini ve tamamen doldurduklarını zannederler: hakikatte ve çoğunun sancılı bir hayal kırıklığıyla gördükleri gibi, o ruh böylelikle sadece daha geniş ve doldurulamaz olmuştur, öyle ki on büyük sanatçı, o ruhu doyuramadan onun derinliklerinde yitebilir şimdi.

124

Sanatçı-Korkusu. – Yarattığı figürlerin yaşadığına inanılmayacağı korkusu, düşük beğeninin sanatçısını, figürlerini kudurmuş gibi davranacakları biçimde oluşturmaya yöneltebilir: öte yandan ilk yükseliş dönemindeki Yunan sanatçıları da aynı korku yüzünden, ölüm döşeğindekilerin ve ağır yaralıların bile yüzüne yaşamın en canlı belirtisi olarak bildikleri gülümseyişi yerleştirmişlerdi – doğanın bu gibi hâlâ-yaşıyor, artık-nerdeyse-yaşamıyor durumlarında ne oluşturduğunu hiç dert edinmemişlerdi.

125

Dairenin Tamamlanması Gerekir. – Bir felsefeyi ya da sanat tarzını, yolunun sonuna dek izleyen ve sonun çevresinde

dolanan kadar izleyen biri, aynı yolu izlemiş ustaların ve öğretmenlerin neden buradan yeni bir yola, çoğun küçümseyen bir edayla geçtiklerini içsel bir yaşantıyla kavrar. Dairenin tamamlanması gerekmektedir, – ama birey, en büyüğü bile olsa çemberdeki noktasında daire asla tamamlanamazmış gibi acımasız bir inatçılık edasıyla oturur.

126

Eski Sanat ve Günümüzün Ruhu. – Her sanat, ruhsal durumların, daha dalgalı, daha narin, daha etkili, daha tutkulu olanların anlatımında giderek daha yetenekli olduğu için; bu anlatım araçlarına alışkın olan daha sonraki ustalar, eski zamanların sanat yapıtlarında bir sıkıntı duyumsarlar, sanki eskiler ruhlarını açıkça konuşturacak yöntemlerden, hatta bazı teknik ön koşullardan yoksunlarmış gibi; bu konuda da yardımcı olmak gerektiğini düşünürler, – çünkü tüm ruhların eşitliğine, hatta birliğine inanırlar. Oysa hakikatte o ustaların ruhları başkaydı, belki daha büyüktü ama soğuktu ve ilginç-canlı olana henüz yabancıydı: ölçü, simetri, sevimli ve tatlı olanın küçümsenmesi, bilinçsiz bir burukluk ve sabah serinliği, sanki sanat onda mahvolacakmış gibi tutkudan uzak duruş, – tüm eski ustaların anlayışını ve ahlaklılığını bunlar oluşturur, anlatım araçlarını tesadüfen değil, zorunlu olarak aynı ahlaklılıkla seçmişler ve onlara can vermişlerdir. – Peki bu bilgiyle, daha sonra gelenlerden eski yapıtları kendi ruhlarına göre canlandırma hakkı esirgenecek midir? Hayır, çünkü eski yapıtlar ancak bizim onlara ruhumuzu vermemiz sayesinde yaşamaya devam edebilirler: ancak bizim kanımız, onların bizimle konuşmasını sağlayabilir. Gerçek "tarihsel" okuma, hayaletlerin diliyle konuşacaktır hayaletlerle. – Geçmişin büyük sanatçılarına her sözcüğü, her notayı onların koyduğu yerde bırakan o verimsiz korkudan çok, onları hep yeni baştan yaşama kazandırmaya yönelik etkin denemelerle saygı duyulur. – Elbette: Beethoven'in ansızın çıkıp geldiğini

ve yapıtlarından birinin bizim yorum ustalarımıza ün kazandıran en modern canlılıkla ve sinir-ıslahıyla, onun karşısında seslendirildiğini düşünelim: herhalde uzun bir süre sessiz kalacaktır, elimi lanet etmek için mi yoksa kutsamak için mi kaldırsam diye ikirciklenecektir, ama sonunda belki şöyle diyecektir: "İşte! işte! Bu ne ben ne de ben-değil, üçüncü bir şey bu, – tam doğru olmasa da, doğru bir şey gibi de görünüyor bana. Nasıl biliyorsanız öyle yapabilirsiniz, her halükârda dinlemeniz gerekiyor çünkü – ve yaşayan haklıdır, der bizim Schiller. Bu yüzden siz haklı olun ve bırakın ben yine aşağı ineyim."

127

Kısalığı Kınayanlara Karşı. – Kısa söylenmiş bir şey, uzun-düşünülmüş birçok şeyin ürünü ve hasadı olabilir: ama bu sahada acemi olan ve bu konu üzerine henüz hiç düşünmemiş okur, kısa-söylenmiş her şeyde embriyovari bir yan görür ve böyle olmamış, olgunlaşmamış bir şeyi yemekte sofraya koydu diye, yazara kınayıcı bir bakış atmaktan da geri kalmaz.

128

Miyoplara Karşı. – Size parça parça verildiği için (ve verilmesi gerektiği için) onun parça buçuk bir yapıt olması gerektiğini mi sanıyorsunuz?

129

Özdeyiş-Okuru. – Özdeyişlerin en kötü okurları, yazarlarının genel olandan özdeyişin kökenini borçlu olduğu özel olanı bulmaya gayret eden dostlarıdır: çünkü bu meraklı turşuculuk yüzünden yazarın tüm çabasını hiç ederler; böylece en iyi ya da en kötü durumda felsefi bir ruh hali ve

ders yerine, basit bir merakı tatmin etmekten başka bir kazanç geçmez ellerine, ki bu da onlara müstahaktır.

130

Okurun Küstahlıkları. – Okurun yazara karşı çifte küstahlığı, yazarın ikinci kitabını birinci kitabı harcamak pahasına övmesi (ya da tersi) ve bu sırada yazarın kendisine şükran duymasını istemesidir.

131

Sanat Tarihinde Heyecan Verici Olan. – Bir sanatın, örneğin Yunan belagatinin tarihi izlendiğinde, ustadan ustaya ilerlerken, eski yasaların ve yeni eklenmiş olanların ve kendini sınırlamaların tümüne birden itaat etme yönündeki bu sürekli artan temkinlilik görüldüğünde, sonunda bir gerilime giriliyor: yayın kırılması gerektiği ve anlatımın olağanüstü araçlarıyla donatılmış ve maskelenmiş, inorganik kompozisyon denilen şeyin – Asyanizmin[23] Barok üslubu örneğinde – bir zamanlar bir zorunluluk ve âdeta bir iyilik olduğu kavranılıyor.

132

Sanatın Büyüklerine. – Sen ey büyük, dünyaya taşıdığın bir konudan duyulan coşku, birçoklarının anlama yetisini kötürümleştiriyor. Bunu bilmek onur kırıcıdır. Ama coşkunluk içindeki, taburesini gururla ve zevkle taşıyor: bu bakımdan, senin sayende dünyadaki mutluluğun arttığı avuntusuna sahipsin.

133

Estetik Açıdan Vicdansızlar. – Sanatsal bir partinin asıl fanatikleri sanat öğretisinin ve sanat becerisinin temel kavramlarını bile bilmeyen, ama bir sanatın tüm temel etkilerinin içinde en güçlüsü tarafından etkilenen, sanatsallıktan tamamen uzak yaratılışlardır. Onlar için estetik bir vicdan yoktur – dolayısıyla onları fanatizmden alıkoyabilecek bir şey de yoktur.

134

Ruhun Yeni Müziğe Göre Nasıl Devinmesi Gerekir? – Yeni müziğin çok güçlü ama belirsiz bir biçimde "sonsuz ezgi" olarak tanımlanan şeyde izlediği sanatsal niyet, kıyıdan denize girip ayak basılan sağlam zemini yavaş yavaş yitirmeye ve sonunda dalgalanan unsurlara kayıtsız şartsız teslim olmaya benzetilebilir: yüzmek gerekmektedir. Şimdiye kadarki eski müzikte, süslü ya da şenlikli, ya da coşkulu gidiş gelişlerde daha hızlı ya da daha yavaş dans etmek gerekiyordu: bunun için gereken ölçü, belirli eşit ağırlıklı zaman ve kuvvet derecelerine uyulması, dinleyicinin ruhunu aralıksız bir temkinliliğe zorlar: söz konusu müziğin büyüsü, temkinlilikten kaynaklanan bu daha serin hava akımı ile müziksel coşkunun ısıtılmış soluğu arasındaki dönüşümlülüğe dayanıyordu. – Richard Wagner başka türlü, dediğimiz gibi yüzmeye ve süzülmeye yakın bir ruh devinimi istiyordu. Belki de bu, onun yeniliklerinin en önemlisidir. Wagner'in bu istekten kaynaklanan ve ona uyumlanmış olan ünlü sanat yöntemi – "sonsuz ezgi" – tüm matematiksel zaman ve kuvvet eşitliklerini kırmaya, hatta bazen onlarla alay etmeye çalışır ve Wagner eski kulaklara ritmik paradokslar ve sövgüler gibi gelen bu tür etkileri bulmak açısından çok zengindir. Müziğin taşlaşmasından, kristalize olmasından, mimariye geçiş yapmasından korkar, – bu yüzden iki vuruşlu ritmin karşısına üç vuruşlu ritmi koyar, beş ya da yedi vuruş kullandığı da ender değildir, aynı paragrafı hemen yineler ama öyle esnetir ki, süresini iki ya

da üç kat uzatmış olur. Böyle bir sanatın rahatlıkla taklit edilmesinden, müzik için büyük bir tehlike doğabilir: ritim duygusunun aşırı olgunluğunun yanında ritmin yozlaşması, çökmesi her zaman pusuda beklemiştir. Üstelik, böyle bir müziğin tamamen natüralist, daha yüksekte bir plastikle eğitilip dizginlenmemiş, kendi içinde hiçbir ölçüsü bulunmayan ve kendisine yaltaklanan unsurlara, müziğin pek kadınca özüne de hiçbir ölçü sunamayan bir oyunculuk sanatına ve jest diline dayanmasıyla bu tehlike çok büyür.

135

Şair ve Gerçeklik. – Gerçekliğe sevdalanmış olmayan şairin ilham perisi de gerçeklik olmayacaktır ve ona çukur gözlü, fazla narin kemikli çocuklar doğuracaktır.

136

Araç ve Amaç. – Sanatta amaç, aracı kutsallaştırmaz: ama kutsal araçlar amacı kutsallaştırabilirler.

137

En Kötü Okur. – En kötü okurlar, yağmacı askerler gibi davrananlardır: işlerine yarayabilecek bazı şeyleri alırlar, geri kalanını kirletir ve dağıtırlar ve bütüne küfür ederler.

138

İyi Yazarın Belirtileri. – İyi yazarların iki ortak yönü vardır: anlaşılmaktan çok kendilerine şaşırılmasını tercih ederler ve titiz ve aşırı duyarlı okur için yazmazlar.

139

Karışık Türler. – Sanatlardaki karışık türler, yapıt sahiplerinin kendi güçlerine karşı duydukları güvensizliğe tanıklık ederler; yapıt sahipleri yardımcı güçler, avukatlar, sığınaklar aramışlardır – yardıma felsefeyi çağıran şair, tiyatro sanatını çağıran müzisyen, retoriği çağıran düşünür gibi.

140

Ağzını Kapamak. – Yapıtı ağzını açtığında, yazarın ağzını kapaması gerekir.

141

Rütbe İşareti. – Enüstünlük derecesine[24] sevdalı tüm şairler ve yazarlar, yapabildiklerinden daha fazlasını isterler.

142

Soğuk Kitaplar. – İyi düşünür, iyi düşüncede yatan mutluluğu hisseden okuru dikkate alır: öyle ki soğuk ve yavan gibi duran bir kitap, doğru gözlerle bakıldığında tinsel neşenin güneş ışığını yansıtır ve gerçek bir ruh avuntusu olarak görülebilir.

143

Ağırkanlıların Hilesi. – Ağırkanlı düşünür genellikle gevezeliği ya da ağırbaşlılığı seçer kendine müttefik olarak: birinciyle devingenliği ve rahat bir akışı benimsediğini düşünür, ikincisiyle de, devinim yavaşlığı gerektiren bir ağırbaşlılık amacıyla, kendi özelliğinin bir özgür istenç, bir sanatsal niyet sonucu olduğu izlenimini uyandırır.

144

Barok Üslup Üzerine. – Bir düşünür ya da yazar olarak düşüncelerin diyalektiği ve açılması için doğmuş ya da eğitilmiş olmadığını bilen bir kimse, ister istemez retorik ve dramatik olana uzanacaktır: çünkü sonunda onun için önemli olan kendisini anlaşılır kılmak ve böylelikle güç kazanmaktır, ister duyguyu düz ovada kendine doğru çeksin, isterse duygunun üzerine baskın versin – ister çoban, ister harami olsun – onun için fark etmez. Plastik sanatlarda da, müzikte de geçerlidir bu durum; bu sanatlarda anlatım ve öykülemedeki eksik diyalektik ya da yetersizlik duygusu aşırı bol ve itekleyen bir biçimler dürtüsüyle birlikte, Barok üslup denilen üslup türünün doğumunu hızlandırmıştır. – Yalnızca kötü eğitimli ve kendini beğenmiş kişiler bu sözcükle hemen küçümseyici bir duyguya kapılırlar. Barok üslup her defasında her büyük sanatın solmasıyla, klasik anlatım sanatındaki istekler çok büyüdüğünde, bir doğa olayı olarak ortaya çıkar, ona iç sıkıntısıyla –çünkü geceyi öncelemektedir– ama aynı zamanda anlatım ve öykülemenin ona özgü ikame sanatlarına duyulan hayranlıkla bakılır. En üst düzeyde dramatik gerilim içeren, cennetin ve cehennemin duyumsanmaya çok yakın oluşlarından ötürü, yüreği sanat olmadan da titreten konuların ve taslakların seçilmesi de buna dâhildir: sonra güçlü duygulanımların ve jestlerin, çirkin-yüce olanın, büyük kitlelerin, genel olarak kendi başına niceliğin belagati – daha Michelangelo'da İtalyan Barok sanatçılarının babası ya da büyük babasında belli olduğu gibi: – böyle güçlü oluşturulmuş biçimlerin üzerine düşen günbatımı, yüceltme ya da yangın kızışması ışıkları: dahası sanatçılar tarafından, sanatçılar için güçlü bir biçimde vurgulanan araçlarda ve amaçlarda sürekli yeni girişimler, bu arada sıradan insanı başlangıçsal bir doğa-sanatının tüm bereket boynuzlarının[25] istemdışı bir biçimde sürekli dolup taştığını gördüğünü sanması: söz konusu üslubun büyüklüğünü oluşturan bu özelliklerin tümü bir sanat türünün daha eski, klasik öncesi ve klasik

dönemlerinde olanaklı değillerdi, olanak bulamamışlardı: bu tür lezzetler uzun süre yasak meyveler olarak asılı kalmışlardır dallarda. – Tam da şimdi, müzik sanatının bu son döneme girdiği sırada, Barok üslup fenomeni özel görkemiyle tanınabilir ve bununla önceki çağların karşılaştırılmasından çok şey öğrenilebilir: çünkü Yunan Çağı'ndan itibaren şiir sanatında, belagatte, düz yazı üslubunda, yontu sanatında ve bilindiği gibi mimaride de Barok üslup sık sık varolagelmiştir – ve bu üslup her defasında tam da en yüksek asaletten, masum, bilinçsiz, kendinden emin bir mükemmellikten yoksun olmasına karşın, döneminin en iyilerinin ve en ciddilerinin birçoğuna da iyi gelmiştir: bu yüzden, duyguları bu üslup tarafından daha arı ve daha büyük bir üsluba kapatılmamış olan herkesin, kendisiyle mutluluk içinde övünmeye ne denli hakkı olsa da, bu üslubu kolayca küçümseyici bir tavırla yargılamak, söylediğimiz gibi küstahlık olur.

145

Dürüst Kitapların Değeri. – Dürüst kitaplar okuru dürüstleştirirler, en azından onun nefretini ve tiksintisini, kurnaz aklın gizlemesini en iyi bildiği şeyi dışarı çıkartırlar. Kişi, insanlar karşısında ne kadar sakıngan davransa da, bir kitap karşısında salıverir kendini.

146

Sanat Nasıl Taraf Oluşturur? – Tek tek güzel paragraflar, heyecan verici bir genel akış ve coşturucu sarsıcı sonuç-ruh halleri – bu kadarını sıradan kişilerin çoğu da alabilir bir sanat yapıtından: büyük bir sıradan insanlar kitlesini sanatçıların yanına çekmenin, yani belki de sanatın ayakta tutulması için bir taraf oluşturmanın istendiği bir sanat döneminde, artık daha fazla vermemek de iyi gelebilir yaratıcıya: böylelikle gücünü harcamamış olacaktır, hiç

kimsenin kendisine teşekkür etmediği alanlarda. Çünkü başka türlü davranmak – doğayı organik oluşumunda ve büyümesinde taklit etmek – bu durumda: suya tohum atmak anlamına gelecektir.

147

Tarihin Zararına Büyümek. – Sanattan haz alanların beğenisini kendi rotasına yönlendiren her yeni usta, ister istemez eski ustaların ve yapıtlarının arasından bir seçim yapılmasına ve onların yeniden değerlendirmesine de yol açar: bu ustaların ona uygun ve akraba olan, onun beğenisini önceleyen ve müjdeleyen yönleri bu andan itibaren onların ve yapıtlarının asıl önem taşıyan yönleri olarak kabul edilirler – bir meyve ki, büyük bir yanılgı bir kurtçuk gibi gizlidir içinde.

148

Bir Çağ Sanata Nasıl Kandırılır? – Her türlü sanatçı ve düşünür hokkabazlıklarının yardımıyla insanlara eksiklikleri, tinsel yoksullukları, anlamsız körleşmeleri ve tutkuları karşısında saygı duymaları öğretilir – ve bu olanaklıdır, – suçun ve deliliğin sadece üstün yönü gösterilir, istençsizlerin ve körü körüne boyun eğenlerin zayıflıklarından ise sadece böyle bir durumun dokunaklı ve gönüllere hitap eden yanları gösterilir – bu da yeterince bol gerçekleşmiştir: – böylece tamamen sanattan ve felsefeden uzak bir çağa bile felsefeye ve sanata (yani kişiler olarak sanatçılara ve düşünürlere) duyulan ateşli bir sevgiyi aşılayacak araç kullanılmış olur ve elverişsiz koşullarda, belki de biricik araçtır bu, böyle narin ve tehlike altındaki bünyelerin varoluşunu korumak için.

149

Eleştiri ve Neşe. – Eleştiri, tek yanlı ve haksız olanı kadar, makul olanı da, onu uygulayan kişiye öyle keyif verir ki, çok kişiyi ve çokça eleştiriye teşvik eden her yapıta, her eyleme dünya teşekkür borçludur: çünkü eleştirinin ardından ışıl ışıl parlayan bir neşe, espri, kendine hayranlık duyma, gurur, ders verme, daha iyisini yapmaya örnek olma kuyruğu gelir. – Neşe tanrısı kötüyü ve ortalama olanı da, iyiyi yarattığı nedenle yaratmıştır.

150

Sınırlarının Ötesine. – Bir sanatçı, bir sanatçıdan daha fazla bir şey, örneğin halkını ahlaksal açıdan uyandıran kişi olmak isterse, ceza olarak ahlaksal malzemeden yapılma bir ucubeye sevdalanır sonunda – ve Musa güler buna: çünkü böyle iyi kalpli olan bu tanrıça kıskançlıktan kötü kalpli de olabilir. Milton'u ve Klopstock'u düşünün.

151

Camdan Göz. – Yeteneğin ahlaksal konulara, kişilere, güdülere, sanat yapıtının güzel ruhuna yönelmesi bazen sadece camdan bir gözdür, güzel ruhtan yoksun olan sanatçıya yerleşmiştir: çok enderdir başarısı, meğerki bu göz sonunda canlı bir doğaya dönüşsün, sakat bakan bir doğa da olsa – ama sıradan bir başarıdır bu, tüm dünya doğayı gördüğünü sanır, soğuk camın bulunduğu yerde.

152

Yazmak ve Yenmek istemek. – Yazmanın her zaman kazanılmış bir zaferi duyurması gerekmiştir, hem de başkalarının yararına bildirilmesi gereken bir kendi kendini yenmeyi; ama hazımsızlık çeken bazı yazarlar vardır ki, tam da bir şeyi hazmedemedikleri zaman, hatta o şey daha dişlerinin arasındayken yazarlar: ister istemez bu kızgınlıkla

okuyucunun da canını sıkmaya ve onun üzerinde böyle bir şiddet uygulamaya çalışırlar, yani: onlar da bir zafer kazanmak isterler, ama başkalarının üzerinde.

153

"İyi Kitap Zaman İster". – Her iyi kitabın tadı acıdır piyasaya çıktığında: yeni olmanın kusuru vardır onda. Üstelik yazan zarar verir ona, yaşıyorsa, ünlü biriyse ve hakkında bir şeyler biliniyorsa: çünkü tüm dünya yazarı ve yapıtını birbiriyle karıştırma eğilimindedir. Yapıttaki tin, tat ve altın pırıltısı ancak yıllar içinde gelişir, gittikçe artan, sonra eskiyen, sonunda aktarılan bir saygının bakımıyla. Üzerinden zaman geçmesi, üzerinde örümceklerin ağ kurmuş olması gerekir. İyi okurlar bir kitabı her zaman daha iyi kılarlar ve iyi karşıtlar onu durulaştırırlar.

154

Sanat Yöntemi Olarak Ölçüsüzlük. – Sanatçılar çok iyi anlarlar, ne anlama geleceğini: zenginlik izlenimi yaratmak için ölçüsüzlükten bir sanat yöntemi olarak yararlanmanın. Sanatçıların bilmesi gereken, ruhları baştan çıkarmaya yönelik masum hilelerden biridir bu: çünkü sanatçıların görünüşü hedefleyen dünyasında, görünüş araçlarının da mutlaka sahici olmaları gerekmez.

155

Gizli Laterna. – Dehalar, giysilerin kıvrımlarının daha geniş oluşu sayesinde, laternalarını yeteneklilerden daha iyi gizleyebilirler: ama aslında bildikleri birkaç eski şarkıyı hep yeniden çalmaktan öte bir şey de yapamazlar.

156

Kapak Sayfasındaki İsim. – Yazarın isminin kitabın üzerinde yer alması gerçi şimdi artık bir gelenek ve âdeta bir yükümlülüktür; ancak kitapların bu kadar az etkili oluşlarının da başlıca nedenidir. Çünkü, kitaplar iyiyseler, kişilerden, özetlerinden daha değerlidirler; ama yazar kendini kapakta belli eder etmez, kitabın özü okur tarafından, kişisel olanla, hatta en kişisel olanla seyreltilecek, böylelikle kitabın amacı boşa çıkartılacaktır. Zekânın hırsıdır artık bireysel olarak görünmemek.

157

En Keskin Eleştiri. – Bir insanın, bir kitabın en keskin biçimde eleştirilişi, onun ideali resmedilerek gerçekleşir.

158

Az Sevilen ya da Hiç Sevilmeyen. – Her iyi kitap belirli bir okur için ve onun tarzı için yazılmıştır ve işte bu yüzden öteki tüm okurlar tarafından, büyük çoğunluk tarafından beğenilmez: bu yüzden ünü dar bir temel üzerinde yükselir ve ancak ağır ağır inşa edilebilir. Ortalama ve kötü bir kitap ise, kendini çoğunluğa beğendirmeye çalıştığı ve beğendirdiği için öyledir.

159

Müzik ve Hastalık. – Yeni müziğin tehlikesi, hoş ve büyük olanın çanağını coşturucu ve ahlaki bir esrime görünümüyle sunmasıdır dudaklarımıza, öyle ki ılımlı ve asil kişi bile her zaman birkaç yudum fazladan içer. Bu minimal taşkınlık sürekli yinelendiğinde sonunda kaba bir taşkınlığın yol açabileceğinden daha derin bir sarsıntıya ve tinsel sağlığın çöküşüne neden olabilir: öyle ki günün birinde nymphealarin mağarasından kaçmaktan ve denizin dalgalarıyla tehlikeleri arasından geçerek İthaka'nın

tütsüsünün ve daha sade, daha insanca bir eşin kucaklamalarının yolunu tutmaktan başka seçenek kalmaz.

160

Karşıtların Yararı. – Tin dolu bir kitap, karşıtlarına da pay verir bundan.

161

Gençlik ve Eleştiri. – Bir kitabı eleştirmek – bunun gençlik için tek bir anlamı vardır: o kitabın hiçbir üretken düşüncesini yanına yaklaştırmamak ve kendini dişiyle tırnağıyla ona karşı savunmak. Genç insan, tümüyle sevemediği her yeniliğe karşı, meşru müdafaa halinde yaşar ve bu arada her defasında, gücünün yettiği sıklıkta, gereksiz bir suç işlemiş olur.

162

Niceliğin Etkisi. – Şiir sanatının tarihindeki en büyük paradoks, eski şairlerin büyüklüğünü oluşturan her alanda, içlerinden birinin barbarın teki, yani tepeden tırnağa kusurlu ve çarpık olabilmesi ve yine de en büyük şair olarak kalmasıdır. Shakespeare'in durumu böyledir işte, Sophokles'le karşılaştırıldığında altın, kurşun ve çakıl açısından zengin bir maden ocağını andırır, oysa beriki sadece altın değil, madeni değerini âdeta unutturacak kadar ince biçimlendirilmiş halidir altının. Ne var ki nicelik en üst derecede artırıldığında nitelik olarak etki eder – bu da Shakespeare'e yarar.

163

Her Şeyin Başlangıcı Tehlikedir. – Şairin önünde iki seçenek vardır, ya duyguyu bir basamaktan bir diğerine yükseltecek

ve böylece sonunda çok yükseğe çıkartacaktır – ya da bir baskın vermeye çalışacak ve daha en baştan var gücüyle çanların ipine asılacaktır. İki yolun da kendince tehlikeleri vardır: birincisinde dinleyiciler belki can sıkıntısından kaçıp gideceklerdir, ikincisinde ise çan sesinden dehşete kapılarak.

164

Eleştirmenin Yararına. – Böcekler sokarlar ya, kötülükten değil, kendileri de yaşamak istedikleri için: eleştirmenlerimiz de öyle; kanımızdır istedikleri, canımızın yanması değil.

165

Özdeyişlerin Başarısı. – Acemiler, bir özdeyiş kendi basit hakikatlerinin arasından hemen ışıldadığında, her zaman bunun çok eski ve bildik olduğunu öne sürerler ve bu sırada özdeyişin sahibine, sanki o herkesin ortak malını çalmak istiyormuş gibi haset dolu gözlerle bakarlar: bir yandan da çeşnilendirilmiş yarı hakikatlerden zevk alırlar ve bunu yazara belli ederler. Yazar böyle bir işaretin değerini bilir ve bu işaretten, nerede başarılı nerede başarısız olduğunu hemen anlar.

166

Yenmek İstemek. – Giriştiği her işle kendi gücünü zorlayan bir sanatçı, verdiği büyük savaşımların tiyatrosuyla, sonunda kitleyi de beraberinde sürükler: çünkü her zaman sadece zaferde değil, bazen de daha yenmek-istemekte gelir başarı.

167

Sibi Scribere.[26] – Akıllı bir yazar kendisininkinden başka bir gelecek için yazmaz; yani kendi yaşlılığı için, daha sonra da kendi kendisinden zevk alabilsin diye yazar.

168

Özdeyişe Övgü. – İyi bir özdeyiş zamanın dişine sert gelir ve her dönemi beslediği halde binlerce yılda tüketilemez: böylece en büyük paradokstur edebiyatta, değişenin ortasında ölümsüz olandır, değeri hep bilinen bir besindir, tuz gibidir ve tıpkı tuz gibi asla çürümez.

169

İkinci Dereceden Sanat Gereksinimi. – Halkta sanat gereksinimi denilebilecek bir şey elbette vardır ama azdır ve doyurulması kolaydır. Aslında bunun için sanatın çöpleri yeter de artar bile: bunu içtenlikle itiraf etmeli. Örneğin halkın en enerjik, en yozlaşmamış, en sadık katmanlarının hangi ezgilerden ve şarkılardan içten bir zevk duyduklarını düşünün, çobanların, mandıracıların, çiftçilerin, avcıların, askerlerin, denizcilerin arasında yaşayın da verin bunun yanıtını. Ve kasabalarda, atadan kalma burjuva erdeminin beşiği olan evlerde, şimdi üretilen en kötü müzik seviliyor, hatta el üstünde tutuluyor değil midir? Olduğu haliyle halkta, sanata yönelik derin bir gereksinimden, doyurulmamış bir arzudan söz eden, saçmalıyor ya da palavra sıkıyordur. Dürüst olun! – Şimdi sadece istisna-insanlarda üst düzeyde bir sanat gereksinimi var, – çünkü sanatın kendisi yine bir gerileme içindedir ve insani enerjilerle umutlar bir süreliğine başka şeylere yönelmişlerdir. – Ayrıca elbette halkın dışında daha geniş, daha kapsamlı, ama ikinci dereceden bir sanat gereksinimi vardır, toplumun daha üst ve en yüksek tabakalarında: burada bu gereksiniminde içten olan bir tür sanat topluluğu

olanaklıdır. Ama şu insanlara bir bakın! Genelde daha incelmiş hoşnutsuzlardır bunlar, herhangi bir gerçek zevk duyamazlar: dinin avuntuları olmadan da yaşayabilecek kadar özgürleşmemiş olan, ama hacı yağlarının kokusunu da beğenmeyen aydın: kendi yaşamının temel bir hatasından ya da karakterinin zararlı bir eğiliminden kahramanca bir geri dönüşle, ya da vazgeçmeyle kurtulamayacak kadar zayıf olan yarı soylu: alçakgönüllü bir etkinlikle yararlı olmayacak kadar seçkin biri olduğunu düşünen, ama büyük ve fedakârca işler yapmaya da üşenen çok yetenekli biri: kendine yarattığı ödevler çemberini bir türlü tamamlayamayan kız çocuğu: aptalca ya da bağışlanamaz bir evlilik yapıp kendini bağlayan ve yeterince bağlı olmadığını düşünen kadın: erkenden bir mesleğe kapağı atmış ve hiçbir zaman kendi doğasını tam olarak yaşamamış olan, buna karşılık yüreğini kemiren bir kurtla, yine de değerli olan işini yapan bilgin, hekim, tüccar, memur: ve sonunda, daha yetişmemiş sanatçıların tümü: – bunlardır şimdi hâlâ içtenlikle sanata gereksinenler! Peki nedir aslında sanattan istedikleri? Sanat huzursuzluklarını, can sıkıntılarını, vicdanlarındaki belli belirsiz rahatsızlığı birkaç saat ya da saniye için ortadan kaldırmalı ve yaşamlarının, karakterlerinin hatasını dünyaların yazgısının hatası olarak abartarak, yeniden yorumlamalıdır – sanatlarında kendilerinin iyi ve sağlıklı oluşlarının akıp taştığını duyumsayan ve kendi yetkinliklerini kendi dışlarında bir kez daha görmekten hoşlanan Yunanlılardan ne kadar da farklı: – kendinden haz almak yönlendirdi onları sanata, bizim bu çağdaşlarımızı ise – kendinden sıkılmak.

170

Tiyatroda Almanlar. – Almanların asıl tiyatro yeteneği Kotzebue'ydu; o ve onun Almanları, yüksek ve orta tabakadakiler, zorunlu olarak birbirlerine aittiler ve çağdaşları onun hakkında ciddi ciddi şöyle diyebiliyorlardı:

"Onda yaşıyoruz, yaratıyoruz ve kendimiz oluyoruz". Burada zorla elde edilmiş, sonradan öğrenilmiş, yarı yarıya ya da zoraki beğenilen bir şey yoktu: onun istediği ve yapabildiği şey anlaşılmıştır, şimdiye kadar Alman sahnelerindeki dürüst tiyatro başarısı Kotzebue'nun araçlarının ve etkilerinin edepli ya da edepsiz mirasına sahiptir, hatta öyle ki komedya hâlâ bir ölçüde parlak dönemini yaşamaktadır; buradan, o zamanki Almanlığın, özellikle büyük kentlerin uzağında hâlâ varlığını sürdürdüğü sonucu çıkmaktadır. İyi huylu, küçük zevklerde ölçüsüz, sulu gözlü, hiç olmazsa tiyatroda doğuştan gelen bir görev kesinliğindeki soğukkanlılığını bırakabilme ve burada gülümseyen, hatta gülen bir sabır gösterme arzusuyla, iyiliği ve acımayı birbirine karıştırıp tek bir şey haline getirerek –Alman duygusallığının özünde olduğu gibi,– güzel, yüce gönüllü bir eylem karşısında aşırı mutlu, ayrıca yukarıya karşı itaat, birbirlerine karşı ise haset duyguları içinde ve yine de en iç dünyalarında kendi kendilerine yeten – böyleydi onlar, böyleydi o. – İkinci tiyatro yeteneği Schiller'di: o zamana dek dikkate alınmamış bir izleyiciler sınıfı keşfetmişti; yetişkin olmayan kuşaklarda, Alman kızlarında ve delikanlılarında bulmuştu bu sınıfı. Onların daha belirsiz olsa da daha yüksek, daha soylu, daha ateşli heyecanlarına, ahlaki sözcüklerin çınlamasından duydukları (yaşamın otuzlu yıllarında sönmeye yüz tutan) zevke şiirleriyle karşılık verdi ve böylelikle, o kuşağın tutkululuğu ve taraf tutma düşkünlüğü uyarınca, yavaş yavaş daha olgun yaşlarda da bir avantaja dönüşen bir başarıya ulaştı: Schiller genel olarak Almanları gençleştirdi, – Goethe her bakımdan Almanların üstündeydi ve şimdi de orada: asla onlardan birisi olmayacak. Zaten herhangi bir halk, iyi-olmakta ve iyi-niyette Goethe'nin tinselliğiyle nasıl boy ölçüşebilir ki? Nasıl ki Beethoven, Almanların ötesine müzik yaptıysa, nasıl ki Schopenhauer Almanların ötesine felsefe yaptıysa, Goethe de Tasso'sunu, Iphigeniea'sını Almanların ötesine yazmıştı. Onu izleyen çok küçük bir grup son derece kültürlüydü,

yaşları, yaşamları ve yolculuklarıyla eğitilmişler, Alman varlığının çok üzerinde yetişmişlerdi: – Goethe'nin istediği de başka bir şey değildi. – Sonra romantikler amacının-bilincinde Goethe kültünü oluşturduklarında, onların şaşırtıcı tadından anlama yetisi daha Hegel'in öğrencilerine, bu yüzyılın Almanlarının asıl eğiticilerine geçtiğinde, uyanan ulusal hırs Alman şairin ününe de yaradığında ve halkın bir şeyden dürüstçe sevinç duyup duyamayacağını esas ölçüt olarak alması, acımasızca bireylerin yargılarına ve ulusal hırsa tabi kılındığında, –yani sevinç duymak zorunda olmaya başlandığında– o zaman Alman kültürünün Kotzebue'dan utanan, Sophokles'i, Calderon'u ve Goethe'nin Faust devamını sahneye çıkaran ve paslanmış dili ve balgamla dolu midesi yüzünden sonunda neyi beğendiğini, neyi can sıkıcı bulduğunu bilemeyen yalancılığı ve sahteliği oluştu. – Mutludur zevk sahibi olanlar, kötü bir zevk olsa da bu! Ve sadece mutlu değil, bilge de olunabilir bu özellik sayesinde: bu yüzden bu gibi konularda çok hassas olan Yunanlılar, bilgelerini beğeni adamı anlamına gelen bir sözcükle tanımlamışlar ve bilgeliğe, sanat ve bilgi alanındakine, tam da "beğeni" (Sophia) demişlerdi.

171

Her Kültürün Son Turfandası Olarak Müzik. – Müzik, belirli bir kültür zemininde, belirli sosyal ve siyasal koşullarda her defasında yetişme eğiliminde olan tüm sanatların, tüm bitkilerin sonuncusu olarak kendisine ait kültürün sonbaharında ve yaprak dökümünde ortaya çıkar: genellikle yeni bir ilkbaharın ilk habercilerinin ve belirtilerinin görünmeye başladığı sırada; hatta bazen unutulmuş bir çağın dili olarak çınlar müzik şaşkın ve yeni bir dünyanın içinde ve geç gelir. Hıristiyan ortaçağın ruhu, ancak Hollandalı müzisyenlerin sanatında bulmuştur tam yankısını: onların ses-yapı sanatı, Gotik sanatın daha sonra doğmuş ama öz kız kardeşi ve dengidir. Ancak Händel'in müziğinde

çınlamıştır Luther'in ve yakınların ruhunun en iyi sesi, tüm bir Reformasyon hareketini yaratan büyük Yahudi-kahraman alayı. Ancak Mozart sokmuştur on dördüncü Ludwig'in dönemini ve Racine'in ve Claude Lorrain'in sanatını çınlayan altın halinde tedavüle. Ancak Beethoven'in ve Rossini'nin müziğinde şakımıştır on sekizinci yüzyıl, coşkunluğun, yıkılan ideallerin ve geçici mutluluğun yüzyılı şarkısını. Bu yüzden ince benzetmeleri seven birisi, her sahici anlamlı müziğin bir kuğunun son şarkısı olduğunu söylemek ister. – Müzik çoğu kez onurlandırmak için söylendiği gibi genel, zamanı aşan bir dil değildir; tersine son derece belirli, tekil, zamana ve mekâna bağlı bir kültürü, içsel bir yasa olarak içinde taşıyan bir duygu, sıcaklık ve zaman ölçütüne karşılık düşer: Palestrina'nın müziği bir eski Yunanlı için tamamen erişilmez olacaktır ve tersi – Palestrina Rossini'nin müziğinde ne duyacaktır? Belki en yeni Alman müziğimiz de, ne kadar iktidarda ve iktidar düşkünü olsa da, kısa bir zaman sonra artık anlaşılmayacaktır: çünkü hızla batmakta olan bir kültürden doğmuştur; yeşerdiği zemin o karşı devrim ve Restorasyon dönemidir, aynı dönemde belirli bir duygu Katolikliği ve yerli-ulusal olan tüm değerlerden ve ilk değerlerden hoşlanmama, doruk noktasına varmış ve Avrupa'nın üzerine karışık bir koku serpmiştir: bu dönemde duyumsamanın her iki doğrultusu en büyük bir güçle kavranmış, en aşırı uçlarına kadar vardırılmış ve sonunda Wagner'in sanatında ses bulmuşlardır. Wagner'in eskilerden kalma söylenceleri benimseyişi, bu söylencelerin tuhaf tanrılarını ve kahramanlarını –ki aslında melankoli, yüce gönüllülük ve yaşamdan bıkma duygularıyla kendi başına buyruk yırtıcı hayvanlardır bunlar– soylulaştırıcı bir biçimde kafasına göre kullanması, bu figürlere kendinden geçmiş bir tenselliğe ve tenselliği yok etmeye duyulan Hıristiyan-ortaçağ susamışlığını ekleyerek onlara yeniden can vermesi; konular, ruhlar, figürler ve sözcükler açısından Wagner'in tüm bu alıp vermeleri, onun tüm müzikler gibi kendiliğinden, tamamen net bir biçimde konuşamayan

müziğinin tinini de açıkça dile getirir, bu tin en sonuncu savaş ve karşı devrim seferini, geçen yüzyıldan bu yüzyıla doğru esen Aydınlanma tinine karşı ve de Fransız devrim coşkunluğunun uluslar üstü düşüncelerine ve devletin ve toplumun yeniden inşasında İngiliz-Amerikan soğukkanlılığına karşı da yürütüyor. – Burada – Wagner'de ve yandaşlarında – hâlâ bastırılmış görünen düşünce ve duyumsama çevrimlerinin çoktandır yeniden güç kazandıkları ve onlara yönelik o geç müziksel protestonun genellikle başka ve karşıt sesleri daha zevkle dinleyen kulaklara çınladığı, böylelikle günün birinde o harika ve yüksek sanatın ansızın anlaşılamaz hale gelebileceği ve üzerinde örümcek ağlarının ve unutulmuşluğun yer alabileceği apaçık görülmüyor mu? – Karşı devrim içinde bir karşı devrim, hareketin geneli içinde dalganın üst kısmının kısa bir süreliğine inişe geçmesi olarak görünen geçici sallanmalara bakıp da, bu olgu hakkında yanılgıya düşülmemelidir; bu ulusal savaşlar, Katolik şehitlik ve sosyalist dehşet on yılı, daha incelmiş dolaylı etkilerinde sözü edilen sanatın da apansız bir zafer kazanmasına yardımcı olabilir – ama böylelikle ona bir "geleceği olduğu"nun, hatta geleceğin onun olduğunun güvencesini vermez. – Müziğin büyük kültür yıllarının meyvelerinin, güzel sanatların meyvelerinden ya da bilgi ağacında yetişenlerden daha erken tatsızlaşmaları ve daha hızla çürümeleri müziğin özü gereğidir: insanın sanat duygusunun tüm ürünleri içinde en kalıcı ve dayanıklı olanlar düşüncelerdir çünkü.

172

Şairler Artık Öğretmen Değil. – Çağımıza ne kadar yabancı gelse de: öyle şairler ve sanatçılar vardı ki, ruhları tutkuların, tutkuların verdiği acıların ve hazların ötesine geçmişti ve bu yüzden daha net konulardan, daha değerli insanlardan, daha narin düğümlerden ve çözümlerden zevk alıyordu.

Şimdiki büyük sanatçılar çoğunlukla istenci zincirlerinden kurtarıyor ve duruma göre tam da böylelikle yaşamı da özgürleştiriyorlar; ötekiler ise – istenci-bağlayanlar, hayvanları-dönüştürenler, insanı-yaratanlar ve genel olarak yontuculardı, yaşamı yeniden ve sürekli yontuyorlardı: oysa şimdikilerin ünü dizginleri çözmekten, zincirleri koparmaktan, yıkmaktan kaynaklanıyor olabilir. – Eski Yunanlılar, yetişkinlerin öğretmeni olmasını isterlerdi şairden: ama şimdi kendisinden böyle bir şey istense, nasıl da utanır bir şair, – o ki kendi kendisine iyi bir öğretmen olmamıştır ve bu yüzden kendisi de iyi bir şiir, iyi bir yapıt olmamıştır, olsa olsa âdeta bir tapınağın yabani, çekici enkaz yığını, ama aynı zamanda hırsların bir mağarası olmuştur, bir harabe gibi üzerinde çiçekler, dikenli bitkiler, zehirli otlar bitmiş, yılanlar, solucanlar, örümcekler ve kuşlar yuva yapmış ve uğramış, – üzüntüyle düşünmek için bir konu, neden şimdi en soylu ve en değerli olanın aynı zamanda bir harabe olarak, yetkinlik geçmişine ve geleceğine sahip olmadan yükselmesi gerekiyor diye. –

173

İleriye ve Geriye Bakış. – Bir sanat ki Homeros'tan Sophokles'ten, Theokrites'ten, Calderon'dan, Racine'den, Goethe'den taşıp akar bilge ve uyumlu bir yaşam tarzının fazlalığı olarak – işte budur, kendimiz de bilge ve uyumlu olduysak, elimizi uzatmayı öğrendiğimiz doğru sanat, daha önce gençliğimizde sanat denilince anladığımız; dizginsiz, kaotik bir ruhtan ateşli ve alacalı bulacalı şeylerin o çekici olsa bile barbarca köpürerek çıkışı değil. Ne ki yaşamın belirli dönemlerinde bir aşırı gerilim, heyecan, kuralları konmuş olana, tekdüze, basit, mantıksal olana duyulan bir tiksinti sanatının zorunlu bir gereksinim olduğu, böylesi dönemlerin ruhu başka yollardan, her türlü uygunsuzluk ve edepsizlikle boşalmasın diye bu gereksinimleri karşılamak zorunda oldukları da bir gerçekti. Böyle gereksinir gençler,

çoğunlukla oldukları gibi, dolu dolu, coşup taşarak, hiçbir şeyden can sıkıntısından daha fazla eziyet çekmeyerek, – ve iyi, ruhu dolduran bir işleri olmadığından, o büyüleyici düzensizlik sanatını gereksinir kadınlar: bir o kadar şiddetle alevlenir, değişmeyen bir doyuma, sersemleşmenin ve sarhoşluğun bulunmadığı bir mutluluğa duydukları özlem.

174

Sanat Yapıtlarının Sanatına Karşı. – Sanat her şeyden önce ve ilkönce yaşamı güzelleştirmelidir, yani kendimizi başkalarına karşı katlanılabilir, olabildiğince hoş kılmalıdır: bu görevini göz önünde tutarak bizi ılımlılaştırır ve disipline sokar, ilişki kurma biçimleri oluşturur, eğitimsizleri görgü, açıklık, nezaket, yeri geldiğinde konuşup yeri geldiğinde susma kurallarına bağlar. Sonra sanatın çirkin olan her şeyi gizlemesi ya da yeniden yorumlaması gerekir. Utanç verici, korkunç, iğrenç her türlü çabaya karşın hep yeni baştan, insan doğasının kökeni uyarınca, sökün eden ne varsa: özellikle tutkular ve ruhsal acılar ve korkular açısından böyle davranması ve çirkinliği kaçınılmaz ya da aşılamaz olanın önemli yanının parıldamasını sağlaması gerekir. Sanatın bu büyük, çok büyük görevinden sonra sözümona asıl sanat, sanat yapıtlarının sanatı sadece bir eklentidir: içinde böyle güzelleştirici, gizleyici ve yeniden yorumlayıcı enerjilerin fazlalığını duyumsayan bir insan, sonunda bu fazlalığı bir de sanat yapıtlarına boşaltmaya çalışacaktır; özel koşullarda, bir halk da aynısını yapacaktır. – Ne var ki şimdi genellikle sanata sondan başlanıyor, kuyruğuna tutunup, sanat yapıtlarının sanatının asıl sanat olduğu, yaşamın onun sayesinde daha iyileştirilip dönüştürülmesi gerektiği söyleniyor – biz budalalar! Yemeğe tatlıyla başlarsak ve tatlı üstüne tatlı yersek, midemizi ve sanatın bizi davet ettiği iyi, güç veren, besleyen bir yemeğe duyduğumuz iştahı bozmamız işten bile değildir.

175

Sanatın Varlığını Sürdürmesi. – Şimdi bir sanat yapıtları sanatı, varlığını esas olarak neyle sürdürüyor? Boş zamana sahip olan kişilerin –ki böyle bir sanat sadece bunlar için vardır– çoğunluğunun zamanlarını müzik olmadan, tiyatroya, gitmeden, sergi izlemeden, roman ve şiir okumadan dolduramayacaklarına inanmalarıyla. Diyelim ki onları bu zevkten yoksun kılmak mümkün olsun, bu durumda ya boş zamana sahip olmak için böyle gayret göstermeyeceklerdir ve zenginlerin kıskançlık uyandıran görüntüsü enderleşecektir – toplumun varlığını sürdürmesi için büyük bir kazançtır bu; ya da boş zamanları olacak ama düşünmeyi öğreneceklerdir – öğrenilebilen ve unutulabilen bir şeydir bu – örneğin işleri üzerinde, ilişkileri, gösterebildikleri sevinçleri üzerinde düşünmeyi; sanatçılarınki dışında tüm dünya, her iki durumda da yarar görürdü bundan. – Elbette burada iyi bir itiraz yöneltmesini bilen bazı güçlü ve akıllı okurlar vardır. Yine de anlayışı kıtlar ve kötü niyetliler için bir kez daha söylemek gerekir ki burada, bu kitapta sık sık yapıldığı gibi, yazarı tam da bu itiraz ilgilendiriyor ve bu itirazda okumak gerekiyor burada yazılı olmayan başka şeyleri.

176

Tanrıların Sesi. – Şair bir halkın sahip olduğu genel yüksek görüşleri dile getirir; onların sesi ve flütüdür şair, – fakat bu görüşleri veznin ve diğer sanatsal yöntemlerin sayesinde öyle dile getirir ki, halk bunları tamamen yeni ve harika bir şey gibi algılar ve şairin tanrıların sesi olduğuna ciddi ciddi inanır. Yaratışın bulutlu havasında şairin kendisi bile unutur tüm tinsel bilgeliğini nereden aldığını – babasından ve annesinden, her türlü öğretmenlerinden ve kitaplarından, sokaktaki adamdan ve özellikle din adamlarından; kendi

sanatı yanıltır onu ve gerçekten inanır naif bir zamanında bir tanrının kendi aracılığıyla konuştuğuna, kendisinin dinsel bir aydınlanma yaratabilecek durumda olduğuna; – yalnızca öğrendiklerini söylüyordur oysa: halk-bilgeliğini ve halk-budalalığını bir arada. Demek ki: şair gerçekten halkın sesi olduğu sürece, vox dei[27] olarak kabul edilir.

177

Tüm Sanatların Yapmak İsteyip de Yapamadığı. – Sanatçının en ağır ve en son görevi, hep aynı kalanı, kendi kendine dayananı, yüce, basit olanı, salt çekicilikten çok uzakta olanı serimlemektir; bu yüzden ahlaki yetkinlikteki en üst biçimlendirmeler, en zayıf sanatçılar tarafından bile sanatsallıktan uzak taslaklar olarak reddedilir ve karalanırlar, çünkü bu meyvelerin görüntüsü bile rahatsız eder onların hırsını: sanatın en üstteki dallarından parıldarlar onlara doğru, ama o kadar yükseğe çıkabilecek ne merdivenleri, ne cesaretleri ne de becerileri vardır. Şair olarak bir Phidias,[28] kendi başına elbette olanaklıdır, ama modern enerji açısından bakıldığında, sadece "tanrının huzurunda hiçbir şeyin olanaksız değildir!" sözündeki anlamda olanaklıdır. Şair bir Claude Lorrain[29] dileği bile, günümüzde bir haddini bilmezliktir, gönül bunu ne kadar istese de. Son insanı, yani en basit ve aynı zamanda en yetkin olanı serimlemek, şimdiye dek hiçbir sanatçıya nasip olmamıştır; ama belki Yunanlılar, Athena idealinde şimdiye kadarki tüm insanlar içinde bakışlarını en uzağa atanlardır.

178

Sanat ve Restorasyon. – Tarihteki geriye doğru hareketler, Restorasyon-dönemi denilen, son olarak mevcut olandan önceki bir tinsel ve toplumsal durumu yeniden canlandırmaya çalışan ve ölüyü kısa süreliğine diriltmeyi

gerçekten de başarmış görünen dönemler, handiyse kaybolmuş olanın duyguyla anımsanmasındaki ve özlemle istenmesindeki birkaç dakika süren bir mutlulukla çabucak kucaklanmasındaki çekiciliğe sahiptirler. Duygu durumunun bu tuhaf derinleşmesi yüzünden, tam da böyle geçici, âdeta rüya gibi yaşanan dönemlerde sanat ve şiir doğal bir zemin bulur, dik inen dağ yamaçlarında en narin ve en nadir bitkilerin yetişmesi gibi. – Böylece bazı iyi sanatçılar, farkına varmadan, politikada ve toplumda bir Restorasyon düşünüş tarzına kapılırlar ve bunun için kendi başlarına sessiz bir köşe ve küçük bir bahçe düzenlerler: sonra burunlarında tüten o tarihsel dönemin insan artıklarını etraflarında toplarlar ve ölüler, yarı-ölüler, ölümüne-bitkin-düşmüşler karşısında çalarlar sazlarını, belki de bu arada ölüleri kısa bir süre diriltmeyi başardıklarını zannederler.

179

Çağın Şansı. – Çağımız iki bakımdan şanslı sayılabilir. Geçmiş açısından tüm kültürleri ve onların ortaya koyduklarını tadıyoruz ve tüm zamanların en soylu kanıyla besleniyoruz, bağrından bu kültürlerin doğduğu güçlerin büyüsüne, onlara geçici olarak zevkle ve ürpertiyle teslim olabilecek denli yakın duruyoruz hâlâ: eski kültürler ise sadece kendi kendilerinin tadına bakabilmişler ve kendilerinden ötesini görememişlerdi, daha geniş ya da daha dar kavisli bir kapak örtülmüş gibiydi üzerlerine; gerçi ışık düşüyordu buradan üstlerine, ama bakışları bunun dışına çıkamıyordu. Gelecek açısından ise, tarihte ilk kez insani-evrensel, insanların yaşadığı tüm yeryüzünü kuşatan hedeflerin muazzam ufku açılıyor önümüzde. Aynı zamanda bu yeni görevi kibirlenmeden, doğa-üstü yardımlara gerek duymadan üstlenebileceğimiz güçlerimizin bilincinde olduğumuzu da hissediyoruz; çabamız istediği gibi sonuçlanabilir, güçlerimizi abartmış olabiliriz, en azından hesap vermek zorunda olduğumuz hiç kimse yok

kendimizden başka: insanlık bu andan itibaren kesinlikle ne isterse onu yapabilir – çünkü olağanüstü insan-arılar var ki, tüm şeylerin çanağından her zaman sadece en acı ve en sıkıcı şeyleri emmesini biliyorlar; – ve aslında her şeyde biraz vardır bu bal-olmayandan. Bu kişiler çağımızın betimlenen mutluluğunu kendilerince duyumsayabilir ve hoşnutsuzluk kovanlarını doldurmaya devam edebilirler.

180

Bir Görü. – Yetişkinler, olgunlar ve en olgunlar için ders ve araştırma saatleri, üstelik her gün, zorlamasız, ama törenin buyruğuna göre, herkesin katılımıyla: kiliseler de bunun en yaraşır ve anılarla en dolu yerleridir: ulaşılan ve ulaşılabilir bir insani akıl onurunun her gün şenlikle kutsanması: içinde din adamının, sanatçının ve hekimin, bilenin ve bilgenin iç içe geçip kaynaştığı öğretmen-idealinin yeni ve tam bir çiçek açışı ve kök salışı, onların tek tek erdemlerinin bir toplam-erdem olarak öğretinin kendisinde, sunuluşunda, yönteminde de görünmek zorunda oluşu – budur benim görüm, bana hep yeniden gelen ve geleceğin örtüsünü bir ucundan kaldırdığına emin olduğum.

181

Eğitme Döndürme. – Her türlü eğitim kurumunun, şimdi bir yetişkinin biricik eğitimcisinin rastlantı olduğu duygusuna kapılmasına yol açan, olağanüstü belirsizliği – eğitim yöntemlerinin ve amaçlarının bir rüzgâr gülünü andırmasının nedeni, şimdi en eski ve en yeni kültür güçlerinin tıpkı öfkeli bir halk topluluğundaki gibi, anlaşılmaktan çok seslerini duyurmak istemeleri ve hâlâ var olduklarını ya da zaten var olduklarını her ne pahasına olursa olsun sesleriyle, bağırışlarıyla kanıtlamak istemeleridir. Bu anlamsız gürültüde zavallı öğretmenler ve eğitimciler önce sağırlaşmış, sonra sessizleşmiş ve en

sonunda dilsizleşmişlerdir ve kendilerinin de, öğrencilerinin de başlarına gelen her şeye seyirci kalmaktadırlar. Onlar eğitilmemişlerdir ki: nasıl eğitsinler? Onlar düzgün yetişmiş, güçlü, özsulu dallar değillerdir: onlara sarılmak isteyen, eğrilip büğrülmek zorunda kalacaktır ve sonunda döndürülmüş ve çarpık görünecektir.

182

Çağın Filozofları ve Sanatçıları. – Şehvetlilik ve soğukluk, arzuların yangını, yüreğin soğutulması – günümüz seçkin Avrupa toplumunun görüntüsünde bu iğrenç biraradalık yer alıyor. Burada sanatçı, sanatı sayesinde arzuların yangınının yanı sıra bir kez yüreğin yangınını da alevlendirdiğinde, zaten çok şeye ulaştığını sanıyor: filozof da çağıyla ortak yanı olan yürek soğukluğunda, dünyayı olumsuzlayan yargılarıyla kendisinde ve toplumda arzuların ateşini soğuttuğunda.

183

Zorda Kalınca Kültürün Neferi Olmak. – Sonunda, sonunda öğreniliyor bilinmeyişi kişiye gençlik yıllarında bu kadar zarar veren şey: ilkönce olağanüstü olanın yapılması, ikinci olarak da olağanüstü olanın aranması gerektiği, nerede ve hangi ad altında bulunuyor olursa olsun: her türlü kötü ve ortalama olandan, onunla savaşılmadan derhal uzaklaşılması gerektiği ve daha bir şeyin iyiliğine duyulan – deneyimli bir beğenide çabucak doğan – kuşkuyu bile ona karşı bir sav ve ondan tamamen kaçınmak için bir neden olarak kabul edebileceğimiz: bu sırada birkaç kez yanılma ve zor ulaşılabilir iyiyi, kötü ve yetkinleşmemiş olanla karşılaştırma tehlikesine karşın. Daha iyisini yapamayan, dünyanın kötülüklerine hiç dokunmamalıdır, kültürün bir neferi olarak. Fakat silahlara sarılmak istediğinde ve mesleğinin ve yuvasının huzuru, ihtiyatlı gece nöbetleri ve kötü rüyalar

sayesinde tekinsiz bir huzursuzluğa dönüştüğünde, onun beslenme ve eğitim düzeyi yerle bir olur.

184

Doğal Tarih Nasıl Anlatılmalı? – Doğal tarih, ahlaki-tinsel gücün korkuya, kuruntuya, batıl inanca, deliliğe karşı direnişte bir savaş ve zafer tarihi olarak öyle anlatılmalıdır ki, bunu dinleyen her kişi, tinsel-bedensel sağlık ve seçkinliğe, gönül ferahlığına, insani olanın kalıtçısı ve sürdürücüsü olmak için çabalamanın ve hep daha soylu bir girişim gereksiniminin cazibesine sürekli olarak kapılsın. Doğal tarih, şimdiye dek doğru dili henüz bulamadı, çünkü dilde buluşlar yapan ve belagat sahibi sanatçılar –çünkü onlar gereklidir bu iş için– doğal tarihe karşı dik kafalı bir güvensizlikten kurtulamadılar ve her şeyden önce ondan esaslı bir şeyler öğrenmek istemediler. Yine de, İngilizlerin doğabilimsel ders kitaplarında halkın alt tabakaları için o ideale doğru övgüye değer adımlar attıklarını teslim etmemiz gerekir: bu yüzden bu kitaplar onların en seçkin bilginleri –tam, dolu ve dolduran doğalar– tarafından da yazılmışlardır, bizdeki gibi bilimsel araştırmanın vasatları tarafından değil.

185

İnsanlığın Dâhiliği. – Dâhilik Schopenhauer'in gözlemlediği gibi, bizzat-yaşantılananın birbiriyle bağıntılı ve canlı anılarına dayanıyorsa, tarihsel oluşmuşluğun tümünün bilgisine ulaşmaya yönelik –yeni çağı daha önceki çağların üstüne hep daha güçlü bir biçimde çıkaran ve doğa ile tin, insan ile hayvan, ahlak ile fizik arasındaki eski duvarları yıkmış olan– çabada, bir bütün olarak insanlığın dâhiliğine yönelik bir çaba görülebilir. Tamamlanmış olduğu düşünülen tarih, kozmik özbilinçtir.

186

Kültür Kültü. – Büyük tinlere özlerinin, körlüklerinin, yanlış değerlendirmelerinin, ölçüsüzlüklerinin ürpertici pek insanca yanı da verilmiştir ki kendi güçlü, hatta her şeye gücü yetebilecek etkileri bu özelliklerin uyandırdığı güvensizlikleri sürekli denetim altında tutulabilsin. Çünkü insanlığın varlığını sürdürmesi için gerekli olan her şeyin sistemi öyle kapsamlıdır ve öyle çeşitli ve sayısız enerjileri gerektirir ki, tek tek bireylerin ister bilimi, ister devleti, ister sanatı, isterse de ticareti her hangi bir tek yanlılıkla üstün tutmalarının bedelini bir bütün olarak insanlık pahalıya ödemek zorunda kalır. İnsanlara tapınılması her zaman kültürün başına gelen en büyük bela olmuştur: hatta bu anlamda, Musa'nın tanrının yanında başka tanrılara tapınmayı yasaklayan yasasının özüyle duygudaşlık içinde olunabilir. – Dehaya ve şiddete tapınılmasının yanında, tamamlayıcı ve şifa verici olarak her zaman kültüre tapınmanın da yer alması gerekir: kültür maddesel, değersiz, alçak, değer verilmemiş, zayıf, yetkinleşmemiş, sınırlı, yarım kalmış, doğru olmayan, görünüşte olan, hatta kötü ve korkunç olanı bile anlayışla takdir etmeyi ve tüm bunların gerekliliğini kabul etme lütfunda bulunmayı bilir; çünkü şaşırtıcı emeklerle ve mutlu rastlantılarla ulaşılmış olan, insani her şeyin uyumunun ve devam etmesinin, dehaların emeği kadar kiklopların ve karıncaların ürününün de heba edilmemesi gerekmektedir: ezgi henüz bir ezgiye benzemezse ortak, derindeki ve çoğun tekinsiz temel bas sesin farkına nasıl varabiliriz?

187

Eski Dünya ve Neşe. – Eski dünyanın insanları daha iyi neşelenmeyi biliyorlardı: bizim bildiğimiz ise daha az sıkılmaktır; onlar kendilerini iyi hissetmek ve şenlikler

düzenlemek için hep yeni fırsatlar yaratıyorlardı, keskin zekâ ve derin düşünüş zenginliğiyle arayıp buluyorlardı: biz ise tinimizi acı çekmemeyi, sıkıntı kaynaklarının ortadan kaldırılmasını hedefleyen görevleri yerine getirmek için kullanıyoruz daha çok. Acı çeken varoluş söz konusu olduğunda, eskiler unutmaya ya da duyumu bir biçimde hoş duyuma çevirmeye çalışıyorlardı: onlar hafifletici çareler bulmaya çalışıyorlardı, biz ise acının nedenlerine inmeye ve genelde önleyici etkilerde bulunmaya çalışıyoruz. – Belki de daha sonraki insanların, üzerinde yeniden neşenin tapınağını inşa edecekleri temelleri atıyoruz.

188

Yalancılar Olarak Musalar. – "Biz iyi biliriz yalan üstüne yalan söylemeyi." – böyle şakımıştı musalar, Hesiodos'a görünür kıldıklarında kendilerini. – Sanatçı da bir kez hilebaz olarak kavranılmaya görsün, nasıl da açılacaktır önemli keşiflerin önü.

189

Homeros Ne Kadar Paradoks Olabilir? – Homeros'ta bulduğumuz şu düşünceden daha pervasız, daha ürpertici, daha inanılmaz, insan yazgısı üzerinde böyle bir kış güneşi gibi parıldayan bir düşünce var mıdır?

"Tanrılar istemişler de dokumuşlar yıkımı insanlara,

gelecek kuşaklara destan konusu olsun diye."[30]

Demek ki: Şairler konu bulmakta zorlanmasınlar diye acı çekiyor ve ölüyoruz – üstelik bunu tam da gelecek kuşakların eğlenmesine çok önem veriyor görünen, ama bizimle, bugünkülerle çok az ilgilenen Homeros'un tanrıları böyle düzenliyorlar – Bir Yunanlının da aklına böylesi düşünceler gelmiş ya!

190

Varoluşun Sonradan Haklı Çıkartılması. – Kimi düşünceler, yanılgılar ve ham hayaller olarak gelmiştir dünyaya, ama sonradan insanlar gerçek bir tözü de aralarına sıkıştırdıkları için birer hakikat olmuşlardır.

191

Yana ve Karşı Gerekli. – Her büyük adamın sadece teşvik edilmekle kalmayıp, genel esenlik uğruna onunla mücadele de edilmesi gerektiğini henüz kavrayamamış olan kişi elbette büyük bir çocuktur hâlâ – ya da kendisi de büyük bir adamdır.

192

Dehanın Adaletsizliği. – Deha kendi çağdaşı olmaları durumunda, dehalara karşı en adaletsiz olandır: bir kere onlara gereksinimi olmadığına inanır ve bu yüzden onları gereksiz bulur, çünkü kendisi her ne ise, onlar olmadan odur; sonra onların etkisi kendi elektrik akımının etkisiyle kesişir: bu yüzden onların zararlı olduğunu bile söyler.

193

Bir Peygamberin En Kötü Yazgısı. – Çağdaşlarını kendisine inandırabilmek için yirmi yıl uğraştı, – sonunda başardı; ama bu sırada karşıtları da başarmışlardı: artık kendisine inanmıyordu.

194

Üç Düşünür Bir Örümcek Eder. – Her felsefe tarikatında üç düşünür birbirlerini sırayla şu ilişki içinde izlerler: birincisi

kendi bünyesinden özsuyunu ve tohumu üretir, ikincisi bundan ipler eğirir ve yapay bir ağ örer, üçüncüsü de bu ağın üstünde, buraya düşecek kurbanları bekler – ve felsefeyle sürdürmeye çalışır geçimini.

195

Yazarlarla İlişkide. – Bir yazarla ilişkide boynuzundan tutar gibi burnundan tutmak da kötü bir davranış tarzıdır – ve her yazarın vardır bir boynuzu.

196

İkili. – Düşüncenin bulanıklığı ve duygusal sıcaklık, kendini tüm yöntemlerle kabul ettirme, başkasına yer bırakmama yolundaki acımasız istemle bağıntılıdır sık sık, tıpkı adamakıllı yardım etmenin, bağışlamanın ve iyi niyetin de düşüncenin netliğine ve berraklığına, duygunun ılımlılığına ve kendine dayanmasına yönelik dürtüde olduğu gibi.

197

Bağlayan ve Ayıran. – İnsanları bağlayan şey –ortak yarar ve zarar anlayışı– kafada; insanları ayıran şey de – sevgide ve nefrette körlemesine seçmek ve ilerlemek, kendini birine herkesin zararına olacak bir biçimde adamak ve bunun sonucunda genel yararı hor görmek – yürekte olup biten bir şey değil midir?

198

Nişancı ve Düşünür. – Öyle tuhaf nişancılar vardır ki, gerçi hedefi ıskalarlar, ama gizliden gizliye bir gururla ayrılırlar atış alanından, kurşunları yine de çok uzağa (elbette hedefin çok ötesine) düştü diye, ya da hedefe değil de başka bir şeye isabet ettirdikleri için. İşte böyle düşünürler de vardır.

199

İki Yönden. – Düşünsel bir çizgiye ve devinime, ondan üstün olunduğunda ve onun hedefi onaylanmadığında düşman olunur, ya da hedefi çok yüksekte ve gözümüzün erişemeyeceği bir noktada yer aldığında, yani bizden üstün olduğunda. Böylece aynı tarafla iki yönden, yukarıdan ve aşağıdan savaşılabilir; hem hiç de ender değildir saldırıya geçenlerin ortak nefret temelinde bir ittifak oluşturmaları, nefret ettikleri her şeyden daha iğrençtir bu.

200

Özgün Olan. – Yeni bir şeyi ilkönce görmek değil, eski, bildik, herkesin gördüğü ve gözünün alıştığı bir şeyi yeni gibi görmektir, asıl özgün kafaların ayırt edici özelliği. İlk kâşif o tamamen sıradan ve ruhsuz hayalperesttir genellikle – rastlantıdır.

201

Filozofların Yanılgısı. – Filozof, felsefesinin değerinin bütünde, yapıda yattığına inanır: sonraki kuşaklar ise bu değeri, filozofun yapıyı kurduğu ve o andan itibaren onunla daha sık ve daha iyi yapı kurulacak olan taşta bulurlar: yani her yapının yıkılabilir oluşunda ve yine de hâlâ maddi bir değere sahip oluşunda.

202

Espri. – Espri bir duygunun ölümü üzerine bir taşlamadır.[31]

203

Çözümden Önceki Anda. – Bilimde her gün ve her saat rastlanılır, birisinin tam da çözümden önce kalakalıp, şimdi tüm çabalarının tamamen boşa çıktığına inanmasına, – tıpkı bir dolaşıklığı çözerken, tam çözülmeye yüz tuttuğu anda ondan ümidi kesen birisi gibi: çünkü tam da o sırada bir düğüme benziyordur en çok.

204

Hayalperestlerin Arasına Karışmak. – Temkinli ve aklı başında insan kendi yararına olacak bir biçimde, bir on yıl boyunca hayalperestlerin arasında yaşayabilir ve kendini bu sıcak bölgede mütevazı bir deliliğin ellerine bırakabilir. Böylelikle hatırı sayılır bir yol kat etmiş olacaktır sonunda, tinin kozmopolitliğine ulaşmak için; o tin ki artık hiç kibirlenmeden şöyle diyebilecektir: "tinsel olan hiçbir şey bana daha yabancı değil."

205

Sert Hava. – Bilimdeki en iyi ve en sağlıklı yön, dağlardaki gibi, onda esen sert havadır. – Tinsel-yumuşakçalar (sanatçılar gibi) bu hava yüzünden korkarlar bilimden ve kara çalarlar ona.

206

Bilginler Neden Sanatçılardan Daha Soyludur? – Bilim, edebiyat sanatından daha soylu karakterler gerektirir: daha sade, daha az hırslı, daha azla yetinen, daha dingin olmalı, öldükten sonra adının anılmasını pek düşünmemeli ve birçoklarının gözünde, böyle bir kişilik kurbanının gözüne ender olarak uygun görünen konularda kendilerini hesaba katmamaları gerekir. Tüm bunların yanına, farkında oldukları bir başka kayıp daha eklenir: uğraşılarının tarzı, sürekli en büyük soğukkanlılığı gerektirmesi istençlerini zayıflatır, ateş

şair ruhlu karakterlerin ocağındaki gibi gürül gürül yakılmaz: ve bu yüzden genellikle daha yaşamlarının baharında en büyük enerjilerini ve parlaklıklarını yitirirler – ve dediğimiz gibi, bu tehlikenin farkındadırlar. Her koşulda, daha az parladıkları için daha az yetenekli görünürler ve olduklarından daha az olarak kabul edilirler.

207

Dindarlık Ne Ölçüde Karartır? – Büyük adama kendisinden sonraki yüzyıllarda, kendi yüzyılının tüm büyük özellikleri ve erdemleri armağan edilir – ve böylelikle en iyi olan her şey, onu üzerine her türden adaklar asılan ve konulan kutsal bir resim olarak gören dindarlık tarafından karartılır; – ta ki sonunda bu şeyler tarafından tamamen örtülüp gizleninceye ve bundan böyle artık bir bakma nesnesi değil, bir inanç nesnesi oluncaya dek.

208

Başaşağı Durmak. – Hakikati başaşağı çevirirsek, kendi başımızın da durması gereken yerde durmadığını ayrımsamayız genellikle.

209

Modanın Kökeni ve Yararı. – Bireyin kendi biçiminden gözle görülür bir biçimde hoşnut oluşu, taklit etmeyi harekete geçirir ve yavaş yavaş çokların biçimini, yani modayı yaratır; bu çoğunluk moda sayesinde o ferahlatıcı, kendi biçiminden hoşnut olma durumuna ulaşmak ister ve ulaşır da: – Her insanın korkak olmak ve kendini ürkekçe gizlemek için ne kadar çok nedene sahip olduğu ve enerjisinin ve iyi niyetinin dörtte üçünün bu nedenler yüzünden nasıl felç edilebildiği ve kısırlaştırılabildiği düşünülürse; söz konusu dörtte üçlük bölümü açığa çıkartması ve kendi aralarında moda

kurallarına uyduklarını bilen kişilere kendine güven ve karşılıklı hoş bir yakınlık sağlaması bakımından modaya şükran duyulmalıdır. Budalaca kurallar da çoğunluk onlara tabi olduğunda, özgürlük ve gönül dinginliği sağlarlar.

210

Dil Çözücü. – Bazı insanların ve kitapların değeri herkesi en gizlediği, en içindeki şeyi dile getirmeye zorlamalarında yatar sadece: onlar birer dil çözücü ve en kilitli dişler için birer maymuncukturlar. Görünürde sadece insanlığın başına bela olan bazı olaylar ve kötü eylemlerin de yukarıda anılana benzer birer değeri ve yararı vardır.

211

Başıboş Tinler. – İçimizden kim kendine bir özgür tin demeye cüret edebilir ki, bu isim üzerlerine bir küfür gibi yapıştırılan adamlara, kendi tarzınca, kamusal hasedin ve aşağılamanın yükünden birazını kendi omuzlarına alarak bir saygı sunmak istemiyorsa? Ama elbette biz kendimize ciddi ciddi (bu yüksek ve yüce gönüllü inat olmadan) "başıboş tinler" diyebiliriz, çünkü serbestliği tinimizin en güçlü dürtüsü olarak duyumsarız ve bağlı ve kök salmış zihinlerin tersine, tinsel bir göçebeliği handiyse idealimiz olarak görürüz – daha mütevazı ve âdeta küçümseyici bir anlatım kullanacak olursak.

212

Evet, Musaların Bağışı! – Homeros'un bu konuda söylediği, insanın içine işliyor, öyle hakiki, öyle korkunç: "Musa çok sevdi bu ozanı, ona hem iyi şey vermişti hem kötü şey: Gözlerinden yoksun etmişti onu, ama tatlı ezgiyi de bağışlamıştı ona."[32] – Düşünenler için sonsuz bir kaynaktır

bu metin: iyiyi ve kötüyü verir Musa, onun yürekten sevme tarzıdır bu! Ve herkes kendince özellikle yorumlayacaktır, biz düşünür ve şairlerin buna karşılık neden gözlerimizi vermek zorunda olduğumuzu.

213

Müziğin Eğitimine Karşı. – Gözün çocukluktan başlayarak resim yapma ve boyama yoluyla, manzaraların, kişilerin ve olayların çizilmesi yoluyla sanatsal olarak eğitilmesi, bu arada yaşam için paha biçilmez değerde olan bir kazancı, insanları ve durumları gözlemek için gözü keskin, dingin ve dayanıklı kılmayı da getirir beraberinde. Kulağın sanatsal eğitiminden benzer bir yan-yarar elde edilmez: bu yüzden genel olarak ilköğretim okulları, göz sanatına, kulak sanatı karşısında öncelik tanırlarsa iyi ederler.

214

Harcıâlem Şeyleri Keşfeden. – Harcıâlem şeylerle hiç işi olmayan titiz tinler, binbir dolambaçlı yoldan geçip, dağları tepeleri aştıktan sonra böyle bir şey keşfeder ve büyük bir sevinç duyarlar bundan, titiz olmayanları şaşkınlığa düşürerek.

215

Bilginlerin Ahlakı. – Bilimlerin düzenli ve hızlı bir ilerlemesi, ancak her bireyin kendisine uzak sahalarda, başkalarının hesaplarını ve iddialarını sınayacak kadar kuşkucu olmayışı ile mümkündür: buna karşılık, her bireyin kendi alanında son derece kuşkucu olan ve gözlerini onun üzerinden ayırmayan rakiplerinin bulunması koşulu da vardır. "Pek kuşkucu olmama"nın ve "son derece kuşkucu" olmanın bu biraradalığından doğar bilginler cumhuriyetindeki dürüstlük.

216

Kısırlık Nedeni. – Son derece yetenekli öyle tinler vardır ki, sırf sıcaklığın yetersiz oluşundan ötürü, hamileliklerinin sonuna dek beklemeyecek kadar sabırsız olduklarından her zaman kısırdırlar.

217

Gözyaşlarının Tersine Dünyası. – Yüksek kültürün taleplerinin insanda uyandırdığı çok yönlü hoşnutsuzluk, sonunda onun doğasını öylesine tersine çeviriyor ki, insan genellikle katı ve duygusuz olduğunu kabul ediyor ve gözyaşlarını sadece çok ender mutluluk nöbetlerine saklıyor, hatta kimileri daha acısızlığı tattığı zaman ağlamak zorunda kalıyor: artık sadece mutlulukta çarpıyor yüreği.

218

Dilmaç Olarak Yunanlılar. – Yunanlılardan söz ettiğimizde, ister istemez hem bugünden hem de geçmişten söz etmiş oluyoruz: onların herkesçe bilinen tarihi, her zaman, kendisinde olmayan bir şeyi yansıtan parlak bir aynadır. Onlardan söz etme özgürlüğünü başkaları hakkında susabilmek için kullanırız, – bununla, düşünen okurun kulağına bir şeyler fısıldayalım diye. Böylelikle Yunanlılar modern insanın, iletilmesi ve düşünülmesi zor bazı şeyleri iletmesini kolaylaştırıyorlar.

219

Yunanlıların Edinilmiş Karakteri Üzerine. – Yunan yapıtlarının ünlü Yunan açıklığı, saydamlığı, sadeliği ve düzeniyle, kristalimsi doğallığı sayesinde ve âdeta kristalimsi-sanatsallığı sayesinde kolaylıkla inanırız tüm

bunların Yunanlılara armağan edildiğine: örneğin, bir zamanlar Lichtenberg'in söylediği gibi iyi yazmaktan başka hiçbir seçenekleri olmamıştır. Ancak bu çok aceleci ve tutarsız bir yargıdır. Gorgias'tan Demosthenes'e kadarki düzyazı tarihi karanlıktan, aşırı süslüden, tatsız tuzsuz olandan ışığa doğru öyle bir çalışma ve savaşım gösterir ki, ormandan ve bataklıktan geçen ilk yolları açmak zorunda kalan kahramanların çabasını getirir akla. Tragedya'daki diyalog, olağandışı açıklığı ve kesinliği yüzünden, simgesel ve imalı olanın içinde yüzen ve üstelik büyük koro lirizmiyle özellikle bunun için eğitilmiş olan bir halkın yeteneğinde drama yazarının asıl eylemidir: tıpkı Yunanlıları Asyalı şatafattan ve belirsiz özden kurtarmış ve genelde ayrıntıda mimarinin açıklığına ulaşmış olmanın Homeros'un eylemi oluşu gibi. Bir şeyi saf ve ışıltılı bir biçimde söylemenin kolay olduğu da kesinlikle kabul edilmiyordu: Yoksa neden büyük bir hayranlık duyulsundu ki Simonides'in kendini böyle sadelikle veren, altına bulanmış sivri uçlara, esprinin arabesklerine gerek duymayan epigramlarına – ama söylenecek neleri varsa söylerler, açıkça, güneşin dinginliğiyle, bir yıldırımın etkileyicilik çabasıyla değil. Âdeta doğuştan gelen bir alacakaranlıktan ışığa doğru çabalamak Yunanlılara özgü olduğu için, bir Lakonya özdeyişini, ağıtın dilini, Yedi Bilgelerin sözlerini dinlerken sevinç çığlığı dolaşır halkın arasında. Bize çok itici gelen, dizelerle talimatlar vermek, bu yüzden Helen tinine veznin tehlikelerini, normalde şiir sanatına özgü olan karanlığı yenmek için verilmiş olan asıl Apollon görevi olarak çok seviliyordu. Sadelik, akıcılık, soğukkanlılık, halk yeteneğine doğuştan verilmiş değil, uğraşılarak elde edilmiştir, – Asyalı olana geri düşme tehlikesi her zaman Yunanlıların üzerinde dolaşıyordu ve gerçekten de zaman zaman taşmış bir mistik heyecan, basit yabanıllık ve güneş tutulması seli gibi çökmüştür üzerlerine. Yunanlıların dibe daldığını, Avrupa'nın âdeta seller altında kaldığını –çünkü Avrupa o zamanlar çok

küçüktü– görürüz, ama hep yeniden çıkarlar günışığına, iyi yüzücüler ve dalgıçlardır onlar, Odysseus'un halkı.

220

Asıl Pagan Yunan. – Belki de Yunan dünyasına yakından bakan birisi için Yunanlıların tüm tutkuları ve kötü doğal eğilimleri adına zaman zaman âdeta şenlikler düzenlediklerini ve hatta pek insanca yönlerinin bir tür resmi şenlik düzeni oluşturduklarını keşfetmek kadar yabancılaştırıcı bir şey yoktur: onların dünyasının asıl Pagan yanıdır bu, Hıristiyanlık tarafından asla kavranılamaz, asla kavranılamamıştır, sürekli en sert biçimde savaşılmış ve hor görülmüştür – Yunanlılar söz konusu pek insanca yanlarının kaçınılmaz olduğunu kabul ediyorlardı ve onu aşağılamak yerine toplumun ve tapınının görenekleri arasına koyarak, ona ikinci dereceden bir tür hak vermeyi tercih etmişlerdi: evet, insanlar üstünde erk sahibi olan ne varsa tanrısal dediler ona ve göklerinin duvarlarına yazdılar adını. Kötü özelliklerde dile gelen doğal dürtüyü yadsımayıp onu sınıflandırdılar ve bu yabanıl ırmakların olabildiğince zararsızca akmasını sağlayabilecek yeterli önlemi aldıktan sonra, onu belirli tapınılar ve günlerle sınırlandırdılar. Antikçağın tüm ahlaksal özgürlükçülüğünün kökenidir bu. Kötü ve endişe verici olana, hayvansı-geri kalmış olana ve Yunan özünün temelinde hâlâ yaşayan barbara, ön-Yunanlıya ve Asyalıya, ölçülü bir biçimde boşalma hakkı tanınmış, onu tamamen yok etme yoluna gidilmemiştir. Tek tek bireyler ya da kastlar değil, sıradan insani özellikler temelinde kurulmuş olan devlet, bu tür düzenlemelerin tüm sistemini kapsıyordu. Yunanlılar devletin yapısında, kendilerini daha sonra doğa araştırmacısı, tarihçi, coğrafyacı ve filozof olmaya yetkin kılan tipik-olgusal olana yönelik harika bilinci gösterirler. Ruhban sınıfa ya da bir kasta özgü sınırlı bir ahlak yasası değildi devlet anayasasında ve devlet tapınısında belirleyici olan: her türlü insanca olanın

gerçekliğine yönelik en geniş saygıydı. – Yunanlılar bu özgürlüğü, gerçek olana yönelik bu bilinci nereden almışlardı? Belki de Homeros'tan ve ondan önceki şairlerden; çünkü tam da doğalarında en yansız ve en bilge olma eğilimi bulunmayan şairler, buna karşılık gerçek olanın, etkili olanın her türünden hoşlanırlar ve kötüyü bile tamamen yadsımak istemezler: kendini tutması ve her şeyi öldürmemesi ya da içten zehirlememesi yeterlidir onlar için, – yani Yunanlı devlet kurucuları gibi düşünürler ve onların öğretmenleri ve yol açıcıları olmuşlardır.

221

İstisna-Yunanlılar. – Eski Yunanistan'da derin, özenli, ciddi tinler birer istisnaydı: halkın içgüdüsü daha çok ciddi ve özenli olanı bir tür çarpıklık olarak duyumsama yolundaydı. Biçimleri dışarıdan almak, yaratmamak ama en güzel görünüşe dönüştürmek – budur Yunanlı olan: benzeştirmek ama kullanım için değil, sanatsal yanılsama için, dayatılmış ciddiyet üzerinde her zaman yeniden egemen olmak, düzenlemek, güzelleştirmek, düzlemek – Homeros'tan, tamamen yüzey, şatafatlı söz, coşkulu tavırdan ibaret olan ve daha çok içi boşaltılmış görünüş, ses ve efekt düşkünü ruhlara yönelen, yeni takvimin üçüncü, dördüncü yüzyılının Sofistlerine kadar böyle devam eder. – Ve şimdi takdir ediliyor büyüklüğü bilimi yaratan o istisna-Yunanlıların. Onları anlatan, en kahramanca öyküsünü anlatır insan tininin!

222

Zaman Sıralamasında Birinci ya da Sonuncu Olan Değil, Basit Olan. – Dinsel tasarımlar tarihinde aslında birbirinden ve birbiri ardından değil, yan yana ve birbirinden ayrı ortaya çıkmış olaylar söz konusu olduğunda, çok fazla yanlış gelişme ve yavaş yavaş ortaya çıkma uydurulmaktadır;

özellikle basit olana hâlâ sık sık en eski ve en başlangıçsal olan gözüyle bakılmaktadır. Tam da ikiye katlanma, eklenme, birleşme yoluyla değil de eksilme ve bölünme yoluyla ortaya çıkan insani şeyler hiç de az değildir. Örneğin tanrıların serimlenişinin yekpare ağaç kütüklerinden ve kayalardan tamamen insanileştirmeye doğru yavaş yavaş yükselen bir gelişme gösterdiğine hâlâ inanılmaktadır: Oysaki tanrı ağaçlarda, tahta parçalarında, taşlarda, hayvanlarda tasarlandığı ve duyumsandığı sürece, onun biçimini insana benzetmekten, âdeta tanrısızlıktan ürkercesine ürkülmüştür. Ancak şairler tapınının ve dinsel utancın büyüsünün dışında, insanların manevi hayal gücünü buna alıştırmak, buna hazır kılmak zorunda kalmışlardır: ama yeniden dindar ruh halleri ve anlar ağır bastığında, şairlerin bu özgürleştirici etkisi yeniden azalmış ve kutsallık eskisi gibi korkunç olanın, tekinsiz olanın, aslında tamamen insan dışı olanın yanında yer almıştır. Manevi hayal gücünün kurmaya yeltendiği şeylerin birçoğu, dışarıya maddi serimlemeye tercüme edilseydi bile, acıklı bir izlenim bırakacaktı: iç göz, dış gözden çok daha serinkanlı ve daha az utangaçtır (bundan kaynaklanır, epik konuları dramatik konulara dönüştürmekteki ünlü zorluk ve kısmi olanaksızlık). Dinsel hayal gücü uzun bir süre, tanrının bir imgeyle özdeşliğine kesinlikle inanmak istemeyecektir: imgenin, tanrının adını gizem dolu, tamamen tasavvur edilemeyecek bir biçimde burada, etkin olarak, mekâna bağlanmış olarak göstermesi gerekmektedir. En eski tanrı imgesinin tanrıyı içermesi ve aynı zamanda gizlemesi gerekmektedir, – onu ima etmeli, ama sergilememelidir. Hiçbir Yunanlı manevi açıdan Apollon'u bir ahşap sütun, Eros'unu bir taş parçası olarak görmemiştir; bunlar tam da bir somutlaştırmaya karşı korku uyandırmaları gereken simgelerdi. Sade bir oymacılıkla, bazı organları, bazen çok sayıda canlandırılmış olan ahşap figürlerde durum hâlâ aynıdır: dört elli ve dört kulaklı bir Lakonya Apollon'u gibi. Yetersiz olanda, çağrıştıranda ya da aşırı yetkin olanda, insanca olanı, insan

türünden olanı düşünmeyi savuşturması gereken, ürpertici bir kutsallık vardır. Sanatın embriyon halindeki bir aşaması değildir ki bu, böyle bir şey resmedilsin: sanki bu gibi imgelere tapınılan dönemde daha net konuşulamaz, daha bir açıklıkla serimlenemezmiş gibi. Aksine tam da bir şeyden korkulmaktadır: doğrudan doğruya söylemekten. Nasıl ki Cella[33] en kutsal olanı, tanrının asıl adını içeriyor, gizemli bir alacakaranlık içinde gizliyor, yine de tam olarak değil; nasıl ki Peripterik tapınak Cella'yı içeriyor ve âdeta bir şemsiye ve perdeyle, pervasız gözlerden koruyor, ama tam olarak değil: işte heykel de tanrıdır ve aynı zamanda tanrıyı gizler. – Ancak tapınının dışında, rekabetin cismani dünyasında, dövüşte galip gelenin duyduğu sevincin, devindirilen dalgaların, dinsel duyumsama denizindekilerin üzerinden aşacağı kadar yükseklere çıktığı yerde, ancak galip gelenin boy heykeli tapınak salonlarında dikildiğinde ve tapınağın dindar ziyaretçisinin gözü ve gönlü insani güzelliğin ve üstün gücün bu kaçınılmaz görüntüsüne isteyerek ya da istemeden alıştığında, öyle ki: mekânsal ve ruhsal komşulukla insana ve tanrıya hürmet etme iç içe geçtiğinde: işte ancak o zaman tanrı imgesinin insanlaştırılmasından duyulan korku da ortadan kalkar ve büyük heykellerin cirit atacağı alan açılmış olur: şimdi de henüz, tapınılan her yerde kadim biçimin ve çirkinliğin korunması ve özenle kopyalanması kısıtlamasıyla. Ama kutsayan ve armağan eden Hellen, tanrıyı insan kılma zevkine büyük bir mutluluk içinde dalabilir şimdi.

223

Nereye Yolculuk Etmeli? – Dolaysızca kendini gözlemleme, kendini öğrenmekte çok ileriye götüremez: tarihe gereksiniriz, çünkü geçmiş yüzlerce dalga halinde akar içimize; kendimiz de, her bir anda bu sürekli akıştan neyi duyumsuyorsak oyuzdur, başkası değil. Hatta burada,

görünüşte en bize özgü ve en kişisel özümüzün ırmağına girmek istediğimizde bile geçerlidir Herakleitos'un ilkesi: aynı ırmağa iki kez girilmez. – Öyle bir bilgeliktir ki bu, gerçi zamanla eskimiştir ama yine de güçlü ve besleyici kalmıştır eskisi gibi: tıpkı tarihi anlamak için, tarihsel dönemlerin yaşayan kalıntılarını ziyaret etmek gerektiği bilgeliği gibi, – yolculuk etmek gerektiği, büyük ata Herodot gibi, kavimlere –kavimler sabitleşmiş daha eski kültür basamaklarıdır sadece, üzerinde durulabilecek– özellikle de yabanıl ve yarı yabanıl halklara, insanın Avrupa giysilerini üstünden çıkarttığı ya da henüz giymediği yere. Ancak her zaman mekândan mekâna binlerce mil yol yürümeyi gerektirmeyen, daha ince bir yolculuk sanatı ve amacı daha vardır. Büyük bir olasılıkla son üç yüz yıl kültürel açıdan tüm renkleriyle, ışık kırılmalarıyla bizim yakınımızda da hâlâ sürmektedir: sadece keşfedilmeyi bekliyorlar. Kimi ailelerde, hatta tek tek insanlarda, katmanlar güzel ve gözle görülür bir biçimde üst üste duruyor hâlâ: bazı yerlerde de kayaların zor anlaşılır kırılması yer alıyor. Elbette ücra yörelerde, pek ayak basılmamış vadilerde, daha kapalı topluluklarda, çok daha eski duygunun saygıdeğer bir numunesi varlığını daha kolay koruyabilmiştir ve izinin de oralarda sürülmesi gerekir: oysa örneğin insanın haşlanmış ve ezilmiş bir halde dünyaya geldiği Berlin'de böylesi keşifler yapmak olanaksızdır. Bu yolculuk sanatında uzunca bir süre deneyim kazandıktan sonra, yüz gözlü bir Argos haline gelen kişi, kendi Io'sunu, – yani kendi ego'sunu– sonunda her yere götürecektir ve Mısır'da ve Yunan'da, Bizans'ta ve Roma'da, Fransa'da ve Almanya'da, göçebe ya da yerleşik halklar çağında, Rönesans'ta ve Reformasyon'da, sılada ve gurbette, denizde, ormanda, bitkilerde ve dağlarda bu oluşum ve dönüşüm içindeki egonun yolculuk-serüvenini yeniden keşfedecektir. – Böylece, geçmişteki her şey açısından, kendini-bilmek her şeyi-bilmek olacaktır: tıpkı, burada sadece ima ettiğimiz bir başka inceleme-zincirinden sonra, kendini belirlemenin ve kendini eğitmenin en özgür ve en geniş ufuklu tinlerde,

sonunda gelecekteki tüm insanlık açısından her şeyi-belirlemeye dönüşebileceği gibi.

224

Merhem ve Zehir. – Yeterince enine boyuna düşünüp tartışmak mümkün değildir bunu: Hıristiyanlık yaşlanmış Antikçağın dinidir, yozlaşmış eski kültür halklarıdır önkoşulu; bu halkların üzerinde bir merhem etkisi gösterebilirdi ve gösterebildi. Kulakların ve gözlerin, aklın ve felsefenin sesini duyamayacak, etiyle kemiğiyle ortalıkta dolaşan bilgeliği –ister Epiktetos olsun adı, ister Epikür– artık göremeyecek denli "çamurla tıkalı" olduğu çağlarda: o zaman, dikilmiş bir işkence çarmıhı ve "kıyamet borusu"nun bu halkları dürüst bir yaşama yönlendirmekte belki hâlâ bir etkisi olabilirdi. Iuvenalis'in Roma'sını, bu Venüs gözlü kurbağayı düşünelim: – o zaman anlarız "dünyaya" bir haç çıkarmanın ne demek olduğunu, saygı duyarız, sessiz Hıristiyan cemaatine ve Yunan-Roma topraklarına yayıldığı için şükran duyarız ona. İnsanların çoğunluğu o sıralar, âdeta ruhun köleleştirilmesiyle, ihtiyarların kösnüllüğüyle doğuyorlardıysa: ne iyi gelir insana, bedenden çok ruh olan ve Yunanlı Hades gölgelerini gerçekleştirmek üzere görünen o varlıklarla karşılaşmak: ürkek, çabucak ve usulca geçip giden, cır cır cırlayan, iyi niyetli figürler, "daha iyi yaşama" adaylar ve bu yüzden öyle iddiasız, öyle sessizce aşağılayan, öyle gururlu-sabırlı olmuşlar! – İyi Antikçağın kırık, yorgun ama yine de iyi ses veren çanının çaldığı akşam çanları olarak bu Hıristiyanlık, o yüzyıllarda şimdi sadece tarihsel olarak gezinen birinin kulaklarına bile bir merhem gibi gelmektedir: o zamanın insanlarına kimbilir nasıl gelmiş olmalı! – Buna karşılık bu Hıristiyanlık genç, taze barbar halklar için bir zehirdir; eski Almanların kahraman, çocuk ve hayvan ruhlarında örneğin, ilk günah ve cehennem azabı öğretisini filizlendirmenin tek anlamı, onları zehirlemektir; tamamen korkunç bir kimyasal ekşime ve parçalanma, bir

duygular ve yargılar hengâmesi en maceralı şeyin çoğalması ve oluşması olmalıydı bunun sonucu ve dolayısıyla daha ileri bir aşamada bu barbar halkların enikonu zayıflaması. – Elbette: bu zayıflama olmasaydı Yunan kültüründen daha ne kalırdı elimizde! Ne kalırdı insan soyunun tüm kültür geçmişinden! – çünkü Hıristiyanlığın dokunmadığı barbarlar çok iyi biliyorlardı eski kültürleri ortadan kaldırmayı: örneğin Romanikleştirilmiş Britanya'nın putperest fatihleri ürkütücü bir apaçıklıkla kanıtlamışlardı bunu. Hıristiyanlık kendi istemi dışında yardımcı olmuştu antik "dünyayı" ölümsüz kılmaya. – Şimdi burada da yine bir karşı soru ve bir karşı hesap olanaklılığı kalıyor geriye: sözü edilen zehrin yol açtığı o zayıflama olmasaydı, o dinç halklardan biri ya da bir başkası, yavaş yavaş, kendiliğinden yüksek bir kültüre ulaşır mıydı, kendine özgü, yeni bir kültüre? – öyle bir kültür ki, onunla insanlık en uzak kavramı bile yitirsin? – Burada da her yerde olduğu gibidir durum: Hıristiyanca konuşacak olursak, bilemeyiz tanrı mı şeytana yoksa şeytan mı tanrıya daha çok şükran borçludur, her şeyin böyle olmuş olmasından.

225

İnanç Mutlu ve Lanetli Kılar. – Meşru olmayan düşünce yollarına sapmış bir Hıristiyan, elbet bir kez şöyle sorabilirdi kendi kendine: aslında zorunlu mudur, bir tanrının, onun yanında temsilci bir günah kuzusunun,[34] gerçekten var olması, bu varlıkların var olduğuna duyulan inanç zaten yetiyorsa, aynı etkileri ortaya koymaya? Var olmaları gerekseydi bile, gereksiz varlıklar değiller midir? Çünkü Hıristiyan dininin insan ruhuna verdiği ferahlatıcı, avutucu, törelleştirici ne varsa, yine iç karartıcı ve ezici ne varsa o inançtan kaynaklanır, o inancın nesnelerinden değil. Burada da durum, o ünlü örnektekinden farklı değil: gerçi cadılar yoktu ama cadıların varlığına inancın korkunç sonuçları,

cadıların gerçekten var olmasıyla doğacak sonuçların aynısı olmuştu. Bir Hıristiyan'ın, bir tanrının doğrudan müdahalesini beklediği, ama – bir tanrı olmadığından – boşuna beklediği tüm olaylar için sakinleştirici bahaneler ve gerekçeler bulmakta yeterince yaratıcıdır onun dini: bu konuda kesinlikle çok akıllı[35] bir dindir. – Gerçi bu inanç, bilmem kimin öyle olduğunu iddia etmiş olmasına karşın, şimdiye dek henüz gerçekten dağları yerinden oynatabilmiş değildir; ama dağlar kondurabilir, olmadık yerlere.

226

Regensburg Trajikomedisi. – Zaman zaman ürpertici bir apaçıklıkta görülebilir talihin cilvesi; gelecek yüzyılları üzerinde dans ettirmek istediği ipi birkaç gün içinde, bir yerde, bir kişinin durumlarına ve ruh hallerine bağlayışı. Örneğin yakın Alman tarihinin kara yazısı Regensburg tartışmaları[36] günlerinde yazılmıştır: dinsel ve törel konuların barışçıl bir biçimde sonuçlandırılması, din savaşları, karşı Reformasyon olmadan sağlanmış görünür, Alman ulusunun birliği de öyle; Contarini'nin[37] derin, yumuşak anlayışı, bir an için süzülmüştü teolojik hırgür üzerinde, muzafferane bir biçimde, kanatlarında tinsel özgürlüğün tan atışı yansıyan olgun İtalyan dindarlığının temsilcisi olarak. Ne ki Luther'in kemikleşmiş kafası, kuşkular ve tekinsiz korkularla dolu, diretiyordu: İnayet yoluyla doğrulanma kendisinin en büyük keşif nidası ve sloganı olarak göründüğü için ona, bu söze inanmamıştı İtalyanların ağzından duyduğunda: oysa berikiler, bilindiği gibi, bu ilkeyi çok daha önceden bulmuş ve tüm İtalya'da derin bir sessizlik içinde yaygınlaştırmışlardı. Luther bu belirgin örtüşmeyi şeytanın hilesi olarak gördü ve barışı elinden geldiğince engelledi: böylelikle ülkenin düşmanlarının amaçlarını önemli ölçüde yakınlaştırdı. – Şimdi, ürpertici cilve izlenimini bir kez daha edinebilmek

için, o sıralar Regensburg'da üzerinde tartışılan ilkelerden hiçbirinin ne ilk günah, ne İsa'nın temsilciliği yoluyla ruhsal kurtuluş, ne de inançta doğrulanma ilkesinin, herhangi bir biçimde doğru olmadığını, ya da hakikatle herhangi bir ilgisinin bile bulunmadığını, şimdi tümünün de tartışılamaz olduğunun görüldüğünü de ekleyelim: – oysa bu yüzden dünya alevler içinde bırakılmıştı, yani hiçbir olaya ve gerçekliğe karşılık düşmeyen görüşler yüzünden; öte yandan, saf filolojik sorunlar, örneğin İsa'nın son akşam yemeğinin başlangıç sözlerinin açıklanması söz konusu olduğunda, hiç olmazsa bir tartışma yapılabilir, çünkü bu konuda hakikat söylenebilir. Ama hiçbir şeyin olmadığı yerde, hakikat de hakkını yitirmiştir. – Son olarak, o zamanlar yine de güç kaynaklarının doğduğunu söylemekten başka bir şey kalmıyor geriye, öyle güçlülerdi ki, onlar olmasaydı modern dünyanın tüm değirmenleri aynı güçlülükle döndürülemezdi: Ve ilkönce güçtür önemli olan, ancak ondan sonra gelir hakikat, hatta daha uzunca bir süre gelmez de, – doğru değil mi sevgili zamanelerim? –

227

Goethe'nin Yanılmaları. – Goethe büyük sanatçılar arasında büyük bir istisnadır, çünkü gerçek yeteneğinin dar görüşlülüğü içinde, sanki bu yeteneğin kendisinde ve tüm dünya için asıl ve belirleyici, mutlak ve nihai olması gerekirmiş gibi yaşamamıştı. Gerçekte sahip olduğundan daha yüksek bir şeye sahip olduğunu iki kez düşünmüştü – ve yanılmıştı bilim alanında en büyük kâşiflerden ve ışık getiricilerden biri olduğu kanısına tamamen kapılmış göründüğü yaşamının ikinci yarısında. Ve bunun gibi, yaşamının daha birinci yarısında da: şiir sanatını gördüğü yükseklikten daha yüksek bir şey istiyordu kendisinden – ve daha burada yanılıyordu. Doğanın ondan bir güzel sanatlar sanatçısı yapmak istediğini düşünüyordu – buydu, içinde akkor halinde ve alaz alaz yanan gizem, bu kuruntusunda

iyice gemi azıya alsın ve kendisine her türlü kurbanı sunsun diye sonunda İtalya yollarına düşürmüştü onu. Saağgörülü, kendinde biçimsiz olana içtenlikle düşman olan Goethe, aldatıcı bir hırs perisinin kendisini bu mesleğe inanmaya nasıl kandırdığını, isteğinin en büyük tutkusundan nasıl kopması ve ona veda etmesi gerektiğini sonunda keşfetti. Veda etmek gerektiği inancı, bu iç acıtıcı ve tırmalayıcı inanç, Tasso'nun ruh halinde tamamen tükenerek dile gelmektedir: onun, "yükseltilmiş Werther"in üzerinde, ölümden daha berbat olanın ön duygusu yer almaktadır, sanki birisi "bitti artık – bu vedadan sonra; nasıl yaşar insan, aklını yitirmeden!" der gibidir. – Yaşamının bu iki temel yanılgısı, şiir sanatı karşısındaki, dünyanın o sıralar bu sanatı tanıdığı biçimiyle, saf yazınsal bir tutum açısından Goethe'ye son derece önyargısız ve âdeta keyfi görünen bir tavır kazandırmıştır. Schiller'in –hiç zamanı olmayan ve hiç zaman bırakmayan zavallı Schiller– onu şiir sanatı karşısındaki korkudan uzaklaştırdığı zaman dışında bir Yunanlı gibi görünür Goethe, zaman zaman bir sevgiliye uğrayıp, onun, adını doğru koyamadığı bir tanrıça olup olmadığından kuşkulanan bir Yunanlı gibi. Tüm edebi yapıtlarında, plastik sanatların ve doğanın yakın soluğu duyulur: gözünde canlandırdığı bu figürlerin soluk alışları – belki de her zaman sadece bir tanrıçanın dönüşümlerinin içinde olduğunu düşünür – isteği ve bilgisi dışında sanatının tüm çocuklarının soluk alışları olurlar. Goethe, yanılgının dolambaçlı yolundan geçmeseydi Goethe olmazdı: yani şimdi hâlâ eskimemiş olan biricik Alman yazı sanatçısı olmazdı – çünkü meslekten bir Alman olarak yazar olmayı çok az istemişti.

228

Yolcular ve Dereceleri. – Yolcular beş dereceye göre ayrılırlar: en düşük derecedekiler gezen ve bu sırada görülenlerdir, – aslında gezdirilirler ve âdeta kördürler; bir

üst derecedekiler gerçekten kendi gözleriyle görürler dünyayı; üçüncüler görme sonucunda bir şeyler yaşarlar; dördüncüler yaşantılananı kendi içlerine alır ve beraberlerinde taşırlar; son olarak, son derece güçlü bazı insanlar vardır ki, gördükleri her şeyi yaşantıladıktan ve içlerine aldıktan sonra, sonunda zorunlu olarak yeniden dışlaştırarak yaşarlar, eylemlerinde ve yapıtlarında, evlerine döndükleri andan itibaren. – Genellikle tüm insanlar, yaşam gezintisi boyunca bu beş tür yolcuya benzer yol alırlar, en düşükleri katıksız edilgenlerdir, en yüksekleri eyleyenler ve dışlaştırarak yaşayanlardır geride bırakılmış içsel süreçleri, geride hiçbir artık bırakmadan.

229

Daha Yükseğe Çıkarken. – Kişi şimdiye dek hayran olduklarından daha yükseğe çıktığında, tam da onlara batmış ve aşağı düşmüş görünür: çünkü onlar her koşulda, şimdiye dek bizimle birlikte (bizim sayemizde de olsa) yüksekte olduklarını sanmaktaydılar.

230

Ölçü ve Orta. – Son derece yüksek iki şey: ölçü ve orta hakkında konuşmaktan hiç hoşlanılmaz. Az sayıda kimileri, onların güçlerini ve belirtilerini içsel yaşantıların ve dönüşlerin gizemli-izlerinden bilirler: onlardaki tanrısal bir şeye hürmet eder ve yüksek sesli sözden ürkerler. Geri kalanların tümü, bu konuda konuşulduğunda hiç dinlemezler ve can sıkıntısı ve ortalamalıktan söz edildiğini sanırlar: örneğin, hâlâ bir istisna olarak, ikaz eden bir sesi o dünyadan bir kez duymuş, ama ona kulaklarını tıkamış olanlar. Bu sesi anımsamak kötü ve öfkeli kılar şimdi onları.

231

Dostluğun ve Ustalığın İnsancıllığı. – "Sen sabah gidersen, ben akşam giderim"[38] – böyle duyumsamak, yakın ilişkideki insancıllığın yüksek belirtisidir: bu duyumsama olmadıkça her dostluk, her çıraklık ve öğrencilik günün birinde ikiyüzlülüğe dönüşür.

232

Derinler. – Derin düşünen insanlar, ötekilerle ilişkilerinde birer komedyen gibi görürler kendilerini; çünkü anlaşılmak için her zaman bir üst yüzeyleri varmış gibi davranmak zorundadırlar.

233

"Sürü-İnsanlık"ı Hor Görenler İçin. – İnsanları bir sürü olarak gören ve onların önünden olabildiğince hızla kaçan, elbette yakalanacak ve onların boynuzlarına maruz kalacaktır.

234

Kibirlilere Karşı Başlıca Suç. – Toplumda bir başkasına bilgisini, duygusunu, deneyimini mutlulukla serimleme fırsatı yaratan biri, ondan yükseğe çıkarır kendini ve o kişi tarafından koşulsuz daha yüksekteki biri olarak duyumsanıyorsa, bir suikast yapmış olur onun kibirliliğine, – tam da ona hoşnutluk verdiğini sanmaktayken.

235

Hayal Kırıklığı. – Uzun bir yaşam ve etkinlik, konuşmaları ve yazılarıyla birlikte bir kişiye açıkça tanıklık ediyorsa, o kişiyle kurulan ilişki hayal kırıklığına uğratabilir, iki nedenle: ilkin, çok kısa bir ilişki süresinden çok şey, – yani ancak

yaşamın bin türlü halinin gösterebildiği her şey beklendiği için – ve ikincisi, kabul gören herkesin, ayrıntılarda da kabul edilmeye çaba göstermemesi yüzünden. O çok ihmalkârdır – biz de çok meraklı.

236

İyiliğin İki Kaynağı. – Tüm insanlara eşit ölçüde iyi niyetli davranmak ve insan seçmeden iyi olmak, insanları derinden hor görmenin olduğu kadar, esaslı bir insan sevgisinin ürünü de olabilir.

237

Kendi Dağının Gezgini. – Daha ileriye ve daha yükseğe vardığına ilişkin belirtiler var: şimdi etrafın eskisinden daha açık ve daha geniş, rüzgâr daha serin yalıyor yüzünü, ama daha yavaş da, – yumuşaklığı ve sıcaklığı birbirine karıştırma aptallığını bıraktın ya geride, – adımların daha canlı ve daha sağlam basıyor yere, cesaret ve temkinlilik bir arada gelişti: – tüm bu nedenlerden ötürü yolun şimdi daha yalnız ama yine de eskisinden daha tehlikeli olabilecek elbette senin, gezginin, dağlarda gezindiğini puslu vadiden görenlerin zannettiği ölçüde olmasa da.

238

Bir Sonraki Hariç. – Açıkçası sadece kendi boynumun üzerinde doğru durmuyor kafam; çünkü bilindiği gibi, başka herkes daha iyi biliyor neyi yapıp neyi yapmamam gerektiğini: sadece biçare ben bir akıl veremiyorum kendime. Hepimiz de, üzerlerine yanlış kafalar yerleştirilmiş heykel sütunları gibi değil miyiz? – doğru değil mi, sevgili komşum? – Yok, hayır, tam da sen bir istisnasın.

239

Dikkat. – Kişisel olandan ürkmeyi bilmeyen insanlarla ilişki kurmamalı ya da önceden mesafeliliğin kelepçelerini acımasızca takmalı onlara.

240

Kibirli Görünmek istemek. – Tanımadık ya da az tanıdık kişilerle konuşurken sadece seçilmiş düşüncelerini anlatmak, ünlü tanıdıklarından, önemli yaşantılarından ve yolculuklarından söz etmek, gururlu olunmadığının bir belirtisidir, en azından böyle görünmek istenmediğinin. Kibirlilik, nezaket maskesidir gururlu kişinin.

241

İyi Dostluk. – İyi dostluk, kişi ötekine saygı duyduğunda, üstelik kendinden daha çok saygı duyduğunda, hem de onu sevdiğinde, ama kendinden çok değil ve sonunda ilişkiyi kolaylaştırmak için, samimiyetin narin süsünü ve havını da eklemeyi bildiğinde, ama aynı zamanda gerçek ve asıl samimiyetten ve senle benin karıştırılmasından bilerek kaçındığında oluşur.

242

Hortlaklar Olarak Dostlar. – Kendimizi adamakıllı değiştirdiğimizde, değişmemiş dostlarımız, geçmişimizin hortlakları olurlar: sesleri gölgeli-ürpertici gelir kulağımıza – sanki kendimizi duyuyor gibiyizdir, ama daha genç, daha sert, daha ham halimizi.

243

Bir Göz ve İki Bakış. – Kayırma ve koruma arayan bir bakışın doğal cilvesine sahip olan kişiler, sık sık aşağılanmalarının ve intikam duygularının sonucunda, genellikle küstah bakışa da sahiptirler.

244

Mavi Uzaklık. – Ömür boyu bir çocuk – çok etkileyici geliyor kulağa, ama yalnızca uzaktan bir yargı bu; yakından bakıldığında ve yaşandığında, denilir ki her zaman: ömür boyu çocuksu.

245

Aynı Yanlış Anlamanın Yararı ve Zararı. – İnce bir kafanın suskun mahcubiyeti, ince olmayanlar tarafından sessiz bir üstünlük olarak yorumlanır genellikle ve çok korkulur ondan: oysa mahcubiyetin algılanması iyi niyet uyandıracaktır.

246

Kendini Deli Gibi Gösteren Bilge. – Bilgenin insanseverliği, bazen kendini heyecanlı, öfkeli, sevinçliymiş gibi göstermeye yazgılar onu, hakiki özünün soğukluğu ve temkinliliğiyle çevresine acı vermesin diye.

247

Kendini Dikkatliliğe Zorlamak. – Bir kimsenin bizimle ilişkisinde ve konuşmalarında kendini dikkatli olmaya zorlamak zorunda kaldığını ayrımsadığımız anda, tam geçerli bir kanıtı vardır elimizde bizi sevmediğinin ya da artık sevmediğinin.

248

Bir Hıristiyan Erdeminin Yolu. – Düşmanlarından öğrenmek, en iyi yoludur onları sevmenin: çünkü şükran duygusu uyandırır bizde onlara karşı.

249

Sırnaşığın Savaş Hilesi. – Sırnaşık olan, bizim mesafelilik paramızın üstünü çil altın olarak verir ve böylelikle sonradan mesafeliliğimize bir yanlışlık ve kendisine de bir istisna gözüyle bakmaya zorlamak ister bizi.

250

Hoşlanmama Nedeni. – Kimi sanatçılara ya da yazarlara düşman oluruz, bize tuzak kurduklarından değil, bizi yakalamak için daha ince bir araca gerek duymadıklarından.

251

Ayrılıkta. – Bir ruhun bir diğerine nasıl yakınlaştığına değil, ondan nasıl uzaklaştığına bakarak görürüm, onun yakınlığını ve bağlılığını ötekine.

252

Sükûnet. – Kişi dostları hakkında konuşamaz: yoksa dostluk duygusuna ikna eder kendini.

253

Nezaketsizlik. – Nezaketsizlik genellikle bir sürpriz karşısında şaşkına dönen ve bu şaşkınlığı kabalıkla gizlemek isteyen beceriksiz bir alçakgönüllülüğün belirtisidir.

254

Dürüstlükteki Takas. – Şimdiye dek kimseye sözünü etmediğimiz bir şeyi, bazen en yeni tanıştığımız kişiler ilkönce öğrenirler: onları bağlı tutabileceğimiz en güçlü zincirin bizim güven-kanıtımız olduğunu düşünürüz budalaca, – ama söylediklerimizdeki fedakârlığı yeterince güçlü bir biçimde duyumsayacak kadar tanımıyorlardır bizi. İhanet ettiklerini akıllarına bile getirmeden, başka kişilere açık ederler sırrımızı: öyle ki, belki de bu yüzden eski tanıdıklarımızı yitiririz.

255

Teveccühün Bekleme Odasında. – Kişinin, teveccühünün bekleme odasında uzun süre beklettiği tüm insanlar ya mayalanırlar ya da ekşirler.

256

Hor Görülene Uyarı. – Apaçık bir biçimde insanların hor görüsüne maruz kalınmışsa, dişleriyle sıkı sıkı tutunmalı ilişkideki bu utanca kişi: yoksa kendi hor görüsüne de maruz kaldığını belli eder diğerlerine. İlişkideki kinizm, insanın yalnızken kendisine bir köpek gibi davrandığının belirtisidir.

257

Bilgisizlik Bazen Asalet Verir. – Saygı-verene saygı duyma açısından, belirli şeyleri kasıtlı olarak anlamamak daha yararlıdır. Bilgisizlik de ayrıcalık kazandırır.

258

Zarafetin Düşmanı. – Sabırsız ve kibirli kişi, zarafetten hoşlanmaz ve kendisine yönelik apaçık bir suçlama gibi duyumsar onu; çünkü yüreğin hoşgörüsüdür zarafet, devinimlerde ve jestlerde.

259

Yeniden Karşılaşıldığında. – Eski dostlar uzun bir ayrılıktan sonra birbirlerini yeniden gördüklerinde, artık tamamen kayıtsız oldukları şeylerden söz ettiklerinde çok ilgiliymiş gibi görünürler genellikle: bu arada ikisi de fark eder bunu, ama oyunu bozmaya cesaret edemezler – hüzünlü bir kuşku yüzünden. Bu yüzden konuşmaları ölüler ülkesinde geçiyor gibidir.

260

Sadece Çalışkanları Arkadaş Edinmek. –Aylak kişi arkadaşları için tehlikelidir: çünkü yapacak yeterince işi olmadığından, arkadaşlarının yaptıklarını ve yapmadıklarını diline dolar, sonunda işlerine de karışır ve rahatsızlık verir: bu yüzden akıllılık edip, sadece çalışkanlarla arkadaşlık edilmelidir.

261

Bir Silah, İki Silahın İki Katı. – Eşitsiz bir dövüş olur, birisi kafası ve gönlüyle, bir diğeri ise sadece kafasıyla davasını savunduğunda: birinci kişi aynı anda hem güneşi hem de rüzgârı almıştır karşısına ve bu iki silahı birbirlerini karşılıklı olarak engeller: ödülü kaybeder – hakikatin gözünde. Buna karşılık ikincinin tek silahla kazandığı zafer elbette tüm öteki izleyicilerin gözünde nadiren bir zaferdir ve onların indinde makbul değildir.

262

Derinlik ve Bulanıklık. – Halk kolaylıkla karıştırır, balığı bulanık suda avlayanla, derinlerden çekeni.

263

Dosta Düşmana Kibirliliğini Göstermek. – Kimileri kibirlilikten, dostlarına bile kötü davranırlar, üstünlüklerini belli etmek istedikleri tanıkların huzurunda: ve kimileri de düşmanlarının değerini öyle bir abartırlar ki, gururla işaret edebilmek için böyle düşmanlara değer olduklarına.

264

Soğutma. – Yüreğin aşırı ısınması genellikle kafadaki ve yargıdaki hastalıkla bağıntılıdır. Bir süreliğine, sonuncuların sağlığına önem veren kişi, neyi soğutması gerektiğini bilmelidir: yüreğinin geleceği için endişelenmeden! Çünkü kişi ısıtma yeteneğine zaten sahipse, yeniden ısınacaktır ve kendi yaz mevsimini yaşayacaktır.

265

Duyguların Karışımı Üzerine. – Kadınlar ve bencil sanatçılar, bilim karşısında haset ve duygusallıktan oluşmuş bir şeyler duyumsarlar.

266

Tehlike Ne Zaman Had Safhada? – Bacağını kırması enderdir kişinin, yaşamda güçlükle yukarı doğru çıktığı sürece, meğerki işin kolayına kaçıp rahat yolları seçmeye başlamasın.

267

Erkenden Değil. – Dikkat etmeli, erkenden keskinleşmemeye – yoksa böylece aynı zamanda erkenden incelinir de.

268

Dik kafalıya Sevinmek. – İyi bir eğitimci, öğrencisinin ona karşı, kendi kendisine sadık kaldığı için gurur duyduğu durumları bilir: öğrencinin onu anlamaması gerektiğinde, ya da kendi zararına anladığında.

269

Dürüstlük Denemesi. – Olduklarından daha dürüst olmak isteyen delikanlılar, dürüstlüğü kabul edilmiş bir kurban bulurlar kendilerine, onun yüksekliğine doğru küfretmeye çalışarak saldırıya geçerler – bu ilk denemenin her halükârda tehlikesiz olduğu düşüncesi vardır bu davranışlarının ardında; çünkü tam da o kişi, dürüst olanın münasebetsizliğini cezalandırmayacaktır.

270

Her Daim Çocuk. – Masalın ve oyunun çocukluğa ait olduğunu düşünürüz: biz miyoplar! Sanki herhangi bir yaşımızda masalsız ve oyunsuz yaşayabiliriz de! Gerçi bunu farklı adlandırır ve duyumsarız, ama tam da bu durum, bunun aynı şey olduğunu gösterir – çünkü çocuk da oyunu kendi işi ve masalı, kendi hakikati olarak duyumsar. Yaşamın kısalığı, dönemlerini titizlikle birbirinden ayırmaktan korusun bizi –sanki her dönem yeni bir şeyler getirmiş gibi– ve bir şair de bir kez gerçekten masalsız ve oyunsuz yaşayan, iki yüz yaşındaki insanı göstersin.

271

Her Felsefe Bir Yaşın Felsefesidir. – Filozofun öğretisini bulduğu yaş öğretisinden anlaşılır, kaçınamaz bundan, kendini ne denli zamanın ve saatin üstünde duyumsayabilse

de. Böylece Schopenhauer'in felsefesi ateşli ve melankolik gençliği yansıtır – yaşlı insanlara göre bir düşünme tarzı değildir; Platon'un felsefesi de bir soğuk ve bir sıcak ırmağın birbirleri üzerinde çağıldadıkları otuzlu yılların ortalarını anımsatır, öyle ki toz ve küçük narin bulutlar, uygun koşullarda ve güneş vurduğunda, büyüleyici bir gökkuşağı da çıkar ortaya.

272

Kadınların Tininden. – Bir kadının tinsel gücü, bir erkeğe ve onun tinine duyduğu aşkla, kendi tinini feda etmesiyle ve buna karşın erkeğin düşün tarzının kendisini zorladığı bu yeni, doğasına başlangıçta yabancı alanda, derhal ikinci bir tinin gelişmesiyle kanıtlanır en iyi.

273

Cinsellikte Yücelme ve Alçalma. – Arzu seli, tüm tutkuların sustuğu bir yüksekliğe sürükler erkeği: gerçekten sevdiği ve daha iyi bir istemeden çok, daha iyi bir var olmada yaşadığı yere. İyi bir kadın da çoğu kez, hakiki bir aşk yüzünden arzu düzeyine kadar iner ve bu sırada alçalır kendi gözünde. Özellikle ikincisi, iyi bir evlilik düşüncesinin beraberinde getirebileceği en dokunaklı olaylardandır.

274

Kadın Gerçekleştirir, Erkek Vaat Eder. – Doğa, kadın aracılığıyla şimdiye dek insan resminde tamamladığı şeyi gösterir; erkek aracılığıyla da, şimdiye dek neyi aşması gerektiğini ama insanda daha neyi tasarladığını. – Mükemmel kadın her zaman yaratıcının o yedinci kültür günündeki aylaklığıdır, sanatçının kendi yapıtında dinlenmesidir.

275

Yerini Değiştirmek. – Kişi tinini, duygularının ölçüsüzlüğüyle başa çıkabilmek için kullandığında, belki de hazin bir başarıyla gerçekleşir bu, ölçüsüzlük tine aktarılmış olur ve bundan böyle düşüncede ve bilgi isteminde sürer sefasını.

276

Hainlik Olarak Gülmek. – Bir kadının nasıl ve ne zaman güldüğü, kültürünün bir göstergesidir: ama gülüşünün tınısında doğa çıkar açığa, fazla kültürlü kadınlarda doğalarının gizli kalmış son köşesi. – Bu yüzden bir insan sarrafı, Horatius'la aynı sözleri söyleyecektir, ama farklı bir nedenle: ridete puellae.[39]

277

Delikanlıların Ruhundan. – Delikanlılar aynı kişiye yönelik olarak, bağlılık ve küstahlık arasında gidip gelirler: çünkü aslında kendileridir başkasında saygı duydukları ve aşağıladıkları ve kendilerine ilişkin olarak, iki duyumsama arasında gidip gelmeleri gerekir, istemelerinin ve yapabilmelerinin ölçütünü deneyimde henüz bulmadıkları sürece.

278

Dünyanın İyileştirilmesi Üzerine. – Hoşnutsuzların, kötümserlerin ve huysuzların soylarını sürdürmeleri engellenseydi, yeryüzü şimdiden bir mutluluk bahçesine dönüştürülebilirdi. – Bu ilke, kadın cinsi için pratik bir felsefeye aittir.

279

Duygularından Kuşku Duymamak. – Kişinin duygularından kuşku duymamasını söyleyen kadınsı deyiş, en fazla şu anlama gelir: tadı hoşa gideni yemeli. Elbette bu, özellikle ılımlı doğalar için iyi bir gündelik yaşam kuralı olabilir. Ancak öteki doğaların başka bir ilkeye göre yaşamaları gerekir: "Sadece ağzınla değil, kafanla da yemelisin ki, ağzının pisboğazlığı yüzünden geberip gitmeyesin."

280

Aşkın Gaddar Düşüncesi. – Her büyük aşk, sevginin nesnesini değişimin kötü oyunundan uzak tutmak için onu öldürme gaddarca düşüncesini de getirir beraberinde: çünkü aşkı dehşete düşüren değişimdir daha çok, yok etme değil.

281

Kapılar. – Çocuk da, adam gibi, yaşantıladığı, öğrendiği her şeyde kapılar görür: ama çocuk için girişlerdir bunlar, adam için ise her zaman yalnızca geçişler.

282

Merhametli Kadınlar. – Geveze kadının merhameti, hastanın yatağını piyasaya çıkarır.

283

Erken Yararlılık. – Daha genç yaşında bir yararlılık gösteren, genellikle yaşlılardan ve yaşlılıktan çekinmeyi unutur ve böylelikle, kendi zararına olacak bir biçimde olgunların, olgunluk verenlerin ortamından dışlar kendini: öyle ki,

erkenden gösterdiği yararlılığa karşın, daha uzun bir süre ötekilerden daha ham, daha bezdirici ve daha çocuksu kalır.

284

Toptan Ruhlar. – Kadınlar ve sanatçılar, kendilerine karşı çıkılmayan noktada, karşı çıkılamayacağını düşünürler; saygı duyulan on nokta ve sessizce onaylanmayan başka on noktanın yan yana durması olanaksız görünür onlara, çünkü toptan bir ruha sahiptirler.

285

Genç Yetenekler. – Genç yetenekler açısından, Goethe'nin hakikate zarar vermemek için çoğun yanılgıya da zarar vermemek gerektiği şeklindeki özdeyişine kesinkes uygun davranılmalıdır. Genç yeteneklerin durumu, hamileliğin hastalıklarına benzer ve tuhaf istekleri getirir beraberinde: kendilerinden beklenen meyve uğruna, olabildiğince hoşnut kılmak ve mazur görmek gerekir onları. Elbette bu tuhaf hastaların hastabakıcıları olarak, gönüllü kendini-aşağılama sanatından anlamak gerekir.

286

Hakikatten Tiksinmek. – Kadınların öyle bir yapısı vardır ki, tüm hakikat (erkek, aşk, çocuk, toplum, yaşamın amacı bağlamında) tiksinti uyandırır onlarda ve intikam almaya çalışırlar gözlerini açan herkesten.

287

Büyük Aşkın Kaynağı. – Bir erkeğin bir kadına yönelik apansız tutkuları, en derin, en içten gelenleri nasıl doğar? Kendi başına tensellik en son nedendir: ama erkek bir varlıkta zayıflığı, yardıma muhtaçlığı ve aynı zamanda da

kendini beğenmişliği bir arada bulduğunda, bir şeyler kıpırdar içinde, ruhu kabına sığmamaktadır sanki: aynı anda etkilenmiş ve incinmiştir. Bu noktadan kaynar büyük aşkın pınarı.

288

Temizlik. – Çocukta temizlik duygusu bir tutku derecesinde canlandırılmalıdır: daha sonra hep yeni dönüşümlerle, âdeta her erdeme doğru yükselir ve sonunda her türlü yeteneğin ödünlemesi olarak, bir temizlik, ılımlılık, yumuşaklık, karakter huzmesi gibi görünür – mutluluğu içinde taşıyarak, mutluluğu çevresine yayarak.

289

Kibirli Yaşlı Erkekler Üzerine. – Melankoli gençliğe, berrak düşünce yaşlılığa aittir: bazen yaşlı adamlar yine de melankoliklerin tarzıyla konuşsalar ve yazsalar da, kibirlerinden yaparlar bunu, böylelikle gencin, coşkulunun, oluşum halindekinin, toy ve umutsuz olanın çekiciliğine büründüklerine inandıkları için.

290

Yeni Olanı Kullanma. – Erkekler yeni öğrendiklerini ya da yaşantıladıklarını daha sonra bir saban demiri, belki bir silah olarak da kullanırlar: ama kadınlar hemen bir süs gibi yakıştırırlar bunu üzerlerine.

291

İki Cinste Haklı Olmak. – Bir kadına hak verildiğinde, bir de yenilenin ensesine sevinçle basmaktan alamaz kendini, – zaferin tadını çıkarması gerekir; oysa erkek başka bir erkek karşısında böyle bir durumda genellikle utanır haklı

olmaktan. Bu yüzden erkek zafere alışkındır, kadın bir istisna yaşar bu konuda.

292

Güzellik İsteğinden Vazgeçmek. – Bir kadın güzel olmak uğruna, şirin kabul edilmeyi isteyemez: yani hoşa gidebileceği doksan dokuz durumda hoşa gitmeyi reddetmesi ve engellemesi gerekir ki, bir defalığına büyülemeyi başarsın, ruh kapısı büyük olanı içine alacak kadar büyük olanı.

293

Kavranılamaz, Karşı Konulamaz. – Bir delikanlı kendi büyülenmelerini, duygu-sabahlarını, düşünce-yön değiştirmelerini ve yükselişlerini bir yaşlının da bir kez yaşamış olduğunu kavrayamaz: bunların iki kez var olmuş olduklarını düşünmek bile incitir onu, – ama iyice düşmanca bir ruh haline girer: verimli olabilmek için bu çiçekleri yitirmek, kokularından yoksun kalmak gerektiğini duyunca.

294

Mağdur Görünümlü Parti. – Mağdur görünümüne bürünmeyi bilen her parti, iyi huyluların gönüllerini fetheder ve böylelikle, kendisine büyük yararı dokunacak bir biçimde, kendisi de iyi huylu bir görünüm kazanır.

295

Öne Sürmek Kanıtlamaktan Daha Güvenli. – Bir iddia bir argümandan daha güçlü bir etkide bulunur, en azından insanların çoğunluğu üzerinde; çünkü argüman kuşku uyandırır. Bu yüzden hatipler, partilerinin argümanlarını iddialarla desteklemeye çalışırlar.

296

En İyi Ketumlar. – Düzenli olarak başarıya ulaşanların tümü de, hatalarını ve zayıflıklarını her zaman sadece apaçık güçlülükler olarak gösterecek kadar sinsidirler: bu yüzden bunları özellikle iyi ve net bilmeleri gerekir.

297

Zaman Zaman. – Kentin kapısının içine oturdu ve oradan geçen birine, işte burasının kentin kapısı olduğunu söyledi. Beriki, bunun bir hakikat olduğu, ama karşılığında teşekkür almak isteniyorsa, fazla haklı olunmaması gerektiği yanıtını verdi. Ah, dedi bizimki, ben teşekkür istemiyorum ki; ama zaman zaman çok hoş oluyor doğrusu, sadece haklı olmakla kalmayıp, haklı da çıkmak.

298

Erdemi Almanlar Bulmadı. – Goethe'nin seçkinliği ve hasetsizliği, Beethoven'in soylu münzevi tevekkülü, Mozart'ın şirin ve zarif gönüllülüğü, Händel'in boyun eğmez erkekliği ve yasa karşısında özgürlüğü, Bach'ın ihtişam ve başarıdan kaçınması gerekmeyen emin ve nurlu manevi yaşamı, – tüm bunlar Alman özellikleri midir?

299

Pia Fraus[40] ya da Başka Bir Şey. – Yanılıyor olmak isterim; ama bana öyle geliyor ki, günümüz Almanya'sında ikili bir ikiyüzlülük türü şu anki görevi haline getirildi herkesin: imparatorluk politikasından kaynaklanan endişelerle bir Almanlık ve sosyal korkudan kaynaklanan bir Hıristiyanlık teşvik ediliyor; ama ikisi de sadece sözcüklerde ve jestlerde, özellikle de susabilmekte. Bir maskedir şimdi bu kadar

pahalıya mal olan, bedeli bu kadar yüksek ödenen: izleyici uğrunadır ulusun yüzünü Almanlaştırıcı ve Hıristiyanlaştırıcı kırışıklarla doldurması.

300

İyi'de de Yarım, Bütünden Ne Ölçüde Daha iyi Olabilir? – Kalıcı olmak üzere düzenlenen ve her zaman çok sayıda kişinin hizmetini gerektiren tüm şeylerde, organizatörün daha iyiyi (ve daha zoru) çok iyi bilmesine karşın, bazı daha az iyi'yi kural haline getirmesi gerekir: ama kurala uyabilecek kişilerin hiçbir zaman eksik olmamalarını hesaplayacaktır – ve bilir, güçlerin orta hallisinin kural olduğunu. – Bir yeniyetme nadiren görür bunu ve sonra inanır, yenilikçi biri olarak, kendisinin ne kadar haklı ve ötekilerin ne denli tuhaf bir körlük içinde olduğuna.

301

Parti Adamı. – Gerçek bir parti adamı daha fazlasını öğrenmez, artık yalnızca deneyimler ve düzenler: karakteristik bir biçimde asla bir parti adamı olmayan, hedeflerini partilerin yanında ve üstünde ya da onlara karşı güden Solon'dur, içinde Atina'nın sağlıklılığının ve tükenmezliğinin yer aldığı şu sade sözün sahibi: "Yaşlanıyorum ve hep öğrenmeye devam ediyorum."

302

Goethe'ye Göre Alman Olan. – Gerçekten de çekilmezdirler, kendilerinden iyi olanın bile alınamadığı, düşünüş özgürlüğüne sahip olup da, beğeni ve tin özgürlüğünden yoksun olduklarını fark edemeyenler. Oysa tam da bu, Goethe'nin iyi düşünülmüş yargısına göre Almandır. – Goethe'nin sesi ve oluşturduğu örnek, Almanın öteki ulusların nezdinde yararlı, hatta katlanılabilir olmak

istiyorsa, bir Almandan daha fazlası olması gerektiğine işaret ediyor ve hangi yöne doğru çabalaması gerektiğine, kendisinin üstüne ve dışına çıkmak için.

303

Ayakta Durmak Gerekiyorsa. – Kitleler öfkelenmeye başlıyorlar ve akıl da karanlıklaşıyorsa, iyi gelir insana, ruhunun sağlığından yeterince emin olmadığı sürece, bir sur kapısının altına girmek ve havayı koklamak.

304

Devrim Tinleri ve Mülkiyet Tinleri. – Sosyalizme karşı hâlâ sizin elinizdeki tek yöntem şudur: onu davet etmemek, yani bizzat ölçülü ve tokgözlü yaşamak, her türlü güç bolluğunun sergilenmesini engellemek ve gereksiz ve lükse benzer her şeye duyarlılıkla vergi koyduğunda devlete yardımcı olmak. Bu yöntemi istemiyor musunuz? O zaman siz zengin burjuvalar, kendine "liberal" diyenler, gönlünüzdeki anlayış olduğunu itiraf edin kendinize, sosyalistlerde öyle korkunç ve öyle tehditkâr bulduğunuz, ama kendi içinizde, sanki orada başka bir şeymiş gibi kaçınılmaz olarak kabul ettiğiniz şeyin. Servetiniz ve onu koruma kaygınız olmasaydı, bu anlayış sizi de sosyalist yapacaktı: onlarla aranızdaki tek fark mülkiyettir. Kendi zenginliğinizin düşmanını bir biçimde yenmek istiyorsanız, önce kendinizi yenmelisiniz. – O zaman o zenginlik, gerçekten esenlik olurdu! Böyle dışsal ve kıskançlık uyandırıcı olmazdı, açık sözlü, iyi niyetli, dengeleyici, yardım edici olurdu. Ne ki gücünü gerçekleştirmek ve gücünü yükseltmek duygularından çok (başkaları ona sahip olmadıkları ve sizi kıskandıkları için) düşmanlık duygusuna dayanan yaşama sevincinizin sahteliği ve yapmacıklığı – evleriniz, giysileriniz, arabalarınız, vitrinleriniz, damak ve sofra gereklilikleriniz, gürültülü opera ve müzik hayranlığınız, sonunda

kadınlarınız, biçimli ve kültürlü, ama soysuz metalden, altın kaplamalı ama altın tınılı değil, tarafınızdan en nadide parça olarak seçilmiş, öyleymiş gibi de davranan: – bunlar, şimdi kendini kitleye sosyalist gönül kaşıntısı olarak gitgide daha hızla bildiren, ama ilk mekânı ve kuluçkası sizin içinizde olan o halk hastalığının zehirli yayıcılarıdır. Ve şimdi bu vebayı hâlâ kim durdurabilir? –

305

Partilerin Taktiği. – Bir parti, şimdiye kadarki bir üyesinin koşulsuz bir yandaştan koşullu bir yandaşa dönüştüğünü ayrımsarsa, öylesine tahammül edemez ki ona, her türlü kışkırtma ve incitme yoluyla, kesinlikle işe yaramaz biri haline getirmeye ve kendine düşman kılmaya çalışır onu: çünkü bir yanalığa ve bir karşılığa, bir tartmaya ve ayırmaya izin veren, kendi inancında görece değerli bir şey görme niyetinin, kendisi için toptan bir düşmanlıktan daha tehlikeli olmasından endişelenir.

306

Partileri Güçlendirmek için. – Bir partiyi manevi açıdan güçlendirmek isteyen, açıkça haksız muameleye maruz kalma fırsatını sunmalıdır ona: böylelikle bir vicdan rahatlığı sermayesi biriktirir bu parti, belki de o zamana dek kendisinde eksik olan.

307

Geçmişi İçin Endişelenmek. – İnsanlar aslında sadece çok eskiden kökleşmiş, ya da yavaş-yavaş-oluşmuş olana önem verdikleri için, öldükten sonra da yaşamak isteyen biri, sadece soyunun sürmesi için değil, daha çok bir geçmiş için de önlem almalıdır: bu yüzden her türden despot (despotça sanatçılar ve politikacılar da) tarihe seve seve şiddet

uygular, tarih kendilerine yönelik bir hazırlık ve bir merdiven olarak görünsün diye.

308

Parti Yazarı. – Bir partinin hizmetindeki genç yazarların kulağına o kadar hoş gelen davul sesi, partiye ait olmayanın kulağına zincir şangırtısı gibi gelir ve hayranlıktan çok acıma uyandırır.

309

Kendine Karşı Saf Tutmak. – Yandaşlarımız asla bağışlamazlar bizi kendimize karşı saf tuttuğumuzda: çünkü bunu yapmak, onların gözünde sadece sevgilerini reddetmek değil, akıllarını da küçük düşürmektir.

310

Zenginlikteki Tehlike. – Sadece tini olanın mülkü olmalı: yoksa mülk herkes için tehlikelidir. Çünkü mülkiyetinin kendisine sağlayabileceği boş zamanı kullanmasını bilmeyen mülk sahibi, hep sürdürecektir mülkiyet için çabalamayı: bu çabalama onun eğlencesi, can sıkıntısıyla savaşımında savaş hilesi olacaktır. Sonunda tin sahibi birine yetecek olan ölçülü bir mülkiyetten doğar asıl zenginlik: hem de tinsel bağımlılığın ve yoksulluğun parlak bir sonucu olarak. Ama şimdi, sefil kökeninden umulacağından tümüyle farklı görünür, kendini kültürle ve sanatla maskeleyebildiği için: işte bu maskeyi satın alabilir. Böylelikle haset uyandırır yoksullarda ve kültürsüzlerde – onlar ki temelde hep haset ederler kültüre ve maskenin maske olduğunu görmezler – böylelikle yavaş yavaş sosyal bir devrim hazırlanır: çünkü altın kaplamalı hamlık ve sözümona "kültür zevki"ndeki rol yaparak şişinme, berikilerde "sadece paraya bakar"

düşüncesini uyandırır, – oysa elbette biraz paraya bakar, ama daha çok da tine bakar.

311

Emretmekten ve itaat Etmekten Zevk Duymak. – Emretmek de, itaat etmek gibi zevk verir, birincisi henüz bir alışkanlık haline gelmediğinde, ama ikincisi bir alışkanlık olduğunda. Yani emrediciler ve kıdemli hizmetçiler, zevk vermede karşılıklı teşvik ederler birbirlerini.

312

Umutsuz Durumun Hırsı. – Umutsuz durumda öyle bir hırs vardır ki, bir partiyi olağanüstü bir tehlikeye atılmaya zorlar.

313

Eşekler Ne Zaman Gerekir. – Kalabalığın Osanna[41] diye bağırmasını sağlamak mümkün olmayacaktır, bir eşeğin sırtında dolaşmadıkça kentin içinde.

314

Parti Töresi. – Her parti, kendi dışında gelişmiş önemliyi, önemsiz göstermeye çalışır; bunu başaramadığındaysa, ne denli olağanüstüyse o denli acımasızca düşman kesilir ona.

315

Boş Olmak. – Kendini olaylara feda edenden geriye her zaman çok az şey kalır. Bu yüzden büyük politikacılar tamamen boş insanlar olabilirler ve yine de bir kez dolu ve zengin olmuş olabilirler.

316

Makbul Düşmanlar. – Hanedanlık yönetimleri, sosyalist hareketlerden korkmaktan çok, hoşnutluk duyuyorlar onlardan, çünkü onlar sayesinde, kendilerini asıl korkutanlara, demokratlara ve hanedan karşıtlarına vurabilmek için olağanüstü-önlemler olarak hukuku ve kılıcı alıyorlar ellerine. – Bu tür yönetimlerin açıkça nefret ettikleri her şeye karşı, şimdi gizliden gizliye bir sempati ve samimiyet besliyorlar: ruhlarını gizlemeleri gerekiyor.

317

Mülk Sahip Olur. – Mülkiyet sadece belirli bir dereceye kadar daha bağımsız, özgür kılar insanları; bir basamak yukarıya – sonra mülk efendi, mülk sahibi de köle olur: zamanını, düşüncesini kurban eder mülke ve bundan böyle bir ilişkiye yükümlü, bir yere çakılı kalmış, bir devlete ilhak etmiş hisseder kendini: tüm bunlar belki de çelişir en içsel ve en özsel gereksinimiyle.

318

Bilenlerin Egemenliği Hakkında. – Bir yasama meclisi seçmek için bir model ortaya koymak kolay, inanılmaz kolaydır. Öncelikle bir ülkenin aynı zamanda herhangi bir konuda usta ve uzman da olan en dürüst ve en güvenilir kişileri, birbirlerini karşılıklı seçmeleri ve kabul etmeleri yoluyla ayrılırlar: yine onların arasından, daha sıkı bir elemeyle, her bir alanda birinci derecede uzman ve bilgili kişiler seçilir, yine karşılıklı kabul etme ve kefil olma yoluyla. Bu kişilerden yasama meclisi kurulduğunda, sonunda her bir tekil durumda sadece en özel uzmanların oyları ve yargıları karar vermelidir ve geri kalanların tümünün dürüstlükleri, bu konudaki oylamayı ötekilere bırakma ciddiyeti konusunda

büyük ve sade olmalıdır: öyle ki yasa en kesin anlamda, o işten en iyi anlayanların anlama yetisinden kaynaklansın. – Şimdi partiler oylama yapar: ve her bir oylamada mahcup düşmüş yüzlerce vicdan bulunmalıdır – kötü eğitimlilerin, yargıda bulunmaya yeteneksizlerin, başkalarının sözünü yineleyenlerin, başkalarının ardından gidenlerin, sürüklenenlerin vicdanları. Hiçbir şey her yeni yasanın değerini, her parti-oylamasının mecbur kıldığı, namussuzluğun bu yapışıp kalan utanç kırmızısı kadar alçaltmaz. Ama dediğim gibi böyle bir şeyi kurmak kolaydır, inanılmaz kolaydır: dünyanın hiçbir gücü, bundan daha iyisini gerçekleştirecek kadar güçlü değildir, – meğerki bilimin ve bilenlerin en üst düzeyde yararlılığına duyulan inanç, sonunda en kötü niyetlilerde bile yerleşsin ve şimdi egemen olan kafa sayısı inancına tercih edilsin. Bu gelecek anlamında şudur sloganımız: "Bilenlere daha fazla saygı! Ve kahrolsun tüm partiler!"

319

"Düşünürler (ya da Kötü Düşünme) Milleti". – Alman özü hakkında söylenen belirsizlik, kararsızlık, bilgisizlik, basitlik, sezgisellik –net olmayan şeylere net olmayan isimler seçmek üzere– gerçekten hâlâ var olsaydı, kültürünün birçok adım geride kaldığının ve hâlâ Ortaçağ'ın büyüsü ve havasıyla kuşatılmış olduğunun bir kanıtı olurdu – Elbette böyle bir geri kalmışlıkta bazı avantajlar da vardır: bu özellikleriyle Almanlar –bir kez daha söyleyelim, eğer bunlara hâlâ sahip olsalardı– başka ulusların tüm güçlerini yitirdikleri bazı şeylere, özellikle bazı şeyleri anlamaya yetkin olurlardı. Elbette akıl eksikliği, –yani söz konusu özelliklerin ortak yönü– yitirildiğinde çok şey yitirilir: ama bu konuda da yitirilen karşısında en büyük kazanç elde edilmiyor değildir, öyle ki, çocuklar ya da gurmeler gibi tüm mevsimlerin meyvelerini aynı anda tatmak istenmediği sürece, sızlanacak hiçbir neden yoktur.

Tereciye Tere. – Büyük devletlerin yönetimlerinin elinde, halkı kendilerine korku ve itaat içinde bağlı tutmak için iki araç vardır; birisi kaba: ordu, diğeri de ince: okul. Birincinin yardımıyla yüksek tabakaların hırsını ve alçak tabakaların enerjisini her ikisi de orta ve düşük yetenekte faal ve zinde erkeklere sahip olduğu sürece kendi yanına çekerler: öteki aracın yardımıyla da yetenekli yoksulluğu, özellikle de orta sınıfların tinsel-iddialı yarı yoksulluğunu kazanırlar. Özellikle her dereceden öğretmenlerden, ister istemez "yukarıya" bakan tinsel bir saray sınıfı oluştururlar: özel okulların ve zaten hiç sevmedikleri özel eğitimin yoluna taş koyarak, çok önemli bir sayıdaki öğretmenlik kadrosunu el altında bulundurmayı garantilerler, şimdi bu karnı doyanların kesin beş katı bir aç ve itaatkâr göz sürekli olarak dikilmiştir bu kadrolara. Bu kadrolar, sahiplerini ancak kıt kanaat geçindirebilirler: sonra kadro sahibinde hummalı bir terfiye susamışlığı hiç dinmez ve onu yönetimin hedeflerine daha bir sıkıca bağlar. Çünkü ölçülü bir hoşnutluk içinde olmak her zaman daha yararlıdır, cesaretin anası, özgürlükçü düşüncenin ve küstahlığın büyük annesi olan hoşnutluktan. Şimdi bedensel ve tinsel açıdan dizgine vurulmuş bu öğretmenlik sayesinde ülkenin tüm gençliği, olabildiğince devlete yararlı ve amacına uygun bir biçimde kademelendirilmiş bir eğitim düzeyine çıkartılacaktır: ama özellikle sadece devlet tarafından kabul edilmiş ve onun damgasını taşıyan bir yaşam çizgisinin derhal toplumsal ödüllendirilmeyi beraberinde getireceği anlayışı da, âdeta hiç fark ettirmeden tüm sınıfların olgunlaşmamış ve saygınlık düşkünü tinlerine sokulmuş olacaktır. Devlet sınavlarına ve unvanlarına inanç öyle etkilidir ki, bağımsız kalmış, ticaret ya da zanaat yolunda yükselmiş adamların göğsünde bile bir hoşnutsuzluk dikeni batar durur, kendi mevkileri de yukarıdan bağışlayıcı bir rütbe ve nişanla

donatılıp kabul edilinceye kadar – kişi "kendini gösterebilene" kadar. Son olarak devlet kendisine bağlı yüzlerce memuriyeti ve geçim kapısını, bu kapılardan girilmek isteniyorsa, devlet okullarında eğitilmek ve onaylanmak yükümlülüğü ile bağlar: toplumda saygınlık, karnını doyuracak ekmek, bir aile kurma olanağı, yukarıdan korunmak, ortak eğitim görmüşlerin ortaklık duygusu, – tüm bunlar her genç adamın içine koştuğu bir umutlar ağı oluşturur: yoksa güvensizlik rüzgârı esecektir oradan kendisine! Son olarak da, her adamda birkaç yıl askerlik yapma yükümlülüğü, birkaç kuşak sonra, yaşam planlarının çok erkenden ona göre yapıldığı, üstünde düşünülmeyen bir alışkanlık ve koşul haline geldi miydi devlet, okulu ve orduyu, yeteneği, hırsı ve gücü, avantajlarla iç içe geçirmeye, yani yeteneği ve eğitimi yüksek olan erkeği daha cazip koşullarla orduya çekmeye ve sevinçle itaat eden asker ruhuyla doldurmaya cüret edecektir: böylece belki de o erkek, tezkere bırakacak ve yeteneği sayesinde orduya yeni, hep daha parlak bir ün kazandıracaktır – Artık büyük savaşlar için sadece fırsat kollamak kalır geriye: ve bunun için çalışırlar, meslekleri gereği, hem de tüm masumiyetleriyle, diplomatlar, gazeteler ve borsalarla birlikte: çünkü "millet"in asker millet olarak vicdanı, savaşlarda her zaman rahattır, önce bu rahatlığı sağlamak gerekmez.

321

Basın. – Şimdi bile büyük siyasal olayların tümünün gizlice ve üstü örtülü olarak tiyatroya sızdıkları, önemsiz olaylarla perdelendikleri ve onların yanında küçük göründükleri, ancak gerçekleşmelerinden uzun süre sonra derinden etkilerini gösterdikleri ve zemini sarstıkları düşünülürse, – o zaman basına nasıl bir önem atfedilecektir, şimdiki haliyle bağırmak, sağır etmek, heyecanlandırmak, dehşet vermek için her gün harcadığı nefesle – kulakları ve duyuları yanlış

bir yöne yönlendiren sürekli kuru gürültüden başka bir şey değilken?

322

Büyük Bir Olaydan Sonra. – Ruhu büyük bir olay sırasında dünyaya gözünü açmış olan bir halk ve bir insan, bundan sonra genellikle bir çocuklaşma ya da hamlaşma gereksinimi duyar, işte, kendine gelmek istediği için değil de, utandığı için.

323

İyi Alman Olmak Demek, Alman Olmaktan Çıkmak Demektir. – Ulusal farklılıkların bulunduğu yer, şimdiye dek görülenden çok daha geniştir, yalnızca değişik kültür düzeyleri arasındaki fark, çok dar bir alanda kalıcı bir şeydir (bu da kesin anlamda değil). Bu yüzden ulusal-karakterden yola çıkılarak yapılan her türlü argümantasyon, inanışların yeniden yaratılması yani kültür alanında çalışan biri için, pek bağlayıcı değildir. Örneğin şimdiden nelerin Alman olduğu düşünülürse, "Alman olan nedir?'' kuramsal sorusu, hemen "Şimdi Alman olan nedir?" karşı sorusuyla düzeltilecektir – ve her iyi Alman, bu sorunun yanıtını pratik olarak, tam da kendi Alman özelliklerini aşarak bulacaktır. Çünkü bir halk ilerleyip büyüdükçe, o zamana dek kendisine ulusal görünüşünü vermiş olan kemeri parçalar: bu kemer üstünde kalırsa kötürümleştirir onu, sonunda ruhunu da yeni bir kemer çevreler; gitgide sertleşen kabuk âdeta bir zindan oluşturur duvarları gitgide yükselen. Demek ki bir halkın çok fazla sabit şeyi varsa, onun taşlaşmak istediğinin, düpedüz bir anıt olmak istediğinin bir kanıtıdır bu: belirli bir zaman diliminden sonra Mısırlılarda olduğu gibi. Dolayısıyla Almanların iyiliğini isteyen, Alman olanın nasıl gitgide daha çok çıkıp büyüdüğünü izlemelidir kendi payına. Alman

olmayana dönmek bu yüzden halkımızın beceriklilerinin belirtisi olmuştur her zaman.

324

El Diliyle. – Almanya'yı gezen bir yabancı, konakladığı yörelere göre bazı iddialarıyla sempati, bazılarıyla da antipati topladı. Tin sahibi olan tüm Şvebyalılar –diyordu– kırıtıklar. – Diğer Şvebyalılar ise hâlâ, Uhland'ın[42] bir şair, Goethe'nin de ahlaksız olduğunu düşünüyorlar. – Şimdi ünlü olan Alman romanlarının en iyi yanı, onları okumaya gerek olmayışıdır: zaten biliniyorlar. – Bir Berlinli, bir Güney Almanyalıdan daha iyi huylu görünüyor, çünkü çok fazla alay ediyor ve bu yüzden alaya katlanıyor. Güney Almanyalının başına gelmiyor bu. – Almanların tini, biraları ve gazeteleriyle düşük düzeyde tutuluyor: kendisi onlara çay, hiciv ve elbette terapi öneriyor. – Bir bakın, diye salık verdi, yaşlı Avrupa'nın değişik halklarına, nasıl da her biri özellikle iyi taşıyor üzerinde, yaşlılığın belirli bir özelliğini bu büyük sahnenin önünde oturanların eğlenmesi için: Fransızlar yaşlılığın akıllılığını ve sempatikliğini, İngilizler deneyimliliğini ve kendine hâkim oluşunu, İtalyanlar masumluğunu ve önyargısızlığını nasıl başarıyla temsil ediyorlar? Yaşlılığın öteki maskeleri eksik mi kalmalı? Nerede kibirli yaşlı? Nerede hükmetme düşkünü yaşlı? Nerede açgözlü yaşlı? Almanya'daki en tehlikeli yöre Saksonya ve Thüringen'miş ona göre: başka hiçbir yerde daha fazla tinsel hamaratlık ve insan tanıma yokmuş, özgür tinlilik de cabası; tüm bunlar bu halkın çirkin dili ve hevesli gayretkeşliğiyle öyle bir sadelik içinde gizlenmiş ki, burada insanın Almanya'nın iyide ve kötüde tinsel kıdemli başçavuşlarıyla ve onların ustalarıyla muhatap olunduğu fark edilemiyormuş bile. – Kuzey Almanyalıların kibri, itaat etmeye eğilimleriyle, Güney Almanyalılarınki ise rahatına bakma eğilimleriyle dizginleniyormuş. – Öyle geliyormuş ki ona, Alman

erkeklerinin kadınları çok beceriksiz ama kendinden çok emin ev kadınlarıymış: kendilerinden öyle ısrarla iyi söz ediyorlarmış ki bu kadınlar, neredeyse tüm dünyayı, ama en azından kendi kocalarını Almanlığa özgü ev kadınlığı erdemine ikna etmişler. – Söz Almanya'nın dış ve iç politikasına geldiğinde şunları anlattı – kendi deyimiyle: açık etti, – Almanya'nın en büyük devlet adamı büyük devlet adamlarına inanmıyordu. – çünkü unutmuşlardı sevinmeyi (İtalyanların çok iyi bildiği şeyi), ama savaşların ve hanedan devrimlerinin büyük kumarı yüzünden duyguya alışmışlar, bunun sonucunda günün birinde coşacaklarmış. Çünkü bu, bir halkın elde edebileceği en büyük duyguymuş. – Alman sosyalistleri tam da bu yüzden en tehlikelileriymiş, çünkü belirli bir sıkıntı yokmuş onları dürten; onların derdi, ne istediğini bilmemekmiş; bu yüzden, ne kadar çok şeye ulaşsalar da, hâlâ hırstan aldıkları hazda sararıp solarlarmış, tıpkı Faust gibi, ama herhalde oldukça yontulmamış bir Faust. "Faust-şeytan, yani diye bağırdı sonunda, kültürlü Almanlara çok çektiren bu şeytanı Bismarck çıkarttı onlardan: ama şimdi şeytan gemi azıya aldı ve eskisinden daha beter."

325

Görüşler. – İnsanların çoğu birer hiçtirler ve hiçe sayılırlar, ta ki genel kanıları ve kamuya ait görüşleri[43] üstlerine geçirinceye kadar, terzi felsefesine göre: giysilerdir gösteren insanı. Oysa istisna insanlar için şöyle denmeli: ancak onu giyen kişi oluşturur giysiyi; burada görüşler kamuya ait olmaktan çıkar ve maskeden, süsten, kıyafetten başka bir şey olurlar.

326

Soğukluğun İki Türü. – Tinin bitkinliğinden kaynaklanan soğukluğu, ölçülülükten kaynaklanan soğuklukla karıştırmamak için şuna dikkat etmeli: huysuzdur ilki, neşelidir beriki.

327

Sevincin Sahteleştirilmesi. – Bir şeye, bize iyi göründüğünden ne bir gün daha fazla iyi demek ve özellikle: ne de bir gün daha erken, – biricik yöntemidir bu sevincini sahici tutmanın: yoksa kolaylıkla yavanlaşır ve bozulur tadı ve tüm halk katmanları için en sahte gıdalardan birisi olur.

328

Erdem-Keçisi. – Bir kişinin yaptığı en iyi şeyler arasında, ona karşı iyi niyetli, ama eylemi için henüz hazır olmayanlar, hızla bir keçi ararlar boğazlamak için, bunun bir günah keçisi olduğu sanısıyla – ama erdem keçisidir o.

329

Özerklik. – Kötü olana da saygı duymak ve hoşuna gidiyorsa ondan yana olmak ve bu hoşlanıştan utanmayı aklının köşesinden bile geçirmemek özerkliğin belirtisidir, büyükte ve küçükte.

330

Etkiyen Bir Hayalettir, Gerçeklik[44] Değil. – Önemli insan yavaş yavaş öğrenir, etkidiği sürece başkalarının zihninde bir hayalet olduğunu ve belki de ince bir ruhsal azaba girer, sorarak kendi kendine, kendindeki bu hayaleti çevresindeki insanların iyiliği uğruna sürdürmesi mi gerektiğini.

331

Almak ve Vermek. – Bir kimseden en küçük bir şey alındığında (ya da öncelendiğinde), kendisine çok daha büyük bir şeyin, hatta en büyük şeyin verildiğine kapanır gözleri.

332

İyi Tarla. – Her türlü reddetme ve olumsuzlama bir verimlilik eksikliğine işarettir: aslında iyi tarla olsaydık, hiçbir şeyden yararlanmamazlık etmezdik ve her şeyi, her olayı ve her insanı sevinçle karşılardık gübre, yağmur ya da güneş ışığı niyetine.

333

Haz Olarak İlişki. – Bir kimse feragat bilinciyle, bilerek yalnız kalıyorsa, böylece insanlarla ilişkiyi ender yaşanan bir damak şölenine dönüştürebilir.

334

Açıktan Açığa Acı Çekmeyi Bilmek. – Kişi mutsuzluğunu açığa vurmalı ve zaman zaman işitilebilir bir biçimde inlemeli, gözle görülür bir sabırsızlık içinde olmalı: çünkü acıya ve yoksunluğa karşın ne denli emin ve mutlu olduğunu başkalarına hissettirirse, onları ne denli haset ve kötülükle dolu kılacaktır! – Ama yakınımızdaki insanları kötüleştirmemeye çalışmamız gerekmektedir; ayrıca o durumda bize ağır vergiler koyarlar ve çektiğimiz kamusal acı, her halükârda bizim kişisel ayrıcalığımızdır.

335

Yükseklerdeki Sıcaklık. – Yükseklerde daha sıcaktır hava, vadilerde sanıldığından, özellikle kış mevsiminde. Düşünürler bilir bu benzetmenin ne anlattığını.

336

İyiyi İstemek, Güzeli Yapabilmek. – İyiyi yapmak yetmez, onu istemiş olmak, şairin deyişiyle, tanrıyı istencine almak gerekir. Ama güzel istenemez, onu yapabilmek gerekir masumca ve farkında olmadan, psişenin merakının dışında. Mükemmel insanı bulmak için fenerini yakan, şu belirtiye dikkat etmeli: onlar hep iyi uğruna eyleyen ve bu sırada hiç düşünmediği halde hep güzele ulaşanlardır. İyilerin ve soyluların birçoğu güzel duyu eksikliğinden ve yeteneksizliğinden, tüm iyi niyetlerine ve iyi yapıtlarına karşın nahoş ve çirkin görünürler; iticidirler ve kötü beğenileriyle giydirdikleri iğrenç giysi yüzünden erdeme de zarar verirler.

337

Feragat Edenlerin Tehlikesi. – Kişi, yaşamını çok dar bir hırslılık zemini üzerinde kurmaktan sakınmalı kendini: çünkü mevkileri, saygınlıkları, yoldaşlıkları, şehvetleri, rahatlıkları, sanatları beraberinde getiren zevklerden feragat edildiğinde, öyle bir gün gelir ki, bilgelik yerine bu vazgeçme başarımı sayesinde yaşamdan-bıkkınlığın yanı başına ulaştığını fark eder kişi.

338

Görüşler Hakkındaki Son Görüş. – Ya görüşlerini gizler kişi, ya da görüşlerinin ardına gizlenir. Başka türlü davrananın dünyanın gidişinden haberi yoktur, ya da kutsal gözükaralar tarikatındandır.

339

"Gaudeamus İgitur".[45] – Zevkin insanın törel doğası için de yapıcı ve iyileştirici enerjiler içermesi gerekir: yoksa nasıl olur da ruhumuz zevkin güneş ışığında dineldiği anda ister istemez "iyi olmak!", "mükemmel olmak!" vaatlerinde bulunur ve bu sırada, bir mükemmellik ön duygusu kutsal bir ürperti gibi sarar onu?

340

Övülen Birine. – Seni övdükleri sürece şuna her zaman inan ki, henüz kendi yolunda değil, başkalarının yolundasın.

341

Ustayı Sevmek. – Kalfa başka türlü, usta başka türlü sever ustayı.

342

Pek Güzel ve İnsanca. – "Doğa pek güzeldir, sen zavallı fani için" – kişinin böyle duyumsadığı ender değildir: ama birkaç kez insana ait her şeye, bereketine, enerjisine, narinliğine, iç içe geçmişliğine gönül gözüyle baktığımda, sanki şöyle söylemem gerekiyormuş gibi gelir bana tam bir alçakgönüllülükle: "İnsan da pek güzeldir, bakan insana!" – ve üstelik sadece ahlaklı insan değil, her insan.

343

Taşınır ve Taşınmaz Mülk. – Yaşam bir kişiye düpedüz haydutça davranmışsa, saygınlık, zevkler, hısım akraba, sağlık, her türden mülk adına, alabileceği ne varsa almışsa elinden, belki bunun ardından, ilk dehşet geçtikten sonra,

eskisinden daha zengin olduğunu keşfeder kişi. Çünkü ancak şimdi biliyordur, neyin hiçbir haydut elinin dokunamayacağı kadar kişiye ait olduğunu: belki de tüm yağmalama ve şaşkınlıktan, büyük bir toprak sahibinin seçkinliğiyle çıkılır.

344

Gönülsüz İdeal Figürler. – Duyguların en üzücüsü, kişinin her zaman olduğundan daha yüksek kabul edildiğini keşfetmesidir. Çünkü bu sırada kendine itiraf etmesi gerekir ki: sendeki bazı şeyler yalan ve hiledir, sözlerin, ifaden, jestlerin, gözlerin, eylemin – ve bu aldatıcı bazı şeyler de dürüstlüğün kadar gereklidir, ama onun etkisini ve değerini sürekli ortadan kaldırırlar.

345

İdealist ve Yalancı. – En büyük eğlencenin – şeyleri ideale yükseltmenin – de esiri olmamalı: yoksa günün birinde kopar bizden hakikat şu sözlerle: "Seni su katılmadık yalancı seni, ne işim olur seninle!"

346

Yanlış Anlaşılmak. – Kişi tümüyle yanlış anlaşıldığında, ayrıntıdaki bir yanlış anlamayı temelden yok etmek olanaksızdır. Kendini savunmak uğruna gereksiz yere enerji tüketmemek için görmeli bunu.

347

Su İçen Konuşuyor. – Seni yaşamın boyunca canlandırmış olan şarabını içmeye devam et, – ne ilgilendirir seni su içmesi gereken birisi oluşum? Şarap ve su barış içinde

kardeşçe yaşayan unsurlar değil mi, birbirlerini hiç suçlamadan birbirleriyle oturan?

348

Yamyamların Ülkesinden. – Bir başınayken kendi kendini yer bitirir yalnız kişi, başı kalabalıkken çok kişi yer onu. Hadi seç.

349

İstencin Donma Noktasında. – "Sonunda bir kez geliyor işte, acısızlığın altın bulutuna sarmak istediğim saat: ruhun kendi yorgunluğunu tattığı ve sabırlı oyunda mutlulukla, sabrıyla bir denizin dalgalarını, dingin bir yaz gününde, alacalı bulacalı bir akşam göğünün parıltısında, kıyıda şıpırdayan, kıpırdayan ve yeniden sessizleşen dalgaları andırdığı –sonu gelmeden, amaçsız, doyumsuz, gereksinimsiz,– tam bir dinginlik, değişikliğe sevinen, tamamen geri çekilmek ve taşmak, doğanın nabız atışında." Tüm hastaların duygusu ve sözüdür bu: ama o saate ulaştılar mı, kısa bir hazdan sonra gelir can sıkıntısı. Ama bu ılık havadır donmuş istenç için: uyanır, devinir ve yeniden arzu üstüne arzu üretir – Arzulamak hastalıktan iyileşmenin ya da daha iyileşmenin bir belirtisidir.

350

Yadsınan İdeal. – İstisna olarak gerçekleşir bir kişinin en yükseğe ancak idealini yadsıyınca ulaşması: çünkü bu ideal şimdiye dek öyle şiddetle iteklemiştir ki onu, her zamanki yolunun ortasında soluğu tükenmiş ve kalakalmıştır.

351

Haince Eğilim. – Haset ama yükseğe çıkmaya çalışan bir insanın belirtisi olarak görmek gerekir, çekimine kapılmasını seçkin olanın karşısında sadece bir çarenin bulunduğu düşüncesinin: sevginin.

352

Merdiven-Mutluluğu. – Nasıl ki bazı insanların esprisi, vesileye adım uyduramıyorsa, vesile kapıları ardında bırakmışken espri henüz merdivenin başındaysa; bazı insanlarda da hızlı zamanın hep yanında olmak için yavaş yürüyen bir tür merdiven-şansı vardır: bir yaşantıdan, tam bir yaşam çizgisinden alabildikleri en iyi haz ancak çok uzun süre sonra gelir onlara, genellikle hafif baharatlı bir koku olarak, özlem ve hüzün doğurur, – sanki bu unsuru günün birinde doyuncaya dek içmek olanağı varmış gibi. Ama artık çok geçtir.

353

Kurtçuklar. – Bir tinin olgunluğuyla çelişmez içinde birkaç kurtçuk bulunması.

354

Muzafferane Oturuş. – Atın üstünde iyi bir oturuş rakibin cesaretini çalar, izleyicinin gönlünü, – daha ne saldıracaksın ki? Otur, galip gelmiş biri gibi.

355

Hayranlıktaki Tehlike. – Yabancı erdemlere çok büyük bir hayranlık duyduğunda, kendi erdeminin bilincine varmaktaki ve onu uygulamaktaki eksikliği yüzünden sonunda kendi erdemini de yitirir kişi, bunun yerine yabancı erdemle de dolduramaz.

356

Hastalıklı Olmanın Yararı. – Sık sık hastalanan, sık sık sağlığına kavuştuğu için sağlıklı olmaktan çok daha büyük bir keyif almakla kalmaz: yapıtlarda ve eylemlerde, kendisininkilerde ve başkalarınınkilerde, sağlıklı ve hastalıklı olana karşı son derece keskin bir duyarlılık kazanır: örneğin tam da hastalıklı yazarlar –ve ne yazık ki hemen hemen tüm büyükler vardır bunların arasında– yazılarında çok daha kesin ve dengeli bir sağlıklılık tınısını korurlar; çünkü bedensel açıdan taş gibi olanlardan daha iyi anlarlar ruhsal sağlık ve iyileşme felsefesinden ve bunun ustalarından: öğlen öncesi, güneş ışığı, orman ve su kaynağından.

357

Sadakatsizlik, Ustalığın Koşulu. – Çaresi yok: her ustanın yalnızca bir çırağı var – ve ona sadık kalmayacak – çünkü usta olmaya da yazgılı.

358

Asla Boşuna Değil. – Hakikat dağında asla boşuna tırmanmazsın: ya zaten bugünden varmış olursun daha yukarıya, ya da alıştırma yapmış olursun yarın daha yükseğe çıkabilmek için.

359

Gri Pencere Camlarının Önünde. – Dünyanın bu pencerenin ardından gördüğünüz parçası o kadar güzel mi ki, artık kesinlikle başka pencereden bakmak istemiyorsunuz – hatta başkalarını da bundan alıkoymaya çalışıyorsunuz?

360

Güçlü Değişimlerin İşareti. – Kişi uzun süredir unuttuklarını ya da ölüleri görünce düşünde, içinde güçlü bir değişim yaşadığının ve üzerinde yaşadığı zeminin tamamen altüst edildiğinin bir işaretidir bu: o zaman ölüler dirilir ve eski çağımız, yeni çağ olur.

361

Ruhun İlacı. – Sessizce-uzanmak ve az şey düşünmek ruhun hastalıklarının en ucuz ilacıdır ve iyi bir istence, kullanılmasının üzerinden saatler geçtikte, daha hoş gelir.

362

Tinlerin Hiyerarşisi Üzerine. – Onların çok altına yerleştirir seni, senin istisnaları saptamaya çalışman, onların ise kuralları.

363

Yazgıcı. – Yazgıya inanman gerekir, – bilim zorlayabilir seni buna. Bu inançtan sende gelişen –korkaklık, teslimiyet ya da yücelik ve dobralık– o tohumun hangi toprağa ekildiğinin kanıtıdır; ama tohumun kendisinin değil, çünkü ondan şu veya bu çıkabilir.

364

Birçok Huysuzluğun Nedeni. – Yaşamda güzel olanı yararlı olana tercih eden, sonunda şekerlemeyi ekmeğe tercih eden çocuk gibi midesini bozacaktır elbette ve çok huysuzca bakacaktır dünyaya.

365

Çare Olarak Aşırılık. – Kişinin kendi yeteneğini yeniden lezzetli kılmasının yolu, uzunca bir süre rakip yeteneğe aşırı bir saygı göstermesi ve onun tadını çıkarmasıdır. Aşırılığı çare olarak kullanmak, yaşama sanatındaki en ince hamlelerden biridir.

366

"Bir Ben İste". – Faal başarılı doğalar "kendini tanı" sözüne göre değil, sanki gözlerinin önünde şu emir canlanıyormuş gibi davranırlar: bir Ben iste, o zaman bir Ben olursun. – Yazgı hâlâ seçimi onlara bırakmış görünüyor; oysa eylemsizler ve dinginlik içindekiler düşünüp dururlar, nasıl olup da o bir defa, yaşama girerken, seçim yaptıklarını.

367

Olabildiğince Yansız Yaşamak. – Yandaşların ne denli az önemi olduğunu, ancak kendi yandaşlarının yandaşı olmayı bırakınca kavrar kişi.

368

Kendini Karartmak. – Fazla sırnaşık hayranların sivrisinek sürüsünden kurtulmak için kendini karartmayı bilmeli.

369

Can Sıkıntısı. – En ince ve en kültürlü kafalarda bir can sıkıntısı vardır ki, yeryüzünün kurduğu en iyi şey bile yavan gelir onlara: alışmışlardır her zaman seçkin olanı ve hep daha seçkin olanı tatmaya ve kaba olandan iğrenmeye, açlıktan ölme tehlikesiyle karşı karşıyadırlar, – çünkü en iyi olanlardan sadece az miktarda var ve bazen ulaşılamaz olmuş ya da taş kesilmiştir bunlar da, öyle ki sağlam dişler bile ısıramaz artık onları.

370

Hayranlıktaki Tehlike. – Bir özelliğe ya da sanata duyulan hayranlık öyle güçlü olabilir ki, onu elde etmeye çalışmaktan alıkoyar bizi.

371

Sanattan İstenen. – Kimi, sanat aracılığıyla kendi varlığından sevinç duymak ister, kimi de sanatın yardımıyla zaman zaman kendi varlığının dışına çıkmak, ondan uzaklaşmak. Her iki gereksinime göre ikili bir sanat ve sanatçı türü vardır.

372

Atık. – Bizden düşen, bu yüzden belki incitmez bizi, ama kesinlikle incitir yandaşlarımızı.

373

Ölümden Sonra. – Genellikle bir insanın ölümünden ancak çok sonra açıklanamaz buluruz onun eksikliğini: büyük insanlarda genellikle ancak onlarca yıl sonra: dürüst olan biri, bir vefat durumunda aslında çok şeyin eksik olmadığını ve vakur mezar başı hatibinin bir ikiyüzlü olduğunu düşünür genellikle. Ancak yokluk[46] öğretir bir bireyin gerekli-oluşunu ve gerçek mezar yazıtı, geç kalmış bir iniltidir.

374

Hades'e Almak. – Birçok şeyi, yarı bilinçli hissetmenin Hades'ine almalı ve onları gölge-varoluşlarından kurtarmak istememeli, yoksa düşünce ve söz olarak şeytani efendilerimiz olurlar ve gaddarca kanımızı isterler.

375

Dilenciliğin Yakınlığı. – En zengin tin bile yığdığı hazinelerin durduğu odanın anahtarını yitirmiştir ara sıra ve sonra en yoksul olana benzemiştir, dilenmek zorunda olana, yaşayabilmek için.

376

Zincirleme-Düşünür. – Çok düşünmüş birinin, duyduğu ya da okuduğu her yeni düşünce, hemen bir zincir biçiminde görünür gözüne.

377

Acıma. – Acının altın kaplamalı kınında bazen hasedin hançeri gizlidir.

378

Deha Nedir? – Yüksek bir hedefi ve ona ulaştıracak araçları istemek.

379

Savaşçının Kibirliliği. – Bir savaşta kazanma umudu olmayan, ya da açıkça yenilmiş olan, bir o kadar çok ister savaşta tarzına hayranlık duyulmasını.

380

Felsefi Yaşam Yanlış Yorumlanıyor. – Bir kimse felsefeyi ciddiye almaya başladığı anda, tüm dünya tam tersine inanır bunun.

381

Taklit Etme. – Kötü olan taklit yoluyla itibar kazanır, iyi olan da yitirir, – özellikle sanatta.

382

Tarihin Son Öğretisi. – "Ah, keşke o zaman yaşamış olsaydım!" – budala ve ciddiyetsiz insanların konuşmasıdır bu. Daha çok, ciddiyetle incelenen her tarih parçası karşısında, geçmişin en vaat edilmiş ülkesi bile olsa bu, şöyle bağırılacaktır sonunda: "Sakın yeniden dönmeyelim oraya! O çağın ruhu, yüz atmosfer yüküyle ezecektir seni, iyisine ve güzeline sevinemeyeceksin, kötüsünü hazmedemeyeceksin." – Bizden sonraki dünya da kesinlikle aynı yargıda bulunacaktır bizim çağımız hakkında: dayanılmazdır, ondaki yaşam yaşanılmaz olmuştur. – Peki herkes kendi çağına dayanır mı? – Evet, üstelik çağının ruhu sadece onun üzerinde değil, içinde de olduğu için. Çağın ruhu kendine direnir, kendini taşır.

383

Maske Olarak Yücelik. – Tavırdaki yücelikle kızdırılır düşmanlar, hissettirilen hasetle ise uzlaşılır onlarla handiyse: çünkü haset uzlaştırır, eşit kılar, istemeye istemeye ve oflaya puflaya bir alçakgönüllülük türüdür. – Acaba zaman zaman, sözü edilen avantaj yüzünden, hasetçi olmayanlar tarafından, bir maske olarak takılmakta mıdır haset? Belki; ama tavırdaki yücelikten hasedin maskesi olarak yararlanılır elbette sık sık, içlerinden kendilerini onlarla eşit tuttuklarını hissettirmektense, zararlara katlanmayı ve düşmanlarını öfkelendirmeyi tercih eden hırslılar tarafından.

384

Bağışlanamaz. – Ona bir fırsat verdin karakterinin büyüklüğünü göstermesi için ve o kullanmadı bu fırsatı. Asla bağışlamayacak bu yaptığını.

385

Karşı-Cümleler. – İnsanlar hakkında düşünülmüş en ihtiyarca düşünce, ünlü "Ben her zaman nefret edilesidir" cümlesinde gizlidir; en çocukçası ise, daha ünlü şu cümlede: "Komşunu da kendin gibi sev!" – Birinde insan bilgisi durmuştur, diğerinde henüz başlamamıştır bile.

386

Olmayan Kulak. – "Suçu her zaman ötekilere yüklediğinde hâlâ avamdandır kişi; her zaman yalnızca kendini sorumlu tuttuğunda bilgelik yolundadır; ama bilge hiç kimseyi suçlu bulmaz, ne kendini ne de başkalarını." – Kim söylüyor bunu? – Epiktetos, sekiz yüz yıl önce. – İşitildi, ama unutuldu. – Hayır, işitilmedi ve unutulmadı; unutulacak şey değil bu. Ama kulak yoktu bunu işitecek, Epiktetos'un kulağı. – Öyleyse bunu kendi kulağına mı söyledi? – Evet, öyle: Bilgelik, yalnız kişinin kendi kendisiyle fısıldaşmasıdır, kalabalık çarşının ortasında.

387

Görüş Açısının Hatası, Gözün Değil. – Kişi kendini hep birkaç adım yakından görür; yakınındakini de hep birkaç adım uzaktan. Bu yüzden onu fazlasıyla toptan yargılar ve kendini de fazlasıyla tekil, rastlantısal, önemsiz özelliklere ve durumlara göre.

388

Silahlardaki Cehalet. – Nasıl da kolaylıkla kabul ederiz, bir başkasının bir konuyu bildiğini ya da bilmediğini, – oysa belki de daha bu konuda bilgisiz sayılacağının düşüncesi bile donduruyordur onun kanını. Evet, sırtlarında her zaman aforozlarla ve yetki sözleriyle dolu bir sadakla dolaşan seçkin deliler vardır; hazırdırlar kendi yargılarının söz konusu olmayacağı konular bulunduğunu hissettirenleri vurmaya.

389

Deneyimin İçki Sofrasında. – Doğuştan gelen bir ölçülülükle her bardağın yarısını içip bırakan kişiler, kabul etmek istemezler dünyadaki her şeyin bir sonu ve tortusu olduğunu.

390

Ötücü Kuşlar. – Büyük bir adamın yandaşları kör ederler kendilerini, ona övgülerini daha iyi şakıyabilmek için.

391

Büyümemiş. – Hoşumuza gitmez iyi, henüz onun için büyümüş değilsek.

392

Anne ya da Çocuk Olarak Kural. – Başka bir durumdur kuralı doğuran, bir başkasıdır kuralın doğurduğu.

393

Komedi. – Bazen sevgi ve saygınlık topladık uzun süre önce bir deri gibi üzerimizden attığımız eylemlere ya da yapıtlara karşılık: o sırada çok kolaydı kandırılmamız kendi geçmişimizi oynayan komedyenler olmaya ve eski postu bir kez daha sırtımıza almaya – sadece kibirden değil, hayranlarımızın iyiliğini istediğimiz için de.

394

Biyografi Yazarlarının Hatası. – Bir kayığı ırmağa indirmek için gereken küçük kuvvet, bu ırmağın onu bundan sonra taşıyacak kuvvetiyle karıştırılmamalıdır: ama hemen hemen tüm biyografilerde yapılıyor bu.

395

Çok Pahalıya Satın Almamak. – Çok pahalıya alınan şey genellikle kötü de kullanılır, çünkü sevilmez ve kötü bir anısı vardır – böylece iki kat zarar görülür ondan.

396

Topluma Daima Hangi Felsefe Gerekli? – Toplumsal düzenin direği, herkesin olduğu, yaptığı ve çabaladığı şeye, sağlığına ya da hastalığına, yoksulluğuna ya da zenginliğine, onuruna ya da gösterişsizliğine neşeyle bakması ve bu sırada "ben kimseyi aldatmıyorum" diye duyumsaması zemininde durur. – Toplumun düzeninde bir şey inşa etmek isteyen, bu neşeli aldatma yadsımasını ve hasetsizlik felsefesini yeşertmelidir her zaman kalbinde.

397

Seçkin Ruhun Belirtileri. – Seçkin bir ruh, en yüksek sıçramaları yapabilen değil, az yükselen ve az düşen, ama

her zaman daha açık ve daha aydınlık bir havada ve yükseklikte oturandır.

398

Büyük Olan ve Ona Bakan. – Büyük olanın en iyi etkisi, kendisine bakana büyültücü ve yuvarlatıcı bir göz takmasıdır.

399

Yetinmek. – Anlak olgunluğuna ulaşıldığı, bilginin en sivri dikenli çalılarının altındaki nadir çiçeklerin bulunduğu yere artık gitmeyip, bahçe, orman, çayır ve tarlayla yetinmekle belli eder kendini, yaşamın nadir ve olağandışı olanlar için ne denli kısa olduğunu dikkate alarak.

400

Yoksunluktaki Avantaj. – Kim her zaman kalbin sıcaklığı ve bereketinde ve âdeta ruhun yaz havasında yaşarsa, tasavvur edemez istisna olarak sevginin ışınlarından ve güneşli bir Şubat gününün ılık soluğundan etkilenen kış doğalarını kaplayan o ürpertici hazzı.

401

Katlanan İçin Reçete. – Yaşamın yükü zor mu geliyor sana? O zaman kendi yaşamının yükünü artırmalısın. Katlanan kişi sonunda Lethe Irmağı'na[47] susayıp onu aradığında – bir kahraman olması gerekir, onu kesinlikle bulması için.

402

Yargıç. – Herhangi birinin idealine vâkıf olan kişi, onun acımasız yargıcıdır ve âdeta vicdan rahatsızlığıdır.

403

Büyük Feragatten Yararlanma. – Büyük feragatin en yararlı yönü, o andan itibaren kendimizden kolaylıkla çok sayıda küçük feragati istediğimiz o erdemli gururu vermesidir bize.

404

Görev Nasıl Parıldar? – Tunçtan görevini herkesin gözünde altına dönüştürmenin yolu şudur: her zaman daha fazlasını tut verdiğin sözden.

405

İnsana Dua. – "Erdemlerimizi bize bağışla" – böyle dua etmeli insana.

406

Yaratan ve Tadan. – Tadan herkes, ağaç için meyvenin önemli olduğunu söyler; ama tohumdur önemli olan. – İşte buradadır farkı tüm yaratanların ve tadanların.

407

Tüm Büyüklerin Şansı. – Başka neye önem verir ki dâhi, kendisine bakanda ve saygı duyanda artık dehanınkine gerek duymayacak kadar duygu özgürlüğü ve yüksekliği iletmekten! – Kendini gereksiz kılmak – budur şanı tüm büyüklerin.

408

Hades'e Yolculuk. – Ben de indim yer altı dünyasına Odysseus gibi ve sık sık da ineceğim; sadece koyun değildi kurban ettiğim, bazı ölülerle konuşmak için kendi kanımı da esirgemedim. Dört çiftti kendilerini bana, kurban verene esirgemeyen: Epikür ve Montaigne, Goethe ve Spinoza, Platon ve Rousseau, Pascal ve Schopenhauer. Bunlarla sohbet etmem gerekiyor uzun süre yalnız gezdiğimde, onlardan bekliyorum haklı ya da haksız görülmeyi, onları dinlemek istiyorum bu arada kendi aralarında birbirlerini haklı ya da haksız gördüklerinde. Sadece söylediklerini de, kararlaştırdıklarını da, kendim ve başkaları için düşündüklerimle bile: onların dikkatine dikiyorum gözlerimi ve görüyorum onların gözlerinin bana dikildiğini. – Yaşayanlar bağışlasınlar beni, onlar bazen gölgeler gibi görünüyorlarsa, öyle solgun ve asık suratlı, öyle huzursuz ve ah! öyle arzulu yaşama: oysa ötekiler bana öyle canlı görünüyorlar ki, sanki şimdi, ölümden sonra, artık hiç yaşam yorgunu olamayacaklarmış gibi. Oysa bengi canlılıktır söz konusu olan, ne önemi var ki "bengi yaşamın" ve de yaşamın!

[*1] Nietzsche bu önsözü, Karışık Kanılar ve Özdeyişler ile Gezgin ve Gölgesi kitaplarının depodaki mevcudunun bir arada ciltlenerek, İnsanca, Pek İnsanca 2 adıyla piyasaya sürülen edisyonu için yazmıştır. (ç.n.)

[*2] Ego ipsissimus: Benim en kendim. Ego ipsissi mum: Benim özüm. (Lat.) (ç.n.)

[*3] İstencin öğretisi. (Lat.) (ç.n)

[*4] Müzikten sakın. (Lat.) (ç.n.)

[1] "İnanın bana dostum, hatanın da bir değeri vardır." (Fr.) (ç.n.)

[2] Hakikat: Wahrheit, hakikat olasılığı: Wahrscheinlichkeit (aslında sadece 'olasılık' anlamına geliyor). (ç.n.)

[3] İsa'yı çarmıha gerdiren, Roma'nın Yahudiye valisi. (ç.n.)

[4] Hıristiyan din adamlarının kıyafetleri kastediliyor. (ç.n.)

[5] Alman tarihçi Jacob Burckhardt. (ç.n)

[6] Yaşamın resmi: Das Bild des Lebens, "şey" burada "Das", yani "Das Bild"in, yaşamın resmi'nin tanımlığı. (ç.n)

[7] Düz anlamı "cevizin içindeki öykü". Bir bardak suda fırtına koparmak anlamında bir deyim. (Lat.) (ç.n.)

[8] Alkışlayın dostlar. (Lat.) (ç.n.)

[9] Ben güvende olduktan sonra, dünya batmış umurumda değil. (Lat.) (ç.n.)

[10] Halkın aydınlanmasını istemeyenler. Fransız Devrimi'nde yaygınlaşan görüşlere karşı alt tabakaların cahil kalmaları gerektiğini savunanlar. (ç.n.)

[11] Kudüs'te Zeytindağı eteklerinde bir bahçe. İsa'nın vaaz verdiği ve yakalandığı yer. (Bkz. Matta 26:36. bap) (ç.n.)

[12] Freier Luft, düz anlamı, özgür hava. (ç.n.)

[13] Hz. İsa Hıristiyan ikonografisinde Meryem'in kucağında bir kuzu olarak da resmedilir. (Ayrıca bkz. Yuhanna 1:29.) (ç.n.)

[14] Horatius'un bir şiirinden, "Ticaretten uzak duran mutludur." (ç.n.)

[15] Nietzsche burada, Almanca'da kötülük yapana iyilikle karşılık vermek anlamına gelen "feurige Kohlen auf jemands Haupt sammeln" deyiminin sözcükleriyle oynuyor. Bu deyimin düz anlamı, "birisinin kafasındaki közleşmiş kömürleri toplamak". Nietzsche'nin yaptığı sözcük oyununu ve dolayısıyla fragmanın tam karşılığını vermek olanaksız. (ç.n.)

[16] Nietzsche burada, kötü bir durum karşısında yüz ifadesini bozmamak ya da "kan kusup kızılcık şerbeti içtim demek" anlamındaki "gute Miene zum bösen Spiel machen" (düz anlamı: "kötü oyun karşısında suratını ekşitmemek") deyimini ters yüz ediyor. (ç.n.)

[17] Herostrate ünlü olmak için yaşadığı Efes kentinin Diana tapınağını yakmıştı. (ç.n.)

[18] Biz dua edelim, tanrı çalışsın! (Lat.) (ç.n.)

[19] Amazonların kraliçesi. (ç.n.)

[20] Zweideutigkeit, muğlaklık anlamına da geliyor. (ç.n.)

[21] "auf Gnade und Ungnade": Düz anlamı, bağışlanma ya da bağışlanmama olasılığına karşın. (ç.n.)

[22] Horatius'tan, "Güzellik az sayıda insana özgüdür." (ç.n.)

[23] M. Ö. 250 ile M. S. 100. yılları arasında, Helenistik dünyada çok yaygın olan, Önasya kaynaklı belagat üslubu. (ç.n.)

[24] "Superlative": abartma anlamına da geliyor. (ç.n.)

[25] Bereket boynuzu: Füllhorn, bereket simgesi olarak, çiçeklerle ve meyvelerle doldurulan boynuz. (ç.n.)

[26] Kendisi için yazmak. (Lat.) (ç.n.)

[27] Hakkın sesi (Lat.) (ç.n.)

[28] Phidias (MÖ 5. yy.), Attikalı heykel sanatçısı. Parthenon'daki frizleri yapmıştır. (ç.n.)

[29] Claude Lorrain (1600-1682), Fransız ressam. 19. yüzyıla kadar "ideal manzara resmi"nin ustası olarak kabul ediliyordu. (ç.n.)

[30] Odysseus, Bölüm 8, 579-580, (A. Erhat – A. Kadir çevirisi). (ç.n.)

[31] Taşlama: Epigramm, mezar yazıtı anlamındaki epigrafla uyumlu. (ç.n.)

[32] Odysseus, Bölüm 8, 63-64 (A. Erhat – A. Kadir çevirisi). (ç.n.)

[33] Eski Yunan tapınağında, adına yapıldığı tanrının heykelinin bulunduğu en kutsal bölüm. (ç.n.)

[34] Hz. İsa'nın bütün insanların günahlarına karşılık çarmıha gerilmesine gönderme; ayrıca bkz. 33. fragman 13. dipnot. (ç.n.)

[35] "Geistreich": Çok akıllı, zeki. (ç.n.)

[36] Hıristiyanlığın değişik mezheplerinden teologların bir araya gelip yaptıkları tartışmalar. (ç.n.)

[37] Kardinal Gasparo Contarini (1483-1542) Venedik kenti tarafından Regensburg'ta, 1541 yılında yapılan din tartışmalarına temsilci olarak gönderildi. Protestanlıkla Katolikliği uzlaştırma çabaları sonuçsuz kaldı. (ç.n.)

[38] Bkz. Kitabı Mukaddes, Tekvin, 13, 9. (ç.n.)

[39] Gülün kızlar. (Lat.) (ç.n.)

[40] Dindar hile, namuslu hile. (ç.n.)

[41] "Bize kerem eyle!" (bkz. Yuhanna 12-14) (ç.n.)

[42] Ludwig Uhland (1787-1862), Alman şair ve filolog. 1815'te Württemberg'deki anayasa tartışmalarında halktan yana tavır aldı. (ç.n.)

[43] "Öffentliche Meinungen", tekil haliyle "öffentliche Meinung" kamuoyu. Nietzsche, kamuoyu sözcüğünü çoğullaştırarak ve ikiye bölerek kullanıyor. (ç.n.)

[44] Etkiyen: Wirkende; gerçeklik: Wirklichkeit. (ç.n.)

[46] Yokluk: Noth; gereklilik: Nötig sein. (ç.n.)

[47] Yunan mitolojisinde yer altı dünyasının ırmaklarından biri. Ölüler bu ırmaktan unutmayı içerler. (ç.n.)